T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SMYRNA'NIN YÖNETİM DÜZENİ ve MEMURİYETLERİ

Doktora Tezi

Serpil AYTÜRE

Ankara-2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SMYRNA'NIN YÖNETİM DÜZENİ ve MEMURİYETLERİ

Doktora Tezi

Serpil AYTÜRE

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

İkinci Tez Danışmanı

Prof.Dr. Mustafa ADAK

Ankara-2017

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)

ANABİLİM DALI

Serpil AYTÜRE

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE SMYRNA'NIN YÖNETİM DÜZENİ ve MEMURİYETLERİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

İkinci Tez Danışmanı: Prof.Dr. Mustafa ADAK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Mehmet Ali KAYA	
Prof. Dr. Musa KADIOĞLU	
Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY	
Doç. Dr. Hülya BOYANA	
Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL	

Tez Sınavı Tarihi...27/12/2017.....

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(~~..../...../20..~~ 27/12/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Serpil AYTÜRE

.....

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER…..……..I

ÖNSÖZ…….…...……...III

ŞEKİLLER LİSTESİ……IV

GİRİŞ…….....1

I. BÖLÜM: Hellenistik Dönem'de Smyrna……...4

1.1.Hellenistik Dönem'de Smyrna Tarihi……..……...…….4

1.2.Hellenistik Dönem'de Smyrna'nın Yönetim Düzeni……...……9

1.2.1.*Demos* ve *Boule(δῆμος-βουλή)* ……..……..15

1.2.2.Diğer Yönetim Organları……..……..19

II. BÖLÜM: **Roma Döneminde Smyrna…….……..……24**

2.1. Roma Döneminde Smyrna Tarihi……..…….……...……...24

2.2. Roma İmparatorluk Döneminde Smyrna'nın Yönetim Düzeni……...…….....32

2.2.1.*Demos(δῆμος)*……...…....…….……..…….……...34

2.2.2.*Boule(βουλή)*..…….……...……...…….....41

2.3. Yönetim İle İlgili Memuriyetler……...48

2.3.1.*Prytanis(πρυτάνεις)*.……..…….....……..51

2.3.2.*Grammateus(γραμματεύς)*…… 56

2.3.3.*Stephanephoros*(*στεφανηφόρος)*……..……..59

2.3.4.*Strategos(στρατηγός)*……..65

2.3.5.*Dekaprotos*(*δεκάπρωτος)*..……..75

2.4. Eğitim İle İlgili Memuriyetler……..……..……..….79

2.4.1.*Gymnasiarkhos(γυμανσιαρχός)*.....……..…….....79

2.5.Güvenlik İle İlgili Memuriyetler……..…….…… ……...… …80

2.5.1. *Eirenarkhes(εἰρηνάρχης)*..……..……..…… ……..…… ….81

2.5.2 *Hipparkhos(ἵππαρχος*)……..……. ..…… ….84

2.5.2.1.*Diogmitai(διωγμῖται)*……..……..……..… … …..85

2.6.Ekonomi İle İlgili Memuriyetler…… ……86

2.6.1 *Agoranomos(ἀγορανόμος)*……..…..…… ……... .87

2.6.2. *Tamias(ταμίας)*.……..……..…… ……..89

2.6.3. *Logistes (λογιστής)*..……..…….. ……..92

2.7. Smyrna'daki *Asia Koinon* Memuriyetleri……..…….....94

2.7.1. *Asia Birliği(Koινα Ἀsίας)*……..…….....94

2.7.1.1. *Neokoros(νεωκόρος)*……..…… 95

2.7.1.2. *Asiarkhes('ασιαρχης*)..…….....……..……..……..…….....102

2.7.1.3.*Agonothetes* (*ἀγωνοθέτης*).....…….....109

SONUÇ…….110

TÜRKÇE ÖZET……..115

İNGİLİZCE ÖZET……..116

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA……117

ŞEKİLLER……..……144

ÖNSÖZ

Roma Döneminde Smyrna'nın idari yapısı üzerindeki gelişmelerin ele alındığı bu tez, birçok epigrafik kaynağın incelenip yorumlanmasını gerektirmiştir. Bu açıdan tez, tarihi yaklaşım içinde bu kaynakların değerlendirilmesini önemli kılmıştır.

Yönetim Düzenleri üzerine olan epigrafik temelli bir alanda kendimi geliştirmemi sağlayan ve bu konuyu seçmemde bana yol gösteren, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan sayın hocam Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN-ORBAY'a, tez çalışmalarım boyunca tezde kullanılacak literatürün sağlanmasında ve yorumlanmasında bana daima destek olan sayın hocam Prof. Dr. Mustafa ADAK'a teşekkürlerimi sunarım. Tezimde dikkatimden kaçan noktalarda yönlendiren ve değerli görüşlerini benimle paylaşan sayın hocam Doç. Dr. Hülya BOYANA ve Prof. Dr. Musa KADIOĞLU'na, bu süreçte yardımlarını ve arkadaşlıklarını esirgemeyen Banu GÜLER, Ayşe YAKUT ve Fariz ÖNCÜ'ye, varlıkları ile bana her zaman güç veren aileme teşekkürlerimi sunarım. Bununla birlikte artık aramızda olmayan, benden sevgi ve desteğini hiç esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sedat ERKUT'a şükranlarımı sunmayı borç bilirim.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Pontos Kralı Mithradates, VI Eupator ve memur Hermogenes ve Phrixos'un sikkesi

Şekil 2. *Stephanephoros* Philistos ve *Strategos* Eikadios sikkesi

Şekil 3. *Strategos* Aulus Gessius Philopatris sikkesi

Şekil 4. *Stephanephoros* Hermogenes ve *Strategos* Scribonius Klaros sikkesi

Şekil 5. *Strategos* Ti.Claudius Sosandros sikkesi

Şekil 6. Sex.Lulius Frontinus, Myrton ve *Strategos* Reginus sikkesi

Şekil 7. *Stephanephoros* Demostratus ve *Strategos* Seius sikkesi

Şekil 8. *Strategos* Claudius Rufinus sikkesi

Şekil 9. *Strategos* M.Aurelius Philetus Hippicus sikkesi

Şekil 10.*Strategos* P.Aelius Arizelos sikkesi

Şekil 11. *Tamias* Cl.Bion sikkesi

Şekil 12. *Stephanephoros* Proclos ve *Strategos* Cl.Bion sikkesi

Şekil 13. *Strategos* Polemon sikkesi

Şekil 14. *Strategos* Cl. Stratoneikos sikkesi

Şekil 15. Tiberius Dönemi'ne ait tapınak sikkesi

Şekil 16. Domitianus Dönemi tapınak sikkesi

Şekil 17. Hadrianus Dönemi tapınak sikkesi

Şekil 18. Caracalla Dönemi'ne ait *neokoros* sikkesi

Şekil 19. *Bouleuterion* ve Mozaikli Yapı Planı

Şekil 20. *Bouleuterion*'un görünüşü

Şekil 21. *Bouleuterion*'un genel görünüşü

GİRİŞ

"Roma İmparatorluk Dönemi'nde Smyrna'nın Yönetim Düzeni ve Memuriyetleri" başlıklı tezimizde, Anadolu'daki *polis*lerin yönetim düzenlerini bir bölge veya memuriyeti temel alarak hazırlanan çalışmalardan farklı olarak, bir *polis*'in tüm idari yapısı detaylı bir şekilde açığa çıkarılmıştır. Çalışma, konusu ve amacı doğrultusunda özellikle M.Ö. III.yy.- M.S. II-III. yy. arasındaki dönemleri kapsamaktadır. Smyrna'nın Roma Dönem'i öncesindeki idari yapısını anlamak için sınırlı sayıdaki Hellenistik Dönem yazıtı değerlendirilmiştir. Tez çalışmamız mekansal açıdan Smyrna ile sınırlandırılmasına rağmen konu ile bağlantılı örnekler verebilmek için özellikle İonia bölgesinde yer alan bazı *polis*lerin yönetim yapılarına ve memuriyetlerine de değinilmiştir.

Tez çalışmamızda arkeolojik, epigrafik, nümismatik ve edebi kaynaklara dayanılarak yapılan araştırmalar doğrultusunda Smyrna'nın Hellenistik Dönem'deki genel tarihi ve yönetim düzeni değerlendirilmiştir. Böylece Anadolu'da Roma Dönemi'nde Smyrna'nın yönetim yapısında gözlenen değişimlerin düzeyi ve nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Smyrna meclislerinin (*Boule-Demos*) aldığı kararlar temelinde yönetim düzeninin işleyişi saptanmıştır. Çalışmanın bir diğer önemli amacı ise Smyrna'nın yerel yönetimindeki memuriyetlerin tespit edilmesi, bürokratik yapılanmanın ayrıntılı olarak incelenmesi olmuştur. Ayrıca yönetim sisteminin temel taşlarını oluşturan memuriyet kadrolarında dönemlere göre gözlenen değişimlerin saptanması ile Smyrna yönetim yapısının tarihi süreçteki gelişiminin açığa çıkarması amaçlanmıştır.

Antik metinlerde geçen Hellen ve Roma tarihindeki önemli gelişmeler ele alınarak bunların Smyrna yönetimi üzerindeki etkileri tartışılmış, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Smyrna'daki yerel yönetimin yapısı irdelenmiş, yönetim yapısının gelişimi ve değişimine ilişkin sorulara yanıt aranmıştır. Roma İmparatorluk Dönem'i öncesi ve Roma İmparatorluk Dönem'i arasında geçen zaman diliminde Smyrna, politik kültür, ekonomik yapı ve nüfus bakımından farklı dinamiklere sahip olmuştur. Bu sebeplerle öncelikle söz konusu dönemlerde gerçekleşen politik uygulamaların Smyrna'nın yönetim kültürüne ne derecede yansıdığını belirlemek gerekmiştir. Yazarların aktarımları sayesinde yerleşimde uygulanan politikalar, yönetici sınıf ile Smyrna halkı arasındaki ilişki açığa çıkarılmıştır. Bu şekilde Smyrna'nın Roma hakimiyetine girdiği tarihten itibaren yaşanan toplumsal ve idari değişimleri saptamak mümkün olmuştur.

Tez çalışmamızda veri toplama tekniklerinden ilki, epigrafik verilerin, antik yazarların eserlerinin ve arkeolojik verilere dair kaynakların taranması şeklinde olmuştur. Özellikle Smyrna'nın idari yapısını şekillendiren Roma Dönemi siyasi ve toplumsal olayları ve bu konulara ilişkin bilgi veren antik yazarların eserleri kronolojik bir düzende araştırılmıştır. Günümüze ulaşan eserlerin orijinal dilleri ve bu eserlerin günümüzde yapılmış olan çevirileri, bu eserlerle ilgili yapılmış olan yayınlar değerlendirilmiştir. Konunun çok yönlü bir araştırmayı gerektirmesinden dolayı amacımıza ulaşmak için öncelikle G.Petzl'in "*Die Inschriften von Smyrna I,II,III*" corpus çalışması ve online olarak ulaşılabilen *PACKHUM* değerlendirilmiştir. Çalışmanın ortaya çıkmasında diğer önemli epigrafik kaynaklar olan *IK, CIG, EA, SEG, OGIS, ZPE* taranmıştır. Sikkeler için de *SNG* ve *RPC*'den faydalanılmıştır. Teknik noktalar açısından süreli yayın, antik yazar adları ve eserlerine ilişkin kısaltmalar için *Der Neue Pauly*'nin kısaltma listesi temel alınmıştır. Epigrafik eselerin kısaltmaları için ise *SEG* kullanılmıştır.

Çalışmamıza ilişkin antik kaynaklardan Eusebios'un *Ecclesiastical History*" adlı eseri *ve* H.Musurillo'nun çevirisini yaptığı "*The Martyrdom of Pionius and his Companions"* adlı eser, özellikle M.S.2.ve 3.yüzyıllarda Smyrna'nın toplum yapısı ve savunma alanındaki memuriyetleri ile bürokratik yapısının detaylı bir tahlilini yapmaya imkan tanımıştır.

Roma İmparatorluk Dönem'i Anadolu yerleşimlerinin idari yapısına ilişkin en kapsamlı çalışma ise, S.Dmitriev'in '*City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*' adlı eseridir. Burada, Asia Eyaleti'nin önemli *polis*lerinde var olan memuriyetlerin statüleri ve Roma ile gelen yeni memuriyetleri ele alınmış, ayrıca Hellenistik ve Roma Dönemi yönetim düzenine ilişkin genel değerlendirmeler yapılmıştır. Smyrna'da Roma Dönemi *eponymos* sikkeleri ile ilgili olarak ayrıntılı değerlendirmeler yapan D.O.A. Klose, "*Die Münzprägung von Smyrna in der römischen Kaiserzeit*'de özellikle *strategos*lar hakkında verdiği bilgiler açısından dikkate değer bulunmuştur. Smyrna'nın Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemindeki tarihine yer veren C.J.Cadoux, *Ancient Smyrna A History of The City from the Earliest Times to 324 A.D.*'de özellikle M.Ö.27-M.S.161 arasındaki sürece dair bölüm çalışmamızda değerlendirilmiştir. D.Magie'nin *Roman Rule in Asia Minor. To the End of the Third Century After Christ*'de Anadolu *polis*lerinde var olan idari yapının düzenli çalışmasını sağlayan kurullar ve *eponymos* memurlar, yazıtlar temelinde değerlendirilmiştir. Edebi, nümismatik, epigrafik ve arkeolojik kanıtlara dayanarak *neokoros* alan *polis*leri ele alan B.Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors,* Smyrna'nın *neokoros* sahibi olma süreci ve *Asia Koinon* içindeki yeri bağlamında ele alınmıştır. Bu bakımdan diğer önemli bir çalışma olan M.D.Campanile, *I sacerdoti del Koinon d'Asia'* kullanılmıştır.

I.BÖLÜM: Hellenistik Dönem'de Smyrna

1.1.Hellenistik Dönem'de Smyrna Tarihi

Smyrna, İzmir Körfezi'nin uygun liman koşulları sayesinde Neolitik-Kalkolitik Dönemden itibaren kesintisiz bir yerleşim tarihine sahip olmuştur[1]. Yerleşim, ilk olarak Bornova Yeşilova Höyük[2], daha sonra Bayraklı (Palaia Smyrna) -Tepekule Höyük yerleşimleri[3], Aleksandros sonrası ise Kadifekale (Smyrna Akropolü)- Kemeraltı eksenindeki yamaç ve düzlükleri kapsayan bölgeye taşınmıştır[4]. Smyrna Agorasında yapılan kazı çalışmalarından elde edilen bilgiler, Smyrna'nın M.Ö.4.yüzyılın ilk yarısından itibaren Bayraklı Höyüğünden taşınma sürecinin başladığını göstermektedir[5]. Surdışı Altınpark olarak bilinen park alanında yapılan kazı çalışmaları sırasında Erken Hellenistik Dönem'e ait buluntular ele geçmiştir[6]. Bunların arasında mermer mezar steli, pişmiş topraktan yapılmış olan kadın başı figürinleri, kandil ve kase parçaları gibi örnekler bulunmaktadır[7]. Smyrna'nın Hellenistik süreci temel alan kuruluş aşaması, antik kaynaklar tarafından da desteklenmiştir[8]. Plinius, Smyrna'nın ilk kurucusu olarak bir Amazon'u, ikinci kurucusu olarak Aleksandros'u göstermiştir[9]. Pausanias ise eserinde Aleksandros'un gördüğü bir rüyanın sonucunda Smyrna'yı kurmaya karar verdiğini belirtmiştir[10]. Bu rüyanın tasviri

[1] Bean 1997: 31; Ersoy 2010:136

[2] Derin 2012: 39

[3] Akurgal 1993: 48

[4] Ersoy 2010:136

[5] Bean 1997: 31; Ersoy 2010:136

[6] Ersoy 2012: 179-195

[7] Ersoy 2012 :195

[8] Plin.V.XXXI.118-119; Paus. 7.5.1; Aristid. XIX.4; XX.20; Bu yazarlar Smyrna'nın kuruluşunu Aleksandros'a atfetmiştir.

[9] Plin.V.XXXI.118-119

[10] Paus. 7.5.1

Smyrna sikkelerine de yansımıştır[11]. Bu konudan bahseden antik kaynaklardan farklı olarak Strabon yeni Smyrna'nın kuruluşunu "*Smyrna, Lydialılar tarafından yerle bir edildikten sonra halkı 400 yıl kadar köylerde yaşamaya devam etti; bunlar önce Antigonos, daha sonra da Lysimakhos tarafından bir polis'e toplu olarak yerleştirildiler*" şeklinde aktarmıştır[12]. Antik kaynakların çoğunun irade olarak Aleksandros'u işaret etmesine rağmen[13], Smyrna'nın yer değiştirmesi için gerekli ekonomik kaynağa o günlerde sahip olduğunu söylemek güçtür. Pagos ile deniz kıyısı arasında bir yerleşimi oluşturmak için gerekli donanımlar olan *polis*'i çevreleyen surlar, kamu binaları, liman ve tesisleri gibi özel yapıların inşası ile askeri, ticaret ve kültür bakımından ilerleme, Aleksandros'un ardılları tarafından uzun bir süreçte hayata geçirilmiştir[14]. M.Ö.323 yılında Aleksandros'un ölmesi üzerine imparatorluk onun komutanları arasında paylaştırılmıştır. Bu paylaşımda Smyrna ve çevresi önce Kleitos'un, ardından Antigonos Monophtalmos'un eline geçmiştir. Smyrna yaklaşık olarak 20 yıl boyunca Antigonos'un elinde kaldığı için *polis*'in yeni yerine taşınma aşamasının bu dönemde başlamış olduğu varsayılmıştır[15]. M.Ö.4. yüzyılın sonu - 3.yüzyılın başında, Bayraklı'daki yerinden Kadifekale ile deniz arasına, akropol tepesinin kuzey ve batı yamaçlarına taşınan yeni yerleşimin (Nea Smyrna) Aleksandros'un komutanları olan Antigonos Monophtalmos ve Lysimakhos tarafından inşa edildiği, Strabon'un aktarımları ve Kadifekale'de yapılan sur kazılarından elde edilen arkeolojik bulgular ile kanıtlanmıştır[16]. *Polis*teki asıl büyüme ise M.Ö.301 yılında I.Seleukos ile ittifak yaparak Antigonos'u İpsos savaşında yenen Lysimakhos'un Batı Anadolu'yu

[11] BMC İonia:no.346;452; Klose 1987:36

[12] Strab.XIV.1.37

[13] Plin. V.XXXI.118-119; Paus. 7.5.1; Aristid. XIX.4; XX.20

[14] Ramsay 1909:128-135

[15] Liebenam 1900:446

[16] Ersoy 2012: 179-195

ele geçirmesi ile başlamıştır[17]. Bean ve Duyuran'ın Belkahve, Sancaklı ve Akçakaya'daki kalelere dikkat çekerek bu kontrol noktalarının Lysimakhos tarafından kurulan yeni Smyrna'yı korumak üzere inşa edildiklerine yönelik yorumu yukarıdaki görüşü destelemektedir[18]. Aynı zamanda Smyrna'nın da üyesi olduğu *İonion Koinon*'un almış olduğu iki kopya halinde hazırlanan karar, M.Ö.289/288 arasında Lysimakhos'un Smyrna üzerindeki egemenliğini kanıtlamaktadır[19]. Smyrna'nın Lysimakhos'un kızı *Eurydikeia* adıyla çıkardığı sikke örnekleri de buranın yeniden kuruluşuna işaret etmektedir[20]. M.Ö.281 yılında Lysimakhos'un Seleukos ile giriştiği mücadelede ölmesi üzerine Batı Anadolu Seleukos kontrolü altına girmiştir[21]. Seleukos ile Ptolemaioslar arasında meydana gelen Suriye Savaşı sırasında Smyrna, Seleukos'un yanında yer almıştır[22]. M.Ö.241 tarihinde Smyrna-Magnesia arasında gerçekleşen *sympoliteia* anlaşmasını içeren yazıt, kral ile Smyrna arasındaki ilişkiyi ve *polis*'in II. Seleukos'a olan sadakatini açık bir şekilde göstermektedir [23].

[17] Plut.Demetr.28; Plut.Pyrrh.4.3.; Arr.*anab*.VII 8.5.

[18] Bean-Duyuran 1947:134

[19] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 577; *İonialıların on üç polisinin birliği, Kral Lysimakhos'un dostu ve İonia polislerinin komutanı olarak atandığı zaman her polise, tüm İonialılara dostane ve faydalı bir şekilde muamele etmiş olan Hippodemos'un oğlu Hippostratos'a İonia Birliği meclisine karşı olan iyi niyeti ve erdemi için şükranlarını sunmaya ve İonia polislerindeki bütün vergilerden muaf tutmaya karar vermiştir…".* Smyrna'nın Lysimakhos dönemi'nde *İonion Koinon*'a alındığı varsayılmaktadır.

[20] BMC İonia:52

[21] Lund 1992:204-206

[22] Cohen 1978: 3

[23] IK 24, *IvSmyrna* II-1 573

Suriye savaşının ilk safhası, III. Ptolemaios'un başarısı ile başlamıştır[24]. II.Seleukos Suriye'de işgalcileri karşılamak üzere Toros dağlarına geçtiği zaman Magnesia ad Sipylos'ta Seleukos'a karşı başlayan isyan, sadakat konusunda Seleukos'a sadık kalan Smyrna ile Magnesia arasında bir savaşın meydana gelmesine neden olmuştur[25]. Savaşı durdurmaya yönelik bir adım atılmasını öngören bu anlaşma ile Smyrna, Magnesia'nın Seleukos'a olan sadakatini sağlamıştır[26]. Başka bir yazıttan anlaşıldığına göre kral da onların bu bağlılığına karşılık olarak *polis*'e destek olma sözü vermiştir[27].

II.Seleukos ile kardeşi Hieraks arasında yaşanan savaş sonucunda Seleukos topraklarının kuzeyde kalan kısmını Hieraks'a kaptırmıştır[28]. Bu sırada Anadolu'da yükselen bir güç olarak nitelenen Pergamon kralı I.Attalos'un, Hieraks'ı ve Anadolu'yu saldırılarıyla yıpratan Galatları yenmesi sonucunda, Seleukosların gücü sarsılmıştır[29]. Smyrna bu dönemde I.Attalos'a bağlılık yemini ederek onun tarafında yer almıştır[30]. II.Seleukos'un ölümünü takip eden süreçte Anadolu, III.Seleukos ve Akhaios ile Pergamon krallığı arasındaki mücadeleye sahne olmuştur[31]. III.Seleukos'un kısa süreli egemenliğinin ardından ölmesi üzerine III.Antiokhos onun yerine geçmiş; ancak Akhaios'un ayaklanması krallığının içinde bir iç savaşın yaşanmasına neden olmuştur[32]. Polybios eserinde Akhaios'un

[24] Bagnall-Derow 2004: 57-58

[25] Bagnall-Derow 2004: 57

[26] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

[27] OGIS 228 "*Smyrnalılara polisin bağımsızlığını ve vergiden muafiyeti ve de kendi vatanını yönetme hakkını vereceğine söz verdi"*

[28] Austin 2006: 321,405

[29] Austin 2006: 321

[30] Allen 1983:41

[31] Allen 1983:29

[32] Allen 1983:30

I.Attalos ile yaptığı mücadeleyi anlatırken, Smyrna'nın bu süreçteki durumuna da değinmektedir[33]. Polybios'un aktarımlarına göre, Akhaios Selge seferi ile meşgulken Attalos, Aiol yerleşimleri üzerinden yol alarak bu hattaki yerleşimleri kendine tabi kılmıştır. Polybios, ilk tabi olan yerleşimler arasında Kyme, Smyrna ve Phokaia'yı saymaktadır[34]. Ona bağlılığını sunmak üzere gelen elçilere Attalos, *"tüm yerleşimlerin içinde en sadık olanı"* olarak nitelemiş ve Smyrna'ya özel bir muamele göstermiştir[35]. Kısa bir dönem için Akhaios ile I.Attalos arasındaki mücadele içinde kalan Smyrna, III.Antiokhos'un Sardeis yakınlarında yaptığı savaşı kazanarak Akhaios'un öldürülmesi sonrasında başka bir çekişme içine girmiştir[36]. Appianus, M.Ö.223-187 arasındaki süreçte III.Antiokhos'un güçlenerek İonia'nın da arasında olduğu birçok bölgeye sefer düzenlediği sırada, Smyrnalıların ona boyun eğmeyerek Romalı consul Flamininus'a elçiler gönderen yerleşimler arasında saymaktadır[37]. Smyrna'nın Roma'nın himayesini isteyerek ordularını Anadolu'ya davet etmesi, Roma'nın Anadolu'daki varlığının kalıcı olacağı bir sürecin başlamasına sebep olmuştur[38]. Roma'nın M.Ö.190 yılında Magnesia yakınlarında III.Antiokhos'u yenmesi sonucunda yapılan Apemaia Barışı ile Seleukos Krallığı Toros Dağlarının güneyine çekilerek Anadolu'yu boşaltmak zorunda kalmıştır. M.Ö.188 Apemeia Barışını takip eden bu süreçte Smyrna, arazi, vergilerden muafiyet ve çeşitli kazanımlar elde etmiştir[39]. Bu barış ile Pergamon Krallığı'nın sonu ve Aristonikos ayaklanması arasında geçen dönem içinde Smyrna ile ilgili bilgiler sınırlıdır[40].

[33] Polyb. 5.77

[34] Polyb. 5.77

[35] Polyb. 5.77

[36] Allen 1983:41

[37] App.1.1-2; Gruen 1984: 621

[38] Ma 1999:50

[39] Liv. 38.39

[40] Radt 2002: 47

III.Attalos'un topraklarını Roma'ya miras bıraktığı ve Anadolu'da sosyal huzursuzlukların yaşandığı süreçte Attaloslar sülalesine mensup olduğunu ileri süren Aristonikos adında biri, Roma'ya karşı isyan etmiştir[41]. Strabon, bu dönemi ve Smyrna'nın durumunu şöyle anlatmaktadır[42]: "*Attalos Philometor'un ölümünden sonra, kral ailesinden olduğu için saygı duyulan ve krallığı ele geçirmeyi tasavvur eden Aristonikos burada ayaklanmıştı. Kymelilerin toprakları civarındaki bir deniz savaşında Ephesoslular tarafından yenilir yenilmez hemen Smyrna'dan sürgün edildi*". Aelius Aristeides tarafından bu olaydan şöyle bahsedilmiştir[43]: "*Smyrna kapılarını Aristonikos'a kapatarak övgü kazandı*". Bu süreçte Smyrna'nın Roma'ya olan desteği ve bağlılığı, Roma desteğini arkasına alarak önemli bir metropol haline gelmesinde mühim unsurlar olmuştur.

1.2. Hellenistik Dönem'de Smyrna'nın Yönetim Düzeni

Hellenistik Dönem'de Smyrna'nın yönetim düzeninin Roma İmparatorluk Çağı'na uzanan seyrini anlamak, öncelikle *polis*'in idari yapısının ve onun Hellenistik düzendeki durumunun incelenmesi ile mümkün olmaktadır. Antik devlet yapısı, günümüzdeki gibi tüm nüfusun eşit haklara sahip olduğu demokratik bir düzeni ifade etmiyordu[44]. Bu yapının hukuk, eşitlik ve özgürlük ilkeleri açısından modern devlet üzerinde büyük etkileri olmasına rağmen eşitlikçi bir yapılanma şeklinde günümüz demokrasisi ve devletiyle bir tutulması olası değildir. Araştırmacılar arasında fiziksel ve politik bir oluşum olup olmadığı konusunda bir tartışmanın söz konusu olduğu *polis* yapısı, Aristoteles'in *Politeia*sı'nda vatandaş iradesinin egemen olduğu bir devlet modeli olarak ifade

[41] Kaya 2005: 15

[42] Strab.XIV.I.38

[43] Aristid. I 373,766; Malay 1987: 38'de Ephesos ve Smyrna'nın Aristonikos'a karşı çıkmalarını, bu *polis*lerde Roma tarafını tutan aristokratların varlığı ile ilişkilendirmiştir.

[44] Akalın 2005: 69

edilmiştir[45]. Üretim, ticaret, eğitim, savunma, dini törenler gibi unsurlar açısından antik devlet'in merkezi durumunda olan *polis*, politik anlamda bakıldığında siyasi kurumların da merkezi olmuştur[46]. Bu açıdan her *polis*'in önemli misafirlerini ağırladığı, *Pan-Hellenik* oyunlarda galibiyet kazanan veya onurlandırmayı hak eden vatandaşlara bu onurların dağıtıldığı bir *prytaneion* yapısı bulunmaktaydı[47]. Bu önemli yapının Smyrna'daki durumu hakkında M.Ö.243/245 arasında Smyrna-Magnesia arasında gerçekleşen bir *sympoliteia* anlaşması sayesinde bilgi edinmekteyiz[48]. Bu yazıtta "*Meclis'in aylıklı çalışanları Magnesia'dan gelen elçileri onları ağırlamak için çağırmalıdırlar*" şeklinde geçen ifadeden, bu yapının Smyrna'da Hellenistik Dönem'de önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Smyrna'da *Boule* toplantılarının yapıldığı *Bouleterion* adı verilen bir yapı da bulunmaktaydı[49]. Bu yapı genel olarak arkaik dönemden itibaren düzenli olarak kamu binası olarak kullanılmıştır. Aristeides bu yapının Smyrna'da agora yakınlarında olduğunu ifade etmiştir[50]. Smyrna agorası kazılarında Kantar-Naumann'ın mozaikli salon olarak tanımladığı yapının *Bouleterion* ile bitişik ve çağdaş olduğu ortaya çıkarılmıştır[51]. M.S.124'e tarihlenen bir Smyrna yazıtında Lucius adında bir hayırseverin inşaa sözünden bahsedilmekte ve söz konusu *Bouleuterion* binasının adı şu şekilde geçmektedir[52]*:"Lucius Bestinus Bouleuterion'un önündeki Basilike'yi döşemeyi ve bakır kapıları yap-*

[45] Arist.*pol*. 1253,1261; Akalın 2005: 69

[46] Hansen 2006: 102-103;Rostovtzeff 194:1053;1180

[47] Bochum 2001:493-494

[48] IK 24, *Iv*Smyrna II-1, 573

[49] Rhodes 2003: 743

[50] Aristid. XX 427, XXVI 529, XXVIII 542

[51] Ersoy, Yolaçan ve Şakar 2010: 136

[52] IK 24, *Iv*Smyrna II-1 697

mayı…". Yapılan araştırmalar Smyrna'daki *Bouleteiron* yapısının M.S.3.-7.yüzyıl arasında da kullanıldığını kanıtlamıştır [53]. Arkaik ve Klasik Dönemde *demos*'un toplandığı politik bir merkez durumunda olan *agora*, Hellenistik Dönem'de ekonomik ve sosyal bir merkez haline gelmiştir[54]. Smyrna kazılarının yoğun olarak sürdüğü Smyrna agorası ise antik yerleşimin merkezinde, bu bölgede ızgara planına uygun olarak dikdörtgen bir alanı kapsamaktaydı[55].Agora'da gerçekleştirilen kazı ve araştırmalar bu alandaki faaliyetlerin, yerleşimin ilk kuruluşundan önceye dayandığını göstermiştir. Az sayıda ele geçen seramik buluntunun M.Ö.5.yüzyıla kadar gitmesine karşın, M.Ö.3.yüzyıla doğru olan sürece ilişkin henüz bir yapılaşma izine rastlanmamıştır. Tespit edilen ilk yapı izlerinin ise M.Ö.2.yüzyıl'a ait olduğu anlaşılmıştır[56].

Devlet ve vatandaşlar topluluğunun özdeş halde olduğu *polis* yapısı, Hellenistik Dönem'de devleti temsil eden ve onu koruyan gücün ifadesi olarak görülen kral ile devlet özdeşliğine doğru bir değişim geçirmiştir[57]. Pers Döneminde neredeyse tamamı bağımlı devletler durumunda olan *polis*ler için *autonomia* ve *eleutheria* bu dönemde vazgeçilmez bir ideal ve vurgulanan bir amaç olmuştur[58]. Bu iki kelime aynı zamanda *polis*lerin yasal statüsünü de belirlemiş; ancak bu statü bir kraldan diğerine farklılık göstermiştir[59].

---

[53] Ersoy, Yolaçan ve Şakar 2010:136

[54] Hansen 2006:132

[55] Ersoy 2014: 14-15; M.S.1.yüzyılın ortalarından itibaren, özellikle de İmparator Traianus'tan başlayarak Batı Stoa'da değişikliklerin yapıldığını 178 depreminden sonra Antoninler ve Severuslar dönemlerinde de yapılan onarımlarla agora'nın genel şemasını koruduğu anlaşılmaktadır. Agora son olarak M.S.2.yüzyılın sonu 3.yüzyılın başında bugün görülen halini almış ve en geç M.S.7.yüzyıla kadar genel karakterini korumuştur.

[56] Ersoy 2014: 14-15

[57] İplikçioğlu 1997: 120; Dmitriev 2005,291'de Anadolu *polis*lerine Hellenistik egemenlerin doğrudan etkisinin olup olmadığı tartışılmaktadır.

[58] Hansen 2006: 132

[59] Magie 1950:57

Aleksandros'un Pers İmparatorluğu'nu fethinden sonra kurduğu yeni yerleşimler, *polis*'in karakteristik kurumları olan meclisler (*Demos,Boule*) mahkemeler, *gymnasium* gibi yapılar ile donatılarak *polis* yapısının monarşi içinde varlığını sürdürmesi sağlanmış ve bu kurumlar klasik dönemde olduğu gibi çalışmalarını yürütmüştür[60]. Hellen yerleşimlerinde vatandaşlar arasında görülen *phylais, demoi, phratriai* şeklinde boy'lar halinde bölümleme geleneğinin devam etmesine rağmen bunun eskisi kadar bir önemi kalmamıştır[61]. Bunun yerine kısmen özel kurumlardan oluşan, *polis*'in ekonomisi ile bağlantılı bir ağ sistemi gelişmiş ve bu süreç *polis*'in karakterini değiştirmiştir[62]. Klasik Dönem'deki *polis*'ten farklı olarak halk arasında özel ve ayrıcalıklı bir yeri olan ve devlet gücünün organları durumundaki memurlar sınıfında bulan bir sistem ortaya çıkmıştır[63].Aleksandros'un ölümünü takiben Hellenistik hanedan üyeleri arasında Anadolu *polis*leri için bir hayırseverlik yarışı başlamıştır[64]. Bu yarış bir bakıma Anadolu'da politik hakimiyet kurma yolunda verilen mücadelenin bir yansıması olmuştur. Benzer hayırseverlik örnekleri, bir süre sonra memuriyet elde etmek veya prestij kazanmak gibi amaçlar doğrultusunda yerli soylular arasında da uygulanmaya başlamıştır. Bu faaliyetler, krali egemenler ile memur ve seçkin kişiler arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak Anadolu'da tanıtılmıştır. *Polis*lerin ihtiyaçlarını da yansıtan bu hayırseverlik vaadleri, bir açıdan sosyal statüsü iyi durumda olan kişilerin veya zengin ailelerin memuriyetler için seçilme şanslarını artırmak, *polis*lerin memuriyetlerini elde etmek açısından önemli bir yol haritası olarak değerlendirilmiştir[65].

[60] Hansen 2006:132

[61] Cadoux 1938:185

[62] Hansen 2006:133

[63] İplikçioğlu 1997:120

[64] Dmitriev 2005: 289

[65] Kleijwegt 1994: 66

Antik devletlerin birçoğunda vatandaşları kütüğe kaydetme geleneği bulunuyordu[66]. Vatandaşlık hakkı olmayanlar ise devlete yıllık bir vergi ödemek üzere listelenirdi. Bazı listeler yetişkin olan tüm erkek vatandaşlara bazıları da askeri yükümlülükleri olan kişilere özgü olmak üzere hazırlanırdı. Smyrna arazi sınırları içinde yaşayan nüfusu, özgür Hellen vatandaşları *(politai),* yabancılar (*ksenoi*) asker kökenli vatandaşlar (*stratiotai*) ve azatlılar (*hieroi*) köleler (*duoloi*) oluşturmaktaydı[67].

Klasik Dönem Atinası'nda yurttaşların listelere kaydedilme geleneğine göre, anne ve babası Atinalı olanlar yurttaş sayılır ve on sekiz yaşında *demotes* listelerine eklenirdi[68]. *Boule* listelere kaydedilenleri kontrol eder ve ardından on sekiz yaşından küçük birini bulursa, bundan sorumlu olan görevlileri para cezasına çarptırırdı[69].

Smyrna'da yurttaşların listelere kaydedilmesi geleneği hakkında Klasik Dönem'e dair bilgi olmamasına rağmen Hellenistik Dönem'de *polis*'te bilinen demokratik kurumların işleyişi, memur kadrosu, bu kadronun sorumlulukları ve komisyonların yürüttüğü işler hakkında olduğu gibi, Smyrna nüfusunu oluşturan vatandaşlardan beklenen görevler ve bu vatandaşlığı elde etme konusuna yönelik olarak da Roma öncesinden elimize geçen en ayrıntılı bilgi kaynağımız, II.Seleukos Krallığı Dönemi'nde M.Ö.241 tarihinde Smyrna meclislerinin (*boule* ve *demos*) Magnesia ad Sipylum ile yaptığı *sympoliteia* anlaşmasıdır[70] . Smyrna'nın Seleukos'a bağlılığını kanıtlayan ve önemli kazanımlar elde etmesine yol açan bu anlaşma[71], birbirine yakın zamanlarda kaydedilen üç bölümden oluşmaktadır. Yazıtın II.bölümünde III.Suriye savaşı sırasında güvenliği sağlamakla görevli olan askerleri de içeren Magnesia göçmenlerinin Smyrna vatandaşlığına alınması ile

66 Hansen 2006:107

67 Cadoux 1938:185

68 Arist. *Ath.pol*.42.1

69 Arist. *Ath.pol*.42.2

70 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

71 Austin 2006: 314

ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Yeni yerleşimler kurma geleneği, Aleksandros'un ardıllarının Hellenizm'i yayma konusunda kullandıkları etkin bir yöntemdir[72]. Bir çoğu koloni olarak kurulan bu yerleşimler ise yazıtlarda ilk olarak *Katoikia* şeklinde görülmüştür. Sözü edilen anlaşmada adı geçen Magnesia *Katoikoi*'undan, Smyrna vatandaşlığına sahip olmak için bazı şartları yerine getirmesi istenmiştir[73]. Magnesia göçmenlerinin durumu belgede "*Smyrna demosu, Smyrna vatandaşlığını, Magnesiadakilerin Kral Seleukos'a tam bir sadakat, onun çıkarlarını korumak, Kral Seleukos'tan edindiklerini korumak ve o istediğinde geri vermek koşuluyla tanımıştır*"[74] şeklinde ifade edilmiştir. Burada Smyrna halkının vatandaşlık verme konusunda kralın çıkarlarını ön plana aldığı görülmektedir. Ayrıca "*Bu kişiler polis'teki yaşamlarını Smyrna'nın yasalarına uyarak ve düşmanlık gözetmeden sürdüreceklerdir; Smyrnalıların düşman saydıklarına düşman dost saydıklarına ise dost olacaklardır"* şeklindeki satır 38 de geçen ifadeden Smyrna *demos*'unun aldığı kararların ve yönetim düzeni ilkelerinin zarar görmemesinin *polis* için büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır[75]. Belgede vatandaşlık elde etme konusunda yapılan düzenlemelerde öncelikle Smyrna vatandaşlığını kazanmış kişileri içeren listeler hazırlandığını ve vatandaşlarının tümünün boy'lara bölündüğü görülmektedir[76]. Smyrnalıların sahip olduğu tüm boyların adları ve sayılarına ilişkin veriler sınırlıdır[77]. Bazı yazıtlarda Albeidos[78] ve Ammonis, Artemisias, Metrois gibi tanrı ve tanrıça isimlerini taşıyan boy

---

72 Akalın 2003: 2

73 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

74 IK 24, *Iv*Smyrna II-1, 573 II satır 36; OGIS 228; Yaklaşık olarak M.Ö.242'ye tarihlendirilen bu kararda ise Seleukos'un Delphoililerden Smyrna'nın ve orada yer alan Aphrodite Stratonikis tapınağının kutsallığını ve dokunulmazlığını kabul etmeleri ile ilgili rica ve Delphoililerin bu isteklere olan yanıt yer almaktadır.

75 Cadoux 1938: 185

76 IK 24, *IvSmyrna* II-1,573

77 Cadoux 1938: 185

78 IK 23, *IvSmyrna*, 201 *"Hayırlı uğurlu olsun! Dionsios'un oğlu Politonios oğlu Albeidos phylesinden Smyrnalı Dionysios"*

adlarına rastlanılmaktadır[79]. M.Ö.3.yüzyılda Smyrnalı bir kadın vatandaşın durumuna ışık tutan Aetolialıların aldığı bir onurlandırma kararı bulunmaktadır[80]: "*İonia'dan epik bir şair olan, Smyrnalı Amyntas'ın kızı Aristodama, polis'e gelmiş ve Aetolia halkı ve atalarından tüm içtenliği ile değerli sözlerle bahseden şiirler sunmuştur(…) Lamialılar (halkı) tarafından ona vatandaşlık, ek arazi, otlak (epinomia), sığınma (asylia) hakkı verilmiş, tüm bu bağışların yanı sıra kendisi, çocukları için tüm zamanlarda hem savaşta hem barışta güvenlik hakkı tanınmıştır (…).*Smyrnalı Aristodama için alınan bu karar, aynı zamanda özgür bir kadın vatandaşının konumunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır[81].

1.2.1.*Boule* ve *Demos*

Atina'nın devlet yapısı, Anadolu *polis*lerinin yönetim geleneğini önemli ölçüde etkilemişti[82]. Bu yapıyı en iyi şekilde anlatan çalışmalardan biri, Aristoteles'in *Athenaion Politeia* adlı eseridir[83]. Aristoteles, burada Klasik Dönem'de Atina'da yurttaşlar arasında kura ile seçilen üyelerden oluşan bir *boule* kurulduğu ve meclis üyeliği ve diğer üyelikler için 30 yaşından büyük yurttaşların meclise katılabildiğini aktarmıştır[84]. Drakon yasalarına göre belirlenen devlet düzenine göre herkes birer kez kuradan çıktıktan sonra kura

79 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 52,75; CIG 3264; CIG 3266

80 SEG 49.556: Bu karar Aetolialıların *strategos*'u Agetas zamanında, yaklaşık olarak M.Ö.218/17 tarihleri arasında alınmıştır.

81 Walbank 1981: 73

82 Jones 1963:165

83 Arist.*Ath.Pol* IV

84 Arist.*Ath.Pol*.IV,3

ile görevlendirme tam liste ile yeniden başlıyordu. Ayrıca *Boule*'nin toplantılarına katılmayan meclis üyeleri ceza ödemek zorunda kalıyordu[85]. Bu dönemde *Areios Pagos* meclisi, yasaların koruyucusu durumundaydı[86]. Yöneticilerin yasalara uygun davranıp davranmadığı bu meclis tarafından denetleniyordu. *Boule*'nin yetkileri arasında kamu maliyesine ilişkin memurların çoğunu yargılama, *bouleutes* adaylarını ve memurları denetleme, savaş gemilerinin donatılması, askeri hazine saymanı ile birlikte tanrıça Nike heykellerinin hazırlanması ve *Panathenaia* Bayramı'nda verilecek ödüller de yer almaktaydı[87]. *Boule, demos*'un oyuna sunulacak konular hakkında ön hüküm verir; *demos* ise *Boule*'de görüşülmemiş hiçbir konu hakkında hüküm vermezdi[88].

Boule üyelerinin halk tarafından seçildiği Anadolu *polis*lerinde *bouleutes*lik, genellikle bir yıl olarak sürdürülmekle birlikte bazı yerlerde altı ay süre ile yerine getirilmiştir[89]. Altı aylığına görev yapan *bouleutes*, Stratonikeia'da belgelenmiştir[90]. Atina sistemine göre *Boule*'yi düzenleyen *polis*lerde meclis, yönetici birimlere ayrılmıştı[91]. Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir yazıtta Smyrna'nın da bu sitemi uyguladığı anlaşılmaktadır[92]. Smyrna'nın yanı sıra Miletos, Kyzikos[93], Halikarnassos[94], Phokaia ve Lampsakos[95]'un da benzer sistemleri uyguladığı belgelenmiştir. Meclislerin yapıları ile ilgili olarak Smyrna'da Klasik Dönem'e ilişkin olarak veri bulunmamaktadır. Hellenistik Dönem

[85] Arist.*Ath.Pol*.IV.4

[86] Arist.*Ath.Pol*.IV.5; IV.4; Wallace 2013: 7

[87] Arist.*Ath.Pol*.45.2; 46.1; 47.1; 49.3

[88] Arist.*Ath.Pol*.45.4; Jones 1940: 164-165

[89] Magie 1950: 18

[90] BCH XII.1888:85

[91] Jones 1940: 165

[92] OGI 229,sat.30

[93] Michel 533

[94] Syll^{3}.976

[95] CIG 3641

yazıtları, kısmen bu yapının aydınlatılmasına yardımcı olmaktadır[96]. Hellenistik Dönem'de Smyrna *demos*u, yönetim sorunları ile uğraşnış, elçileri kabul etmiş ve siyasi makam sıfatı ile *polis'*in önemli meseleleri hakkında kararlar almıştır[97]. Smyrna'nın Hellenistik Dönem'deki yönetim düzeninde *demokratia* ve *isonomia* kavramlarının önemli bir yeri olduğu *Sympoliteia* anlaşmasındaki şu ifadeden anlaşılmaktadır: "*(...) Eğer bir kimsenin polis'e veya arazisine karşı düzenlediği bir komployu veya demokrasi ve isonomia'yı yıktığını fark edersem durumu Smyrna demos'una bildireceğim*"[98]. Bu yazıtta, halk yönetiminin başlıca ilkesi olarak görülen demokrasi ve vatandaşlar arasındaki eşitlik anlamına gelen *isonomia*'nın korunması, Smyrna vatandaşının başlıca görevleri arasında görülmektedir.

Hellenistik Dönem'de *polis*ler arasındaki anlaşmazlıkların çözümüne yönelik olarak başka bir devletin aracı olması geleneğinin uluslararası hukuğun öncülüğünü yaptığı düşünülmektedir[99].Bu gibi durumlarda *polis*ler arasındaki hukuki ve ekonomik etkileşimleri kapsayan kurallara göre bu devletler arasında antlaşmalar yapılıyordu. Bu bağlamda mevcut sorunları çözmek için *dikastagogoi* adı verilen arabulucular görevlendiriliyordu. Smyrna *demos*u'nun M.Ö.2.yüzyılda aldığı kararlarda buna yönelik bilgiler bulunmaktadır[100]. Smyrna bu dönemde yaşadığı sorunları çözmek amacıyla bazı devletlerden yardım istemiştir. *Polis*'in yardım istediği devletlerden biri olan Thasos, *dikastagogoi* görevlendirerek Smyrna'ya göndermiştir[101]. Smyrna halkı, kendilerine gönderilen Thasoslu dört arabulucuyu görevlerini büyük bir çaba ile yerine getirdiği için altından bir çelenk ile

[96] IK 23, *IvSmyrna*, 521; IK 23, *IvSmyrna*, 522; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

[97] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

[98] IK 24, *IvSmyrna* II-1,573 satır 67

[99] Hansen 2006:132

[100] IK 24, *IvSmyrna* II-1,582; IK 24, *IvSmyrna* II-1,581; CIG 3184

[101] IK 24, *IvSmyrna* II-1,582

onurlandırmıştır[102]. Aynı şekilde Smyrna Astypalaia devletine Leukios adında bir elçisini göndererek arabulucu talep etmiştir[103]. Astypalaialılar da yaptıkları işlerden dolayı Smyrna vatandaşlığı ve taçla onurlandırılmışlardır. Smyrna'nın iç anlaşmazlıkların çözümüne yönelik başka bir girişim ise, Smyrnalıların Klazomenaililere şükranlarını bildirdiği yazıtta görülmektedir[104]. Tarih ve içerik açısından çok net olmayan bu belge, Smyrna ile eski halkı arasında çıkan bir anlaşmazlığın Klazomenaili hakemler tarafından çözülmesi ile ilişkilendirilmiştir[105]. Yazıtın formundan dolayı bu belgenin Yeni Smyrna'nın kuruluşunda sonraki ilk yüzyılda kaydedildiği düşünülmüştür. MÖ.283/2'e tarihlenen bir yazıtta Stratonikeia *prytanis*lerinin icraatlerinden bahsetmektedir[106]. Yazıtta *polis*'in Smyrna'dan hakem talebi şöyle ifade edilmiştir: "*Boule ve demos karar aldı: prytanislerin dilekçesi: mademki, Smyrnalılar, demosumuzun beklemekte olan davaları sonuçlandıracak bir yargıç göndermesi için Smyrnalılara elçi gönderme kararını halkımıza karşı sahip oldukları ve ispat ettikleri kendi iyi niyetlerinin […], ve değer verilenlere refakat ettiklerinden dolayı aceleyle işleme koyarak, iyi ve güzel adam ve vatanının saygın bir kişisi olan ve kendisine emanet edilen işi güvenle yerine getiren Apollas oğlu […] gönderdiler; o da polisimizde hazır bulunarak, kendi vatanının düşünce tarzına uygun biçimde karar vererek meseleleri [yasalar] uyarınca [eşit ve adil bir şekilde karara bağladı], [bütün davalılara] karşı kendisini tarafsız bir biçimde sunarak [davaları da sonlandırdı] …".*

[102] IK 24, *IvSmyrna* II-1,582

[103] IK 24, *IvSmyrna* II-1,581

[104] CIG 3184

[105] Cadoux 1938: 107

[106] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 585

1.2.2. Diğer Yönetim Organları

Anadolu *polis*leri'nde vatandaşlar tarafından işgal edilen idari görevler bulunuyordu[107]. Aynı zamanda çoğu *polis*, *Demos* gibi halk meclisi ve *Boule* gibi danışma mercii olan bir meclise, *Dikastai* adı verilen mahkemelere ve *Arkhai* denilen yöneticilere veya memur kadrosuna sahipti. Bu kurumlar arasında ise bir güç dengesi bulunmaktaydı. *Sympoliteia* anlaşmasında Smyrna'nın yönetim düzeninin düzgün bir şekilde işlemesini sağlayan kurulların ve memur kadrolarının var olduğu anlaşılmaktadır. Bu düzen içinde adı geçen önemli yöneticiler ve kurullar olan *Strategos, Prytanis, Grammateus/ Grammatefylaks, Tamias* ve *Eksetastai*, Smyrna *demos*unun aldığı kararları uygulamada mükemmel bir uyum içindedirler. Magnesia'daki askerler ile *polis* arasındaki müzakereleri içeren bu metnin birinci bölümü *strategos*ların önergesi ile başlamaktadır[108]: "*Demos karar verdi; Strategosların önergesi: Demos, hem önceleri hem de Seleukos zamanında polis'in kendisi birçok tehlikenin tehditi altına girdiğinde dahi Kral'a karşı olan sadakatini ve dostluğunu korudu. Düşmanların saldırısını dahi görmezden gelerek kayıplarını göz ardı etti. Onlara göre, tüm bunlar Krallığın onlara başlangıçtan itibaren sağlamaya söz verdiği desteğin yanında ikincil derecede öneme sahipti".* Smyrnalılar'ın bu tutumunu Magnesialılarla yapılan antlaşma öncesinde de görmek mümkündür. Smyrnalıların seçtiği Dionysias adlı bir *strategos*, Magnesialıları krala sadakat konusunda ikna etmek üzere gönderilmişti[109]. Bu *strategos*'un antlaşmaya yaptığı katkı, Smyrna'nın da üyesi olduğu *İonion Koinon* tarafından onurlandırılmıştır[110]. Asıl görevi itibariyle *polis*'in askeri işlerinin yürütülmesi ile yükümlü bir memur olan *strategos* bu yazıtta, meclise yasa

---

[107] Hansen,2006: 113

[108] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 III satır 88

[109] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 I.satır 32 : "*Beş gün için Mikion oğlu Phanedemos, Dionytas oğlu Dionysios, Pytheas oğlu Parmeniskos elçi olarak atandı*".

[110] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 575 II.15-19 "*Hayırlı olsun! İonların on üç polisin birliği Dionytas oğlu Dionysios'u onurlandırdı*".

önergesi sunan ve sivil işleri ön planda olan bir memur olarak görülmektedir[111]. Bu anlaşmadan öğrendiğimiz kadarıyla Magnesia ad Sipylum'daki askerler ile görüşmeler yapan *strategoi* aynı zamanda metinde geçen "*Tamias, strategoslar ile danışarak bu konutları kiralasın ve bu işin gideri ona polis'in gelirlerinden ödensin*" [112] ifadesinde görüldüğü üzere *polis*'in haznedarı olan *tamias* ile işbirliği yaparak Magnesialılara kalacak yer temin etmiş ve metinde geçen "*Smyrnalıların strategosları ve eksetastesleri, Magnesialılara verilecek olan kopyayı hem polise hem de kendilerine ait olan mühürle mühürlesinler*"[113] cümlesinin işaret ettiği gibi *eksetastai* adı verilen bir kurul ile birlikte hareket etmiştir. Bu önemli yazıtta adı geçen diğer bir memur *prytanis*'tir. Yazıtta, bahsi geçen *prytanis*lerin *Boule*'nin üyesi oldukları anlaşılmaktadır[114]: "*Kurulun bir aylık görevlileri Magnesia temsilcilerine Prytaneion yapısında şölen vereceklerdir''*. Yazıttan anlaşıldığı kadarıyla bir kurul olarak hareket eden bu görevlilerin görev süresi ise bir ay süre ile sınırlandırılmıştır.

Magnesia vatandaşlarının Smyrna vatandaşı olma şartlarını içeren *Sympoliteia* anlaşmasının ikinci bölümü ise, *rahip Hegesias'ın başkan, Pythodoros'un ise Stephanephoros olduğu dönemde, Lenaion ayında*" şeklinde başlamaktadır[115]. Metinden *eponymos* bir memur durumunda olduğu anlaşılan *stephanephoros*, bazılarına göre Smyrna'ya değil Magnesia'ya ait bir memurdur[116]. Yazıtta bahsi geçen memurlardan bir başkası olan *grammateus*'tan "*Smyrna'da ve Magnesia'da Boule ve Demos için kayıt tutan Grammatafylaks, demosion'a konmak üzere anlaşmanın kopyalarını kaydetsin'' (...) Bu gram-*

[111] Cadoux, 1938,253

[112] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 58

[113] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 85

[114] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

[115] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 34

[116] Sherk,1992: 247

mateuslar, hep birlikte anlaşmanın kopyalarını mühürlesinler" şeklinde söz edilmektedir[117]. Bu ifadeden anladığımız kadarıyla *grammateus*lar, Smyrna vatandaşlığına kaydedilecek olan Magnesia göçmenlerinin listesini *ἐξεστατὰι* adı verilen kuruldan alarak *demosion* a koymak, ayrıca Magnesia ile yapılan antlaşmanın kopyalarını da yine *demosion*'a kaydetmekle görevlendirilmiştir. Yazıtta adı geçen bir diğer memur olan *tamias* ise *polis*'in gelirlerinden sorumlu tutulmuştur. Anlaşmaya göre *Tamias'*ın sorumlulukları arasında bu antlaşma onuruna verilecek şölende kurbanların kesilmesi işi olduğu görülmektedir: "*Polis'in tamias'ı Kallinos, demos'un oylayarak belirlediği miktardan harcama yaparak, tören esnasında Smyrna'da kesilecek kurbanları hazırlasın*"[118]. Aynı zamanda Smyrna meclisi tarafından seçilmiş bu kişiden Magnesia'ya gidecek elçilerin yol giderlerini karşılaması beklenmiştir. *Tamias*'ın bu işleri yürütmesi için *Demos* tarafından beş günlük bir süre tanınmıştır. Tüm giderleri ise Smyrna'nın kendi hazinesinden karşılaması bildirilmiştir. Diğer sorumlulukları arasında Smyrna hazinesinden Magnesia göçmenlerine sağlanacak konutların kirasını karşılamayı da sayabiliriz. Ayrıca M.Ö.2.yüzyıldan kalma olduğu düşünülen bir yazıtta Smyrna'nın *tamias*'ından bahsedilmektedir[119]. Burada Smyrna *demos*u bu dönemde yaşadığı bir iç anlamazlık yüzünden Astypalaia devletinden bir arabulucu göndermesini istemiştir. Yazıtta bu sürecin giderlerini Smyrna'nın hazinesinden karşılaması için bir *Tamias* görevlendirilmiştir. Smyrna yönetimi ve bürokratik yapısı hakkında bize önemli bilgiler sunan *Sympoliteia* anlaşmasında memurların yanı sıra Smyrna idari düzeninde yer alan *eksetastai* adı verilen bir kuruldan şöyle bahsedilmektedir[120]: " *Eksetastai, verilen listelerde adı bulunan her bir kişiyi, kur'a çekerek,*

[117] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 84

[118] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 82

[119] IK 24, *IvSmyrna* II-1,581

[120] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 50-52

halkın bölündüğü boylar arasında bölüştürsün ve onları kütüğe kaydetsin" ve *"eksetastai, kendilerine teslim edilen listeleri, boule ve demos'a teslim etsin".* Atina dışındaki Hellen *polis*lerinde varlığına çok rastlanmayan *eksetastai*, genellikle İnceleyiciler ya da Denetmenler şeklinde dilimize çevrilmiştir[121]. Birden fazla kişinin oluşturduğu bir kurul olduğu ve ekonomi ile ilgili sorumlulukların yüklendiği düşünülmektedir. Bu anlaşmada yer alan sınırlı verilerden *eksetastai*'ın Smyrna *boule*si tarafından yeni yurttaşların listelere kaydedilmesi ile görevlendirilen kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

Smyrna meclisinden geçen bu kararlar, yönetimdeki ayrıntılar ve kamu işlerinin yürütülmesi ile ilgili sınırlı da olsa önemli bilgiler sunmaktadır. *Polis*'in yönetiminde Smyrna meclisi'nin çıkardığı yasaların uygulandığı görülmektedir. *Demos*'un aldığı kararlardan halkın tam yetkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Smyrna meclislerinden biri olan *Boule*'nin ise bu dönemde çok güçlü olmadığını, dilekçeleri kabul ettiğini ve bu dilekçeleri *demos*'a sunduğunu görüyoruz. *Prytanis*ler ise *Boule'*nin alt komitesi gibi çalışarak Smyrna'nın günlük işlerini yürütmüşlerdir. Belgelerde Smyrna'nın *eponymos* memurlarından biri olarak görülen *strategos*lar, *polis*le ilgili askeri durumlar söz konusu olduğunda güvenlik ile ilgili kararlar alarak ordunun sevki ve idaresi ile işlerde söz sahibi olmalıdır. Ancak yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla meclis başkanlığı da yapan *strategos*lar, bu dönemde askeri görevlerden ziyade kamusal hayatı düzenleyecek işler yapmıştır. *Polis*'in gelirlerini kullanmış, kamu törenlerinde yer almış, elçiler atamış ve *polis*'i diğer devletlerle olan ilişkilerde temsil etmiştir. Hellenistik Dönem'de bu memur γνώμη στρατηγῶν şeklinde Smyrna meclisine öneriler sunan, yasa tasarıları önerme ve çeşitli amaçlar için para tahsis etme açısından görevleri somut olarak *prytanis*'inkinden farklı

[121] Trundle 2004:113; *Exetastai* olarak bilinen kişilerin ordudaki asker sayısını fazla göstererek ödeme miktarını artırmak isteyen komutanların verdiği rüşvete açık kimseler olduğunu belirtmiştir.

olmayan yönetim memurları haline dönüşmüşlerdir. Yazıtta adı geçen diğer bir memuriyet olan *grammateus* ise siyasal deneyiminin sonucu olarak Smyrna'nın yönetimi ile ilgili işlerde çok etkili olmuştur. Bu döneme ait Smyrna belgelerinde bu memurun halk toplantılarının tutanaklarını tuttuğunu, meclis'in aldığı kararları, anlaşmaları, diğer devlet belgelerini kaydettiği, aynı zamanda yeni yurttaşları kütüğe kaydettiği görülmektedir. Belgeler *Boule*'nin ve bazen de *demos*'un bir *grammateus*'u olduğunu göstermektedir.

II.BÖLÜM: Roma Döneminde Smyrna

2.1. Roma Döneminde Smyrna Tarihi

III.Attalos'un topraklarını Roma'ya miras olarak bırakması üzerine burada Asia Eyaleti kurulmuştur[122]. Ancak Pergamon Kralı Attalos'un ölümünün ardından II.Eumenes'in oğlu olduğu iddiası ile Pergamon Krallığı'na sahip olmak isteyen Aristonikos'un direnişi ortaya çıkmıştır[123]. Attalos'un ölümünden sonraki Smyrna tarihi ile ilgili olarak Aristides bilgi sunmaktadır. Aelius Aristides'in, İmparator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus'a ve İmparator Caesar Lucius Aurelius Commodus Augustus'a yazdığı mektupta Smyrna'nın Roma'nın hem Antiokhos'a karşı mücadele verdiği savaşta hem de Aristonikos isyanı sırasında Roma'nın yanında yer aldığını aktarmıştır[124]. *Polis*'in Roma'ya olan desteğine rağmen M.Ö.89-85 yılları arasında Roma ve Mithridates VI Eupator arasında yaşanan mücadelede, Mithridates'in yanında yer aldığını gösteren sikke örnekleri bulunmaktadır[125]. Ancak daha sonra krala karşı bir politika izlemiştir[126]. Sulla'nın Anadolu politikasını Mithridates savaşları sırasında *polis*lerin Roma'ya karşı olan tutumunu göz önüne alarak oluşturduğu bilinmektedir[127]. Bu bakımdan Sulla, Anadolu'da uzun bir süre hakim olan bu kargaşa dönemi sona erdiğinde Anadolu'da yeniden bir organizyon yapmaya girişmiştir[128]. Tacitus'un aktarımlarına göre Sulla'nın ordusunda bulunan *legionarius*'lar sert geçen kış şartları ve yetersiz derecedeki giysileri yüzünden donma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlar, Smyrnalılar ise Sulla'nın askerlerine kışlık

[122] Magie 1950;147

[123] Strab.XIV 646

[124] Aristid. XIX 11

[125] BMC İonia:247

[126] Liv.35.42; Aristid.XIX.12

[127] Magie 1950: 1103

[128] App.60; Plut.*Sulla* 20

giysiler temin etmiştir[129]. Smyrnalılar tarafından yapılan bu yardım, Aristides'in söylevlerinde de aktarılmıştır [130]. M.Ö.49 yılında Roma'da Caesar ve Pompeius arasında meydana gelen mücadele yüzünden bir iç savaş çıkmış, bu savaşın Asia'ya uzanması sonucunda ise Smyrna Pompeius'u destekleyerek ona tahıl, donanma gücü ve lejyon birliği sağlamıştır[131].

Augustus Dönemi'nde Asia'nın yönetimi bir yıl süreyle görev yapmak üzere atanan bir *proconsul*'ün yönetimine bırakılmıştır[132]. Smyrna, bu yeni düzende *Asia Koinon* toplantılarının yapıldığı merkezlerden biri olmuştur [133]. Yıllık olarak düzenlenen *Koinon* toplantıları, öncelikle Pergamon'da yapılmıştır [134]. Burada bulunan eyalet tapınağında kültle ve *Koinon*'un faaliyetleri ile ilgili toplantılar gerçekleştirilmiştir[135]. M.S.26 yılında Smyrna'da ikinci eyalet tapınağının kurulması ile *Koinon* toplantıları Smyrna'da, daha sonra üçüncü eyalet tapınağının yapıldığı Ephesos ve sonrasında Sardeis, Kyzikos, Philadelpheia, Laodikeia, Miletos ve Tralleis'te yapılmaya devam etmiştir[136]

[129] Tac.IV.56

[130] Aristid.41.766

[131] Cic.*Flacc.* 12.29

[132] Moretti 1954: 276-289

[133] Martzavau-Papazarkadas 2013: 157

[134] Moretti 1954: 276-289; Macro 1980: 681-682

[135] Moretti 1954: 276-289

[136] Moretti 1954: 276-289

Augustus'un ölümünün ardından evlatlığı Tiberius Döneminde Smyrnalılar, bu imparator adına heykel diktirerek onu onurlandırmışlardır[137]. Bu döneme ilişkin dikkate değer olaylardan biri, imparatorun cömert ve hayırsever yaklaşımını *polis*lerin dokunulmazlık yarışına dönüştürme çabalarıdır. Bu dönemde birçok *polis*, haklı bir dayanağı olmamasına rağmen kendini dokunulmaz olarak ilan etmiştir[138]. Bu nedenle iddiaların sahibi olan *polis*lerin temsilcileri Romaya çağrılmıştır[139]. Bu çağrı üzerine bazıları dokunulmazlık taleplerinden vazgeçmiş, bazıları ise kanıtlarını sunmak üzere Romaya gitmiştir. Bu *polis*ler arasında yer alan Smyrna, dokunulmazlık hakkının III.Seleukos döneminde kazanıldığını ve dokunulmaz ve kutsal olarak ilan edildiğini ifade etmiştir [140]. Bu kanıtları sunan diğer *polis*lerin Senatus'un aldığı karara göre kutsal arazi sınırlarını belirlemeleri gerekmiştir [141]. Smyrna tarihine yön veren en önemli olaylardan bir diğeri ise, Tiberius, Livia ve Senato onuruna tapınak yapma yarışının içinde yer alan *polis*lerden biri olmasıdır [142]. Bu tapınağın kurulmasına yol açan sebeplerden biri, Iulius Silanus adlı bir *proconsul'ü*n ve M.S.23 yılında *procurato*r olan Lucilius Capito adlı Romalı yöneticilerin görevini kötüye kullanarak halkı ezmesi, haksız kazanç elde etmeleri ve Roma tarafından suçlu bulunmalarıdır[143]. Bu kişilerin cezalandırılması, büyük bir sevinç yaratmış ve bu nedenle Anadolu'daki *polis*ler Roma onuruna tapınak kurmak istemişler ve izin talep etmişlerdir. M.S.26 yılında Smyrna'nın da içlerinde olduğu 11 *polis*'in temsilcisi Roma'ya

137 Price 1984: 64-65

138 Cadoux 1938: 237-238

139 Cadoux 1938: 240-241

140 OGI 229

141 Tac.*Ann*. III 60-63

142 Friesen 1993: 53

143 Tac.*Ann*. III 66-69

giderek Senato'da bu tapınağı kurmak için kendi dayanaklarını sunmuştur. Roma, tapınağın kurulacağı en makul yer olarak Smyrna'yı seçmiştir[144].Claudius döneminde Smyrna bir deprem felaketi geçirmiştir[145]. Bizanslı bir tarihçinin aktarımlarına göre depremden zarar gören yapılar ve yollar yeniden tamir edilmiştir [146]. Malalas'a göre, Ephesos, Smyrna ve Anadolu' nun diğer *polis*leri bu dönemde Tanrı'nın gazabı nedeniyle acı çekmiştir; ancak Claudius, cömert bir şekilde bu *polis*lerin zararlarını telafi etmiştir[147]. Claudius döneminde olduğu gibi Nero egemenliğinde de yolların bakımı yapılmıştır[148]. Bu dönemde özellikle Smyrna, Ephesos ve Tralleis arasındaki hat yenilenmiştir[149]. Traianus egemenliğinde Smyrna'ya birçok ayrıcalık ve armağan bağışlanmıştır[150]. *Polis*'te yer alan Nemesis Tapınağı için heykeller ve resimler hediye etmiş, bayırdırlık faaliyetleri için para tahsis etmiştir[151]. Philostratos'un aktarımlarına göre Smyrna en parlak dönemlerinden birini Hadrianus'un egemenliği sırasında yaşamıştır[152]. İmparator M.S.123/124 yılında Smyrna'yı ziyareti sırasında kendi tapınağının yapılması iznini de vererek *neokoros* unvanı bağışlamıştır[153]. *Polis*, böylece ikinci unvana sahip olmuştur[154]. Ayrıca 10 milyon drakhme bağışlayarak bu parayla Hadrianus tapınağının ve başka yapıların inşaa edilmesini sağlamıştır[155]. Hadrianus'un bu cömertliği karşısında Smyrna, ona "*polis*'in

144 Tac.*Ann*.IV 15,55-56; BMC İonia:268

145 Cadoux 1938: 136

146 Malal. 10.23

147 Malal.10.23

148 Cadoux 1938: 242

149 Cadoux 1938: 243

150 Cadoux 1938: 255

151 BCH XVI, 402

152 Phil. 531

153 IK 24, *IvSmyrna* II-1

154 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 594; BMC İonia:no.330; Klose 1987:21

155 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697

kurucusu, kurtarıcı" gibi unvanlar vererek teşekkür etmiştir [156]. Philostratos bu kazanımlarda sofist Polemon'un çabasına işaret etmektedir[157]. Ona göre Polemon, Ephesos'un tarafını tutan Hadrianus'u Smyrna tarafına çevirmiş ve *polis* için büyük bir değer olmuştur. M.S.138-161 arasındaki Antonius Pius'un egemenliği sırasında, *Asia Koinon* arasındaki rekabet zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde düzenlenecek olan Asia Eyaletleri şenliğinde Smyrna, Ephesos ve Pergamon arasında bir protokol krizi yaşanmıştır. Her *polis* kendi unvanları ve *polis*lerinin güzelliğinden ötürü kendinin ön sıralarda yer alması gerektiğini düşünmüştür. Smyrna bu krizi aşmak ve dayanaklarını imparator'a iletmek üzere Polemon'dan temsilcileri olmasını istemiştir[158]. M.S.144 yılında Smyrna, Polemon'un başkanlığındaki bir elçilik heyetini imparatora göndermiştir. Antoninus Pius, sofistin yoldayken hayatını kaybetmesi üzerine, onun Smyrna için yazdığı mektubu görene değin kararını ertelemiştir[159]. Daha sonra Smyrna lehine karar vererek *prote (birinci)* unvanını kullanmasına izin vermiştir[160]. Buna ek olarak *lamprotate (en parlak / ışık saçan)* unvanını da kullanmaya başlamıştır[161]. Philostratos'un aktarımlarına göre Smyrnalı elçiler bu durumu "*Polemon dirilmişçesine bize yardım etmeye geldi"* sözleriyle anlatmıştır[162]. Pius döneminde yaşanan başka bir olay ise, Ephesos ve Smyrna arasında gerçekleşmiştir. Bu olay M.S.144 tarihinde *Asia Koinon*'u adına düzenlenecek olan ortaklaşa bir kurban tö-

156 Dmıtrıev 2005: 251

157 Phil.I,25; Bowersock,1969:45'de "*Smyrna'nın ikinci neokoros unvanını almasında ve elde ettiği diğer kazanımlarda Polemon'un rolü büyüktür"* demektedir.

158 Phil. I,25

159 Bowie 1970: 33

160 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637; Dönmez-Öztürk 2006: 46

161 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 640; CIG 3202

162 Phil. I,25

renine ilişkin bir kararda Smyrna'nın Ephesos'un almış olduğu unvanları yok saymasından kaynaklanmıştır[163]. Ephesosluların bu durumu imparatora bildirmesi üzerine Pius, Smyrnalılara Ephesosluların unvanlarını tanımasını, Ephesoslulara ise Smyrna'ya daha nazik bir şekilde davranmasını öğütleyerek *polis*lerin arasındaki uyumsuzluğu çözmüştür [164]. Ancak Antoninus'un yeni düzenlemesinin ardından Smyrna ve Ephesos arasında uzun bir süre uzlaşma olmamıştır. Anadolu'nun üç rakip *polis*'i aynı zamanda *Asia Koinon*u'nun önde gelen katılımcılarından biri olan Pergamon ise, imparartor Caracalla dönemine kadar Ephesos'un yanında yer almıştır [165]. Bu *polis*ler arasında meydana gelen unvan çekişmeleri ile bağlantılı kavgalar, bazı durumlarda *Asia Koinon* aracılığı ile engellenmiştir [166]. M.S.177/178 civarında Smyrna bir deprem daha yaşamıştır[167]. Antik dönem retorikçileri ve tarihçilerinin eserlerindeki ifadelerden bu depremin Smyrna'nın daha önce yaşadığı felaketlerden çok daha yıkıcı olduğu, neredeyse *polis*'i yok olmanın eşiğine getirdiği anlaşılmaktadır[168]. Philostratos, depremin zararlarından *polis*'i kurtarmak için imparator'un ödenek sağladığını ve vergi muafiyeti tanıdığını aktarmıştır [169].Ancak Smyrna'nın bu yıkımdan kurtulmasında Polemon'un ardılı sayılan büyük söylev ustası Aulius Aristides'in rolü büyük olduğu bilinmektedir[170]. Mysia'da *Hadrianoutherai*'da

[163] Dönmez-Öztürk 2006: 45

[164] Dönmez-Öztürk 2006: 45; Bu mektup, üç kopya halinde Ephesos'ta bulunmuştur. *Polis*, imparatorun mektubuna alışılmışın dışında politik bir önem vermiştir.

[165] Klose 341:10; Caracalla döneminde iki *polis* arasında üzerinde *Asklepios* ve *Tykhe* tasvirlerinin yer aldığı *homonoia* sikkeleri basılmıştır.

[166] Dönmez-Öztürk 2006: 47

[167] Aristid. XIX.3

[168] Aristid.XIX.3; Phil.II.9; Cass. Dio LXXII.32

[169] Phil.II.9

[170] Bowie 1970: 29; Diplomasi ve politik liderlikte öncü durumda olan sofistlerin halk önündeki konuşma becerileri, onlara çağdaşları üzerinde büyük bir avantaj sağlamıştır. Halk, onlara yöneticileri gibi güvenerek imparatorlara gönderilen elçilerin başkanlığını yapmak ve *polis*'e lehine avantajlar elde edilmesini sağlamak üzere onları görevlendirmiştir.

doğan Aristides, M.S.2.yüzyılın en önemli söylev ustalarından biri olarak kabul görmüştür. İmparatorluk toplumunda retorik deneyimin önemi özellikle Hellence konuşulan bölgelerde çok büyüktür. M.S. 2.ve 3.yüzyılın kültür ve sosyal hayatına damgasını vuran bu döneme "*ikinci sofistik*" adı verilmiştir. Aristides, Roma'nın desteğini sağlamak için geçmiş ve o gün arasında bağlantı kurarak Smyrna'nın Roma'ya olan sadakatini hatırlatmıştır. İmparator Caesar Aurelius Antoninus Augustus ve İmparator Lucius Aurelius Commodus Augustus'a yazdığı mektupta Smyrna'nın geçmişte Romaya verdiği bu desteği şöyle aktarmıştır[171]: *Polis sadece görünüşünden dolayı değil, ayrıca tüm zamanlarda siz Romalılara göstermiş olduğu iyi niyetten ötürü de kurtarılmayı hak ediyor; öyle ki, Antiokhos'a karşı yaptığınız savaşta sizin yanınızda olmuştu, Aristonikos'a karşı olan savaşta da; yeri geldi kuşatmalara dayandı, yeri geldi hiç de basit olmayan savaşlarda çarpıştı, hatta polisin kapılarında hala bu çarpışmaların hatırası bulunmaktadır. Ordunuzun elbiseye ihtiyacı vardı, komutanınız katledilmişti; bu polis, komutanınızı polisin kapılarından içeri getirip gömdü ve kendi elbiselerini askerlere dağıttı, biri kendininkini ötekine veriyordu. İşte siz yöneticilerimize böyle davranıyorlardı".* Aristides, hitabet gücü sayesinde dönemin imparatoru Marcus Aurelius'u etkilemiş ve *polis*'i depremin zararlarından kurtarmıştır. Philostratos, Smyrna için yaktığı ağıtla *polis*'i kurtardığı için onun "*Smyrna'nın kurucusu*" unvanını hakettiğini söyler ve özellikle ağıttaki bir cümlenin imparator üzerinde yarattığı etkiyi şöyle anlatır [172]*: "Marcus bunu okuduğunda mektup gözyaşlarıyla ıslandı: 'batı rüzgarları ıssız topraklarda esiyor artık'. İmparator, Aristeides'in anlatısından etkilenerek polisin yeniden inşa edilmesini kabul etti"*. Caracalla'nın egemenliği sırasında Smyrna üçüncü *neokoros* unvanına sahip olmuştur [173]. Smyrna'nın

[171] Yakut 2015: 498-99

[172] Yakut 2015: 492

[173] IK 24, *IvSmyrna* II-1,628; IK 24, *IvSmyrna* II-1,637

Roma'nın Anadolu'ya geldiği dönemden itibaren vermiş olduğu destek, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Smyrna'nın önde gelen düşünür ve yöneticileri sayesinde *neokoros* unvanına sahip olmak ve *polis*'e imar faaliyetlerinin yapılması gibi çeşitli kazanımlara dönüştürülmüştür[174]. Bu dönemde Asia eyaletinin önde gelen *polis*lerinden biri olan Ephesos'un kendini "*Asia Eyaletinin birinci ve en ulu ana polis'i*" olarak, Pergamon'un ise kendini "*Birinci olan ve Ana polis*" şeklinde daha sade unvanlarla anması karşısında Smyrna, genellikle bu dönem belgelerinde kendini "*Asia Eyaleti'nin güzellikten ve büyüklükten yana birinci, en parlak olanı, Asia Eyaleti'nin ana polis'i, en kutsal Senatus'un kararları gereğince üç kez neokoros unvanına sahip olan, İonia'nın incisi*" gibi daha süslü sözlerle ifade etmiştir[175]. İmparator Decius egemenliği dönemine gelindiğinde Smyrna önemli toplumsal olayların yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde Smyrna Hıristiyanlara karşı kovuşturmaların yaşandığı bir merkez durumuna gelmiştir[176]. M.S.250 civarında Smyrna piskoposu Polykarpos'un öğrencisi Pionios öldürülmüştür. Bu tablo Polykarpos'un Şehit Edimesi"[177] ve "Pionios'un Şehit Edilmesi" [178] eserlerinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

[174] Martzavau-Papazarkadas 2013: 136; Mellor 1975:51

[175] IK 24, *IvSmyrna* II-1.640

[176] Euseb.XV, 109-114

[177] Euseb. XV, 109-114; "*Aynı dönemde son derece cesurca konuşmalarıyla tanınan Pionios da şehit edildi. Eziyete uğratılan insanlara yaptığı konuşmalarla güç vermeye ve insanların yöneticelerle iyi geçinmelerini sağlamaya çalışırdı. Cesaretlendirdiği arkadaşları hapisteyken onu ziyarete geldiler ve işkenceye maruz kaldığını gördüler. Olağanüstü koşullardan sonra yapılan mahkemeden sonra o da güçlü bir şekilde ölüme gitti*".

[178] Musurillo 1972: 137-167

2.2. Roma İmparatorluk Döneminde Smyrna'nın Yönetim Düzeni

M.Ö.2.yüzyıl ile M.S.4.yüzyılın başı arasında geçen dönemde yaşanan siyasi, kültürel ve toplumsal değişimler, Roma egemenliği altında yaşanan dönüşümü ifade etmek üzere "*Romanizasyon*" kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur[179]. *Polis*lerin yerel yönetimi ve sosyal yaşamının Roma'nın çıkarlarına uyumlu bir hale gelmesi, Anadolu *polis*lerinin yönetim yapısındaki gelişimi etkilemiştir[180]. *Polis*lerin memuriyet yapıları, özellikleri ve sorumluluklarında değişimlerin kendini gösterdiği ve idari yapıda yeni memuriyetlerin tanıtılması gibi farklılıkların izlendiği bu süreç, Roma egemenliği altında yaşandığı için genellikle *Romanizasyon*'un bir sonucu olarak yorumlanmıştır[181]. *Romanizasyon* kavramı, araştırmacılar tarafından birçok açıdan değerlendirilmiştir[182]. Bu kavram, imparator ve ailesi onuruna yeni kültlerin kurulması ve kurulan kültler ile birlikte gelen yeni memurların *polis*'lerin yaşamına girmesi gibi yaşanan dini ve idari gelişmeleri, ayrıca burada yaşayan yerli soyluların statüsünü etkileyen Roma vatandaşlığı'nın bağışlanması gibi uygulamaları da[183] kapsamıştır[184]. Roma İmparatorluğu Döneminde *polis*lerin yaşamında gerçekleşen bu dini, kültürel ve idari değişimler, Anadolu'daki *polis*ler'in

[179] Jones 1963:5; Bowersock 1965: 69- 72

[180] Dmitriev 2005: 3

[181] Macro 1980, 662-663

[182] Jones 1963:5; Bowersock 1965: 69- 72; Macro 1980: 662-663; Brunt 1976:166

[183] Brunt 1976: 166; Roma vatandaşlığı, önde gelen kişilerin sadakatini sağlamlaştırma konusunda *Romanizasyon*'a hizmet etmiştir. Aristeides XXVI 22'de, Roma İmparatorluğu'nun güce değil rızaya dayandığını ifade etmiştir.Ona göre Roma'nın *polis*leri düşürmek için hiçbir birliğe ihtiyacı yoktu.Çünkü yerli vatandaşların en güçlülerine eşit haklar sağlamıştı. Bu şekilde onların her birinin sadakatini sağlamıştı. Bu yerli yönetici sınıfın üyeleri, iyi ailelerden gelen zengin kişilerdi.Bu kişiler memur olarak hizmet ederek vatandaşlık kazanıyorlardı. Bu süreçte Doğu eyaletlerindeki kişisel bağışlar daha yaygın hale gelmeye başlamıştır. Ayrıcalıklar, politik haklar, oy hakkı, muafiyet tanıyarak yerel liderleri kazanmak bir Roma politikası olmuştur.

[184] Dmitriev 2005:4

farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda imparatorlukla uyumlu ancak *polis*lerin geleneksel düzenlerinin de yansıdığı bir yapı halinde kendini göstermiştir[185]. Actium Savaşı'nın ardından Roma'da en önemli faktör "imparator" haline gelmiş; sosyal ve politik uygulamalar yeniden şekillenmiştir[186]. Anadolu, Augustus Döneminden itibaren kendini yöneten toplulukların oluşturduğu, eski yerleşimlerin yeni *polis*lere dönüştüğü bir manzaraya sahne olmuştur. Bu dönüşüm Hadrianus ve Vespasianus'un egemenliği zamanında daha da yoğundur. Hadrianus, imparatorluğun genişlemesinden ziyade mevcut sınırlarını korumaya ve istikrar politikasına önem vermiş, özellikle Anadolu'daki toplumları bu sürece katılmaya ve onları imparatorluğun aktif üyeleri olmaya davet etmiştir[187]. İmparatorluğun mekânsal boyutu ve onun çok kültürlü karakteri, nüfusunun örneğine rastlanmamış olan hareketliliği, eski gelenekler, yeni hiyerarşik yapı ve kurumlar, yerel ve evrensel düzen, gelenek ve yenilik arasındaki etkileşim veya tezatlıklar, din, politika ve toplumdaki kuralların işleyişini etkilemiştir[188].Antik ve modern yazarlar, Roma Anadolusu'nun en büyük *polis*leri arasında Smyrna, Ephesus ve Pergamon'a işaret etmişlerdir[189].Bu *polis*ler, eyalette birinci olabilmek için birbirleri ile yarışmışlardır[190]. Başlıca merkezler durumunda ve memur sayıları ile kapsamlı bir yönetim yapısına sahip olan[191] söz konusu *polis*lerden gelen yazıtlar, yönetim organlarındaki örgütlenme şeklini anlamak için imkan tanımıştır. Smyrna, bu konuda yayınlanmış yazıt ve sikkeler bakımından Asia Eyaletindeki birçok *polis*ten önde gelmektedir. Bir *polis*'in temel idari kurumları olan *demos*

[185] Chaniotis 2007: 29:Bu süreci ortaya çıkarmak için yerel gelenekler, bölgesel yarışmalar ve imparatorluk içindeki bireysel girişimler takip edilmelidir.

[186] Chaniotis 2007: 6

[187] Kritsotakis 2008: 1

[188] Chaniotis 2007: 5

[189] Dmitriev 2005: 247

[190] Chapot 1904: 145; Smyrna onurlandırma yazıtlarında birinciliğini sıklıkla vurgulamıştır.

[191] Dmitriev 2005: 247

ve *boule* meclisleri, Hellenistik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'nin sonuna kadar önemini korumuştur. Bu meclisler, almış oldukları kararlar ile güvenlik, bayındırlık, temizlik, gıda temini ve pazar denetimi, festivallerin organizasyonu gibi *polis* yaşamını ilgilendiren tüm konuları ele almışlardır[192]. Söz konusu meclisler, oluşumları ve işlevleri açısından birtakım değişikliklere uğramış; ancak Smyrna yazıtlarında da görüldüğü kadarıyla Roma İmparatorluk Döneminde de yerel yönetimin temel kurumları olarak işlerliğini sürdürmüştür.

2.2.1.*Demos*

Roma Dönemi Anadolusu'nda Hellenistik örneklerden önemli ölçüde farklılık taşıyan bir model oluşmuştur[193].Bu modelin temel unsurlarından biri olan yerli soylular, imparatorluk hizmetinde bulunma sorumluluğunu taşımışlardır[194]. Bu soyluların yeterli finansal kaynağa sahip, imparatorluğun kontrolü altında bulunan ayrıcalıklı kişiler oldukları bilinmektedir. Bu kitlenin miras ve zenginlik yoluyla elde ettikleri güç, Anadolu'da Roma egemenliği döneminde zamanla genişlemiş ve bu kişilerin üyelerini oluşturmaya başladığı *Boule, Demos*'un gücünü gölgede bırakmıştır[195]. *Demos*'un, İmparatorluk Dönemi belgelerine göre genellikle onurlandırma kararları almış olmasına rağmen[196], önemli kararlar aldığını gösteren bir yazıt da belgelenmiştir. Bu yazıt şöyledir[197]: "*Boule ve Demos karar aldı: Pek çoklarının deniz taşımacılığından faydalanmasına engel oluyorlar, bunlara karşı iki obol yerine iki assarius geçiş ücreti belirlemişlerdir. Bu nedenle de tekel oluşturmuşlar ve deniz taşımacılığı yapmak isteyen kişiye engel olmuşlardır. Böylece*

[192] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 IK 24, *IvSmyrna* II-1,712

[193] Ascough 2005: 228

[194] Dmitriev 2005:238

[195] Cadoux 1938: 189

[196] Abbott-Johnson 1926: 75

[197] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 712

karşıya geçmek isteyenler, onlara mecbur kalıyorlar. Aynı şekilde de bu uygulamalarından dolayı taşımacılığın diğer işleri hakkında haksızlık etmiş oluyorlar". Alınan bu kararın içeriği tartışmalıdır. Bir görüşe göre bu karar, Smyrna ile körfezin kuzey kıyısı arasında işleyen bir taşıma gemisinin sahibi olan kişilerin haksız bir tekel elde etmesi ile ilgilidir[198]. Başka bir görüşe göre ise, M.S.1-2.yüzyıllarda *polis* ve körfezin kuzey kıyısı arasında gerçekleşen bir deniz taşımacılığı veya Hermos üzerindeki seferleri düzenleyen bir karardır[199].

Demos'un almış olduğu onurlandırma kararlarından biri şu şekildedir: "*Smyrnalıların neokoros demos'u, kendi vatandaşı, müsabakalarda pek çok kere galip gelen ve dernek üyesi olan boks müsabakalarında hem cesareti hem de takdire şayan duruşuyla öne çıkan, Smyrna'da düzenlenen bütün yarışmalardan sorumlu olan (ksustarkhes) soyu sayesinde imparatorlar katında da tanınan Tiberius Claudius Rufus'u tıpkı Elisliler gibi masraflarını karşılayarak onurlandırdı"*[200]. Yaklaşık olarak M.S.41 yılına tarihlenen bu

[198] Cadoux 1938:190

[199] Abbott-Johnson 1926, 387,no.79

[200] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 657

karara göre, Elis vatandaşları da *Olympia*'da organize ettikleri oyunlarda yarışmaları kazanan Smyrnalı atlet Rufus'u ödüllendirmişlerdir[201]. Yazıttan anlaşıldığı kadarıyla Rufus'un ataları *Ksustarkhai*[202] görevini üstlenmiştir. Başka bir yazıtta Smyrna'nın Magnesia *demos*u ile birlikte bir kadın *arkhiereus*'u onurlandırdığı anlaşılmaktadır[203]: *"Smyrnalıların demos'u ve Magnesialıların demos'u. Eros Ouranios'a. Aphrodite Ourania'nın rahibesi, Ulpius'un kızı Ulpia Marcellina"*[204]. Bu yazıt, Smyrna *demos*u'nun başka bir *demos* ile aldığı ortak kararı göstermesi bakımından ve Anadolu'da *Aphrodite Ourania* tapınımının varlığını gösteren tek kanıt olması nedeniyle önem taşımaktadır[205].

[201] Graf 2015: 50; Golden 2004: 40; Elisli soylular, yarışmada Rufus'un ödülü hak ettiğini düşünmüşlerdir. Onun sosyal yaşamdaki duruşu, imparatorlardan elde ettiği kazanımlar da bu kararın alınmasında olasılıkla ona yardımcı olmuştur. Ailenin sonradan gelen üyeleri de dövüş sporlarında ün kazanmıştır.

[202] Vitr. *De Arch*.5.4.; Cic.*opt.gen*.3.8. Bu görev, Vitrivius ve Cicero'nun eserlerinde özellikle kış ayı boyunca kötü hava koşullarında egzersiz yapan atletlerin alanı olan *ksustos*'ların resmi sorumlusu olarak ifade edilmiştir. Lleweyn, Harrison, Bridge 2012:31; Roma Döneminde *Ksustarkhai*, genellikle atlet birliğinin başkanı olarak bilinmekteydi. Bu görevlilerin sosyal açıdan önemi, uluslararası atlet birliğinde oynadıkları rol itibariyle artmıştır. Bu birlik, imparatorluk yetkililerinin destekleri sayesinde, bir örgütsel değişim ve genişleme süreci geçirerek M.S.1.yüzyıldan 2.yüzyıla kadar Akdeniz havzası genelinde prestijini artırmıştır. Emekli atletler, imparatorluk yetkilileri tarafından hayat boyu olmak üzere *ksustarkhai* olarak atanarak Roma'daki merkezi derneğin ve imparatorluktaki festivallerin denetmeni olarak hizmet etmişlerdir. *Ksustarkhai*'in rolü atlet birliği dünyasında çok açık değildir. Bir atlet, başarılı bir kariyerin sonunda idari işlerle ilgileniyor, hamam gibi yapıların bulunduğu ortak alanlarda denetmenlik görevi yapıyordu. *Ksustarkhai*'ın atletik başarıları halkın methiyelerinde vurgulanırken, onurlandırma emirlerinde de sivil, dini hayata ve *polis*in birliği ile ilgili olaylarda yapmış olduğu hizmet ve katkılar vurgulanmıştır. IG XIV 1054,1055; Hadrianus, M.S.134 yılında birliğe Hadrianus hamamları yakınında merkezlerini inşa etmesine izin vermiştir. Onlara verilen bu hak, Antonius Pius'un mektubu tarafından da onaylanmaktadır.

[203] CIG 3157

[204] CIG 3157; SEG 15, 730

[205] Cadoux 1938: 406

Roma İmparatorluk Çağı'nda, imparatorlar tarafından Anadolu *polis*lerine unvan ve ayrıcalık bağışlama geleneği ortaya çıkmıştır[206]. Bu gelenek zamanla bu *polis*ler arasında önemli anlaşmazlık konularından biri haline gelmiştir[207]. Bağışlanan unvanlardan biri olan *neokoros*luğun Smyrna tarafından yazıtlarında sıklıkla kullanıldığı görülmektedir[208]. Kökeninde tapınak muhafızlığı anlamına gelen *neokoros*luk, kültle bağlantılı bir tapınak görevlisini ifade etmektedir[209]. Daha sonra imparatorluk kültüyle bağlantılı *polis*ler için kullanılmaya başlanmıştır. M.S.1.yüzyılın sonundan itibaren bir *polis*'in imparatorluk kültü sürecinde başarılı olduğunu gösteren bir prestij kaynağına dönüşmüştür[210]. Smyrna *demos*'u *proconsul* Marcus Atilius Bradua için M.S.2.yüzyılın sonuna tarihlenen bir onurlandırma kararında, almış olduğu bu unvanı şu şekilde vurgulamıştır[211]: *"Smyrnalıların neokoros demos'u proconsul Marcus Atilius Bradua'yı onurlandırdı, heykelin dikimini epi ton hoplon strategos Marcus Aurelius Perperus üstlendi"*. Smyrna *demos*u aldığı kararlarda uzun bir süre bu unvanı kullanmıştır.

*Polis*lerdeki büyük aileler, *euergesia*=hayırseverlik sayesinde kalıcı bir zenginliğe ve konuma kavuşmuşlardır[212]. Hellenistik Dönem'in tipik bir özelliği olan *euergesia, leitourgia* ile bağlantılı olarak *polis* için önemli bir mali kaynak haline gelmiş ve Principatus Dönemi ekonomisinin bel kemiğini oluşturmuştur. *Polis*lerde varlık gösteren soy-

[206] Dönmez-Öztürk 2006: 39-40

[207] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637

[208] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 634; IK 24 *Iv*Smyrna II-1,657, IK 24 *IvSmyrna* II-1,696, IK 24 *IvSmyrna* II-1,697, IK 24 *IvSmyrna* II-1,596

[209] Price 1984: 64

[210] Price 1984: 64

[211] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 634

[212] Dingil 2006: 225-226

lular, toplum içinde önemli bir yer edinmek, prestijlerini artırmak, yerel meclislere katılım sağlamak ve eyalet imparatorluk memuriyetlerinde daha üst bir konuma gelmek için çalışmışlardır[213]. Bu kitle, kamu yaşamını etkileyen kararların içinde yer alarak *polis*'in politik yaşamında söz sahibi olmak istemiştir. Bu nedenle eyalet ve *polis*'te üstünlük kazanmak için birbirleri ile yarışarak, Romalı meslektaşları ile yakın temas kurma yoluna gitmişlerdir. Ancak bu döngüde sadece zengin ve eğitim seviyesi yüksek kişiler yer alabilmiştir. İltimas; imparator, Roma soyluları ve toplum arasındaki ilişkide önemli bir rol oynamıştır. Toplum içinde yer alan sıradan insanlar, uzun ya da kısa dönemli faydalar göstererek zenginliğe ulaşmış ve Roma makamlarına doğrudan başvurabilmişledir. Bu bağlamda Smyrna *demos*'u da *polis*'e katkısı olan *euergetes*leri onurlandırmıştır. Tarihi belirsiz olan bir onurlandırma yazıtında *"Demos, polis'in euergetesi ve erdemli vatandaş Dionysios'un oğlu Dionysios'u onurlandırdı"* demektedir[214]. Önde gelen kişilerin ve ailelerin *polis* için yaptıkları hayırseverlikler, M.S.3.yüzyılda rahipliğe ve *eponymos* memuriyetlere ve *leitourgia* içeren görevlere doğru bir genişleme göstermiştir[215]. Söz konusu onurlandırma yazıtlarında ataların cömert memuriyet dönemleri ve hayırseverliklerinden bahsedilmeye başlanmıştır[216]. M.S.2.yüzyılın sonlarına doğru soylu ataları taklit etme fikri, önemli ailelerin genç üyeleri için gündelik yaşamda önemli bir amaç haline gelmiştir. Bu dönemde Hellenistik Dönem'de olduğu gibi devrin egemen gücünü onurlandırma geleneği takip edilerek *polis*'in önde gelen vatandaşlarının yanı sıra Roma *consul*leri de onurlandırılmıştır[217]. Bir *demos* kararında imparator Claudius'un egemenliği sırasında *Asia* Eyaleti'nde görev yapan bir *proconsul* şöyle onurlandırılmıştır[218]: "*Demos,*

[213] Kritsotakis 2008: 80

[214] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 616

[215] Dmitriev 2005:290

[216] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 616

[217] Dmitriev 2005:254

[218] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 632

proconsul Publius Cornelius Lentulus Scipio'yu ataları gibi polis'in hayırseveri olduğu için onurlandırdı". Yazıta göre bu Roma imparatorluk bürokratının ataları da *polis'*e üstün hizmetler sunmuştur[219].

Roma İmparatorluk Döneminde *polis*'in yapısını anlamada *euergesia* kadar birlikler de önem taşımıştır[220]. *Polis* veya vatan ile özdeşleştirilmenin yarattığı güçlü hisler, sadece zengin hayırseverler veya elit yazarlar arasında değil, aidiyet hislerinin güçlü olduğu birlik üyeleri arasında da var olmuştur. Bu bağlamda Smyrna'da faaliyet gösteren Dionysios Sanatçıları Derneği, vatandaşlık bilincini aldığı kararlarda göstermiştir. Bu kararlarda sıklıkla *Demos*'un adının geçtiği görülmektedir. Derneğin, M.S.1.yüzyıla tarihlenen imparator'a adadığı bir ithaf yazıtında "*Demos'un oğlu Gaius Lulius Mithreus*" ifadesi yer almaktadır[221]: "[…]*Demos'un imparator sever oğlu, atalarından beri rahiplik yapan Gaius Lulius Fabias Mithreus aracılığıyla*.[…]". Belgeden, C.Lulius Mithres adlı kişinin babadan geçen bir memuriyeti üstlendiği anlaşılmaktadır[222]. Bir sikkede Cosconia Myrton adında bir kadın memur görülmektedir[223]. Bu sikkede Mithreus örneğinde olduğu gibi Myrton'a, "*Smyrna demosu'nun kızı"* şeklinde hitap edilmiştir. Smyrna'da bulunan bir mezar yazıtında *Demos, Gerousia, Katoikoi, Romaioi, Thiasotai* ile birlikte bir karar almıştır[224]. Kırık olan yazıtta, alınan kararın içeriği belli değildir. M.S.2.yüzyıl sonuna kadar politik önemini korumaya devam eden[225] Smyrna'da, imparatorluk çağından kalma

[219] Petzl 1987: 120

[220] Harland 2006:40

[221] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 731

[222] Petzl 1987,233'te yazıtın 7.ve 9.satırına dayanarak Mithres'in ailesi için Dionysios rahipliği'nin kalıtsal olduğu varsayılmaktadır.

[223] BMC İonia, 250-52

[224] IK 23 *IvSmyrna* 534

[225] Dmitriev 2005: 254

yazıtlarda "*boule ve demos… onurlandırdı"* ifadesi görülmektedir[226]. Bu ifadelerin geçtiği önemli yazıtlardan biri, *Boule* ve *Demos* tarafından Claudia Antonia Iuliane ve Claudia Antonia Sabina Prokliane için alınan onurlandırma kararıdır[227]. Bu karar şöyledir: "*Boule, Demos ve Tanrıçanın[228] Mysteria'ları Derneği, tanrıçaya karşı dindarlık hususunda bütün işleri ve mysteria şölenini samimiyetle yerine getiren, theologoslar Claudia Antonia Sabina Procliane ve Claudia Antonia Iuliane kardeşleri onurlandırdı*". Alınan kararda *Boule* ve *Demos* ortak bir şekilde hareket etmiştir. Geç Hellenistik-Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta, Smyrna *Demos* ve *Boule*si'nin *Gerousia, Neoi* ve *Ephoboi* kurullarıyla birlikte Zosime adlı biri için stel diktiği anlaşılmıştır[229]: "*Saygıdeğer Zosime selam".."Demos, Gerousia, Boule, Neoi ve Epheboi(bu steli dikti)".* M.S.2.yüzyılda *Boule ve Demos* tarafından dikilen onurlandırma yazıtından Claudius Paulinius'un önemli memuriyetler üstlendiği anlaşılmaktadır[230]: *"Boule* ve *Demos, Hipparkhos, Prytanis, Agoranomos, Tamias, Boularkhos, Gymnasiarkhos, Strategos Epi Ton Hoplon, Neokoros, Grammatophylaks, Dekaprotos, Olympia oyunlarında Grammateus görevlerini üstlenmiş olan Cl(audius) Paulinus'un kızı Cl(audia) Paulina'yı onurlandırdı. Cl(audia) Paulina'nın gümüş ve altından yapılmış iki ikonası da tapınağın içinde dikildi. Onurlandırmanın gerçekleşmesi için Gerousia'nın ilahi okuyanları (hymnidler) ve kardeşi Cl(audius) Paulinianus ilgilendiler".* M.S.14'e tarihlendirilen bir yazıt,

[226] Cadoux 1938: 188

[227] IK 24, *IvSmyrna* II-1,653

[228] Harland 2006:42; "*Yazıtta hangi tanrıçalar olduğuna değinilmemiştir; ancak IvSmyrna 655 ve IvSmyrna 726'da adı geçen tanrıçalardan Demeter ya da Kore olduğu varsayılabilir*".

[229] IK 24 *IvSmyrna* II, 891

[230] IK 24 *IvSmyrna* II-1, 644

Smyrnalıların tıp bilimine verdiği önemi ve imparator'a duydukları bağlılığı sergilemektedir[231]: *"Smyrna Boule ve Demos'u merhum imparator Augustus'un doktoru olan bilgelik abidesi Marcus Artorius Asklepiades'i onurlandırdı"*. Bu yazıt, Actium Savaşı'ndan sonraki bir tarihte denizde boğulmuş olan Artorius adında birinden söz etmektedir[232]. Bu kişinin Augustus'un yakın arkadaşı ve hekimi olduğu bilinmektedir[233].

2.2.2. *Boule*

Boule'nin otorite olarak görüldüğü belgeler, M.S. 2.yüzyılın sonu 3.yüzyılın başında *Boule* kararlarının *polis'*te yükselişe geçtiğini göstermektedir[234]. Kökeni yönünden, Kral'ın atadığı soylular topluluğunun yerine geçmiş olan ve halk tarafından seçilen üyelerden oluşan *Boule*, *polis*lerin bir çoğunda üst meclis olarak varlığını sürdürmüştür[235]. Genellikle mevcut kamu görevlerinden sorumlu olmuştur. Meclis'in çalışmalarını hazırlamakla yükümlü olan *boule*'nin görevlerinin *polis*lerin yasalarına göre değiştiği de gözlenir. Smyrna'da *Boule*'nin gücünün arttığını kanıtlayan yazıtlardan biri şöyledir[236]: "*Bu anıtı, Publius Didius Polybios, eşi Didia Laodike ve oğlu Antoninus Polybianos ve torunları için yaptırdı. Tüfle kaplı bu lahit içinde benim eşim gömülüdür. Başka hiç kimsenin (bu mezara) yabancı bir ölü koyma yetkisi yoktur. Eğer birisi yabancı bir ölü koyarsa,*

---

231 CIG 3285; Cadoux 1938: 232-233

232 PIR I 974

233 Suet.*Aug*.501

234 IK 23, *IvSmyrna*, 219; IK 24, *IvSmyrna II-1*, 715; IK 24 ,*IvSmyrna II-1*, 640; IK 24, *IvSmyrna II-1*, 646; IK 24, *IvSmyrna II-1*, 713; IK 24, *IvSmyrna* 1, 717; Aristid. I,3

235 Cadoux 1938: 248 ; Dmıtrıev 2005: 254; *Boule* toplantılarını *Bouleterion* adı verilen yapıda gerçekleştiriyordu. Bu yapı genel olarak arkaik dönemden itibaren düzenli olarak kamu binası olarak kullanılmıştır. Aristides XX 427, XXVI 529, XXVIII 542'de bu yapının Smyrna'da agora yakınlarında olduğunu ifade etmiştir. Ersoy, Yolaçan ve Şakar 2010: 136; Smyrna agorası kazılarında Kantar-Naumann'ın mozaikli salon olarak tanımladığı yapının *Bouleterion* ile bitişik ve çağdaş olduğu ortaya çıkarılmıştır.

236 IK 23, *IvSmyrna*, 219

Smyrnalıların Boulesine 1.500 denarius ödesin[…]Mezar odasına Nike ve Nike mensupları izinsiz giriş-çıkış yetkisine sahiptir". Yazıtta, mezarın bir kimse tarafından haksız yere kullanıldığı takdirde "*Smyrnalıların Boulesine*" para cezası ödeyeceği bildirilmiştir. Smyrna'da bulunan bir topos yazıtında *"Boule'nin kararı üzerine balıkçılar derneği: Severus ve Onesimos'un Tamiaslık yaptıkları zaman"* demektedir[237]. Smyrna'nın *neokoros* unvanı almış olduğunu belirten yazıtlarda " en mükemmel *boule"* ifadesi ile karşılaşılmaktadır[238]: "*Güzellik ve büyüklük yönünden Asia'nın en önde gelen ve en parlak ve Asia'nın metropolisi ve kutsal kurul kararı gereğince imparatorun üç kez neokorosluğunu almış ve İonia'nın incisi Smyrnalılarının polisi'nin en mükemmel Boulesi'nin aldığı kararlar uyarınca, en güzide kadın Pomponia Claudia Fausta Luperciana, saygıdeğer büyükannesi başrahibe Aurelia Fausta'yı (onurlandırdı.)Size selam olsun".* M.S.214/215 yıllarına tarihlendirilen, Smyrna *boule*sinin *arkhiereus* Aurelia Fausta Luperciana için aldığı bu kararda geçen "*en mükemmel boulesi*"nin ifadesi, *polis*'in "*en mükemmel*" olan vatandaşlarından oluştuğuna işaret etmektedir[239]. İçeriği anlaşılamayan başka bir yazıtta, *Boule*'nin bir karar aldığı görülmektedir: *"Boule'nin kararı gereğince T(itus) Fl(avius) Kurinas Fla[...) agoranomosluk yapmış olan..ismiyle...vatan için…geri kalan şeyleri yönetim işlerini gönül sever bir şekilde tamamlayan"*[240]. M.S.225 yılına tarihlenen ve Smyrna'da bulunan bir yazıt, Asklepiastai *phortegoi* için bağışı kapsayan bir *boule* kararını içermektedir[241]:*"Hayırlı olsun! Boule'nin kaydı ve karar ve ışık saçan proconsul Lollianos Aoueitos'un onayı ile Asklepiastai deniz tüccarlarına*[242]*-emporiondan dört sıra*

[237] IK 24, *IvSmyrna II-1*, 715

[238] IK 24, *IvSmyrna II-1*,640

[239] Dmıtrıev 2005: 256

[240] IK 24, *IvSmyrna II-1*, 646

[241] IK 24, *IvSmyrna II-1*, 713

[242] Arnaoutoglu 2012: 3; "*Bu phortegoi'un Smyrna'daki diğer phortegoi'dan ayırt edici olarak dini bir özellik taşıdığı söylenebilir"*

verildi. Aurelius Aphrodeisios'un Tamiaslığı (döneminde)". Kırık bir yazıtta, *Boule* üyelerinin *synedrion*'daki resmi oturma şekli ile ilgili bir düzenleme yer almaktadır[243]: *"En yüce Boule'nin karar ve kayıtları….meclisin oturma düzeni..."* Bu yazıtta geçen "en yüce *boule*" ifadesi meclis'in üstünlüğünü vurgulamaktadır[244]. Söylev ustası Aristeides'in başından geçen bir olay, *Boule* kararlarının önemini göstermiştir[245]. Mysia'da *proconsul* Severus tarafından *Eirenarkhos'*luk görevine atanan söylev ustası Aristeides'e, hem Mysia hem de Smyrna vatandaşı olduğu için bu *polis*lerdeki resmi görevleri yerine getirmek zorunda olduğu hatırlatılmıştır[246]. Bu görevlerden muaf tutulmak isteyen Aristeides'in öncelikle Smyrna *boulesi*nden izin alması gerekmiştir. *Boule*'nin bu dönemdeki gücünü ünlü hatip Aristeides'in başına gelen bu durum yansıtmaktadır.

Boule üyelerinin atanma şekillerinde bu süreçte önemli değişiklikler yaşandığı tespit edilmiştir[247]. Eskiden halkın seçimi ile görev başına gelen *Bouleutes*ler, bu dönemde bir yıl ile sınırlı olan görev süreleri göz önüne alınmayarak, önemli aileler arasından "*hayat boyu*" olarak atanmışlardır. *Polis*'in önemli memuriyetlerine de bu *Boule* üyeleri[248] getirilmiştir. Smyrna'da *Bouleutes*lerin adının geçtiği yazıtlar ortaya çıkarılmıştır[249]. M.S.2.yy.a tarihlenen bir onurlandırma yazıtı, Smyrna ve birçok *polis*'in vatandaş-

[243] IK 24, *IvSmyrna* 1, 717

[244] Dmıtrıev 2005: 256

[245] Ael.Ar. *Orat*.26.336-346

[246] Ael.Ar. *Orat*.26.336-346

[247] IK 24, *IvSmyrna* II-1,733

[248] Cadoux 1938: 191; *Boule üyeleri olan Bouleutes'ler, önemli ölçüde seçkin bir konumdan yararlanmışlar ve vatandaşlardan değerli armağanlar ya da vasiyetle bırakılmış miras malları almışlardır"* .

[249] IK 23 *IvSmyrna*, 243,244,246,247;211(?) 334,346; IK 24, *IvSmyrna* II-1 no.595,661,667,733

lığını almış olan atlet Marcus Aurelius Antonius Lucuis adında birinden şu şekilde bahsetmiştir[250]: *Smyrna, Athena, Ephesos, Pergamon, Kyzikos, Sardis, Miletos, Lakedaimonia ve diğer polis'lerin vatandaşı ve Bouleutes'i olan atlet Marcus Aurelius Antonius Lucuis, aşağıda yazılan yarışmaların galibi oldu. Çocukların ve yetişkinlerin katıldığı Smyrna Büyük Hadrianus Olympia müsabakalarını insanlar içinde ard arda üç kez kazanan tek ve ilk, Athena Çocuk Olympiaları, Argos Kalkan Oyunları, Çocukların Nemeia Oyunları ve Çocuk ve Yetişkinlerin Asia'nın Smyrna Birliği Festivali, rakiplerini ard arda yenen çocuklara özgü Ephesos Barbilliasını, Aktia, Çocukların Panhellen Yarışmaları…Çocuklara özgü Kyzikos'un tek ve birincisi ve ertesi gün de yetişkinlerin müsabakalarına katılan, Çocuk, Yetişkinlerin Isthmialarıı".* Yazıttan anlaşıldığı kadarıyda küçük yaştan beri sporcu bir geçmişe sahip olan Marcus Aurelius Antonius Lucuis, Smyrna'da düzenlenen çocukların ve yetişkinlerin katıldığı yarışmaların bir çoğunu kazanmış, Smyrna'nın ve diğer *polis*lerin takdirini kazanmış ve aynı zamanda *boule* üyesi olmuştur. Smyrna yazıtları içinde resmi unvana sahip kişilerin mezar satışı ile ilgili karar aldığı anlaşılmaktadır[251]. Bununla birlikte Smyrna'dan ve Anadolu'dan gelen diğer yazıtlar, resmi unvana sahip kişilerin, bu görevin bir parçası olarak mezar alanı satın almak ya da alan tahsis etmek gibi sorumlulukları bulunmadığını göstermektedir[252]. İmparatorluk Döneminden kalan bu onursal mezar yazıtlarından birinden anlaşıldığına göre, Ulpius Lulius Trophimos adlı bir *bouleutes*, ailesi ve kendisi için bir mezar yaptırmıştır[253]: *"Ben Smyrnalı Bouleutes ve Euposiarkhes ve Prytanis Ulpius Lulius Trophimos, bu heronu satın aldım ve bunun yanı sıra lahiti de satın alarak kendim için ve benim eşim Tykhe için ve çocuklarım ve torunlarım ve benim evlatlıklarım için ve azatlılarım için yaptırdım.*

[250] IK 24, *IvSmyrna* II-1,661

[251] IK 23, *IvSmyrna*, 244; IK 23, *IvSmyrna*, 243

[252] Kraemer 2015: 294-295

[253] IK 23, *IvSmyrna*, 244

Başka hiç kimsenin ne başka birini (gömme) yetkisi, ne de onlardan birisinin zarar verme yetkisi vardır. Eğer bir kimse buna bir şey yapmaya kalkışırsa Tanrıların Anası Sipylene'ye 5 denarius ödeyecek". Trophimos adlı *Bouleutes* ve *Prytanis*'in bu idari görevlerinin yanı sıra bir tür kamu hizmeti olan *Euposiarkhes*'lik yaptığı, *polis*'in yiyecek ihtiyacını karşıladığı anlaşılmaktadır. İmparator Hadrianus'a adanmış altarda yer alan yazıtta[254], Gaius Claudius Pompeius'un oğlunun *Bouleutes*'lik yapmış olduğu izlenmektedir: *Bouleutes, Prytanis G. Cl. Pompeius'un oğlu, Asklepios rahibi ve Pisa'daki Olimpiyat Oyunlarının Alytarkhes'i (*Başkanı*) G.Cl. Valerius Licinnianus'un soyundan gelen…, merhum Hadrianus'un synhmnodoslarına (İlahi derneğinin kutsal üyeleri) bu sunağını kutsayarak (adadı)…".* Ayrıca M.S.2.yüzyıla tarihlenen bir inşaat yazıtında Tiberius Iulius Septimius Iulianus adında bir Smyrna vatandaşının ἐγ προγόνων βουλευτής yani atalarından beri meclis üyesi olarak tanımladığı görülmektedir[255]: "*Atalarından beri Bouleutes, Periodonikes, Ksustarkhes olan atalarımdan beri zenginliğin sahibi ben Smyrnalı Tiberius Iulius Septimius Iulianus, bu mozaiği Bakheion için yaptırdım.*" Septimius Severus egemenliğine tarihlenen bu yazıttan anlaşıldığı kadarıyla Ti.Lulius Lulianus adındaki kişi, Capitolia'daki bir zafer sayesinde Septimius adını almıştır[256]. Yazıtta Lulianus'un zafer elde ettiği belirtilen yarışmalar büyük olasılıkla Augustus Döneminde kutlanan *Olympia, Pythia, Isthmia, Nemeia, Aktia, Capitolia, Heraia* kutlamalarıdır. Lulianus'un yaptırdığı *Bakheion* mozaği ise *Dionysios* Derneği ile olan ilişkisine işaret etmektedir. Ayrıca bu yazıttan *Boule*'de oligarşik bir yapılanmaya gidildiği, *Boule* üyeliğinin Roma'da senatörler arasında olduğu gibi babadan oğula geçtiği anlaşılmaktadır. Başka bir mezar yazıtında da *Aurelius Asklepiades'in Bouleutes* olarak görev yapan bir

[254] IK 24, *IvSmyrna* II-1,595

[255] IK 24, *IvSmyrna* II-1,733

[256] IK 24, *IvSmyrna*, 237

meclis üyesi olduğu görülmektedir[257]: "*Ben Smyrnalı bouleutes Aurelius Asklepiades, bu mezarı satın aldım ve annem Aurelia Melite ve kendim için dekorasyonu ile tamamladım. Ne kardeşlerim ne çocuklarım ne de torunlarımdan başka kimsenin (mezara karşı bir uygulama) mezar üzerinde bir yetkisi yoktur. Eğer birisi buna aykırı hareket ederse, kutsal hazineye .... denarius ödesin. Bunun bir kopyası arşivde durmaktadır"*. M.S.161/169'a tarihlenen Publius Ailius Tertius adında birinin kendisi ve ailesi için yaptırmış olduğu bir mezar yazıtında Smyrna'nın *Bouleutes*liğini yapmış olduğu anlaşılmaktadır[258]: "*Bu mezar, Smyrnalı Bouleutes, Paidotribes olan Publius Aelius Tertiusundur. Bu mezarın çevresinde bulunan alan ki onun devamlılığından mezara kazınmış yazı aracılığı ile istemiş olduğum şeyleri benim mirasçılarım ve mezara gömülme hakkına sahip olan azatlılar, benim gömüleceğim bu mezara başka bir ölü koymaksızın ya da anıta başka bir lahit ilave etmeksizin özen gösterecekler. İstemiş olduğum şeylere rağmen ölü koyarlarsa (başka bir mezar), onlar yüce imparatorların (kutsal) hazinesine 5000 denarius ödeyecekler"* . Marcus Aurelius Moskhas'ın kendisi ve ailesi için yaptırmış olduğu İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen Pınarbaşı'nda bulunan mezar yazıtında Smyrna *Bouleutes*liği yapmış olduğu anlaşılmaktadır[259]: "*Hayırlı uğurlu olsun! Kendi vatanındaki bütün arkheyi kusursuz bir şekilde tamamlamış olan Smyrnalı Bouleutes Moskhas oğlu Moskhas'ın oğlu Marcus Aurelius Moskhas Poseidonios, bu heronu yaptırdı. Ataları için ve kendisi için ve kendi ailesi için ve azatlıları için yaptırdı. Sağlıcakla!"*.Bu kurulun sürekli üyesi olan kişilerden başka, atletizm dünyasında ve söylevciler arasında ün kazanmış kişilere Smyrna'da ve diğer *polis*lerde, *Boule*'nin onursal üyesi unvanı verilmişti. Bu unvana sahip olan kişilerin oturumlara düzenli olarak gelme yükümlülükleri

[257] IK 23, *IvSmyrna*, 243

[258] IK 23, *IvSmyrna*, 246

[259] IK 23, *IvSmyrna* I, 247

yoktu. Aynı zamanda Smyrna'da bulunmuş olan M.S.254/260'dan kalma imparator Valerianus'un Iulius Apellas'a yazdığı bir mektuptan anlaşıldığına göre, bir *Boule* üyesine yerel memurlar tarafından para cezası verilemeyeceği ilkesini yürürlüğe koymuştur[260]. M.S.3.yüzyıla tarihlenen bir yazıtta başka bir *boule* üyesinden bahsedilmektedir [261]: "*Güzellik ve büyüklük yönünden Asia'nın en önde gelen ve en parlak ve metropolis ve en kutsal senatonun kararı ile üç kez imparatorların neokorosu olmuş olan, İonianın incisi Smyrnalıların polisi'nde, Smyrna, Thyateirea, Bithynia, Philadelphia ve başka polislerin Bouleutes'i ve Dolihadromosu aşağıda yazılı müsabakaları kazanan Aurelius Apollinarios: Delphi'deki Pythia oyunlarının galibi, Side'deki Pythia oyunları ve Thyateria'daki Augusteia oyunlarında…Efendilerimiz İmparatorlar Valerianus ve Gallianus'un katında parlak Philadelphialıların ve parlak Byzantionluların polisi'ndeki Ksustarkhia ile onurlandırılan". Polis*lerin hiyerarşide iyi bir yere oturtulmaları önemli avantajlar elde etmelerini sağlamıştır[262]. Dion Khrysostomos'un 40.söylevinde yerli halkın, onu imparatordan yeterince *bouleutes* elde etmemekle suçlaması üzerine yaptığı savunma, *bouleutes* sayısının *polis*lerin önemi ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Khrysostomos kendisine gösterilen tepki karşısında "*acaba bunlar kendilerini Ephesos mu, Smyrna mı yoksa Tarsos ya da Antiokheia mı sanıyorlar*? şeklinde cevap vermiştir. Bu durum bir *polis*'in Roma Senatus'u tarafından eyaletin "Birinci ya da İkinci *Polis*'i" olarak kabul görmesinin *bouleutes* sayısının da artmasına olanak sağladığı sonucuna götürmektedir. Aynı zamanda Smyrna'nın bu konudaki önemli konumunu da sergilemektedir.

[260] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 604

[261] IK 24, *IvSmyrna* II-1,667

[262] Dönmez-Öztürk 2006:35-36; Dion Chr.or.40.11

2.3.Yönetim İle İlgili Memuriyetler

Anadolu *polis*lerinde yönetim ile ilgili *eponymos* memuriyetler, belgelerde genellikle *arkhon, prytanis, stephanephoros* gibi çeşitli unvanlarla donatılmıştır[263]. *Eponymos* memuriyetlerin en erken örnekleri, M.Ö.4.binin son yarısında Sümer ve Asur belgelerinde görülmüştür. Eski bir Sümer metninde, "*Entemena Döneminde Lagash ensi, Enetarzi Ningirsu'nun sanga'sı, yıl 19*" şeklinde yapılan bir tarihleme şekli, 2000 bin yıl sonra Anadolu *polis*lerinin tarihleme anlayışı ile paralellik göstermiştir[264]. Babil'de olduğu gibi, Mezopotamya'daki birçok uygarlıkta, bazı politik veya kutsal olaylardan sonra yıla isim verme geleneği, çok yaygın bir uygulama olmuştur. Bu uygulama, Akad Krallığı'nda yaklaşık olarak M.Ö.2600'de başlamıştır. Bununla birlikte uygulamanın şekli, *polis*ler arasında değişiklik göstermiştir. Asur kralları, egemenliğinin ilk yılına ismini vermiş, sonraki yıllarda ise, sadece bir yıllığına seçilen ve *li-i-mu* veya *li-im-mu* olarak adlandırılan Assur memurları yıla ismini vermiştir. Bir sonraki kral, yeni bir *eponymos* dönemini başlatmıştır. Bu *eponymos* listeleri, aynı zamanda kraliyet listeleri olarak da işlev görmüştür. Buna benzer bir uygulama da Assur ana yurdu ve kolonisi arasındaki yakın ilişki dolayısıyla, Kappadokia'da bölgesindeki Kültepe belgelerinden izlenmiştir[265]. Mısır'da tarihleme geleneği, M.Ö. 3.bin yılın ortasında Palermo taşında izlenebildiği gibi, olayların kronolojik olarak listelenmesi ile düzenlenmiştir[266]. Ancak daha sonradan Mısırlılar, belgelerini egemenlik yıllarına göre sıralamışlardır. Dolayısıyla Hellenler ve Romalılar, kutsal ve tarihi amaçlar için oluşturulan uzun soluklu bu *eponymos* geleneğini devam ettirmişlerdir. Epigrafik kaynakların yanı sıra antik kaynaklarda

[263] Sherk 1990: 249

[264] Sherk 1990: 250

[265] Ungnad 1938:413,457

[266] Sherk 1990: 250

da *eponym*os memuriyetlerden bahsedilmiştir[267].Atina'da *eponymos* memuriyetler ile ilgili en erken fragman, M.Ö.597/6'ya tarihlenmiştir[268]. Bu konu ile ilgili olarak en eksiksiz ve uzun liste ise, M.Ö.525/4' te *eponymos* memurların seçildiği Miletos'ta bulunmuştur[269].Burada *polis*'in seçkin üyeleri, *stephanephoroi* olarak adlandırılmıştır[270]. Bu kişilerden beşi *proseteroi*, biri *polis'*in *eponymos* memurları durumunda olan *aisymnetes* olmak üzere altı kişilik bir komisyonu oluşturmuştur. Epigrafik malzeme açısından çok zengin bir *polis* durumunda olan Ephesos'ta *eponymos* memur *prytanis* olarak görülmektedir[271]. Knibbe'nin yayınladığı listede, 57 *prytanis* bulunmaktadır[272]. Bunlardan 11'i kadın *prytanis*'tir. Önemli İonia yerleşimlerinden biri olan Erythrai'de, M.Ö.5.yüzyıl/ 4.yüzyılın başına tarihlenen listede *eponymos,* bir *hieropoios'*tir[273]. Bu unvanın varlığı *polis*'in belgelerinde Hellenistik Dönem'den M.S. 1.yüzyıla kadar sürmüştür. Priene'de bulunan küçük bir fragman'da *eponymos stephanephoros*lar görülmektedir[274]. Sırayla isimlerin kaydedildiği listede, ikinci kez *eponymos stephanephoros* olan Tiberius, ayrıca Gaius Caesar Augustus ve Germanicus gibi imparator isimleri de görülmektedir. Bu örnek, yüksek statüdeki *eponymos* memuriyetlerin önemini yansıtmaktadır. Khios'ta bulunan bir listede, *prytanis'*ten *eponymos* memur olarak bahsedilmiştir[275]. Anadolu'nun di-

[267] Aristot.*Pol*.1305,1322; Arist.*Or*.XXVI 528; Aristid.*Sacr*.*Tales* 4.72 ; Philost I.16,2; Eusebius VIII,IX; Lydos I.34,158; Liv.29.15.5; Cic.*S.Rosc*. 25

[268] Bradeen 1963:187; Hammond 1955: 371-411

[269] Dmitriev 2005: 20;27; 83-85

[270] Sherk 1990: 251

[271] Dmitriev 2005: 20;27; 83-85

[272] Knibbe 1981:162-164

[273] Dmitriev 2005: 20;27; 83-85

[274] Dmitriev 2005: 20;27; 83-85; Gschnitzer 1973: 734; *Eponymos* memuriyet olarak görülen *prytanis*'ten *stephanephoros*'a doğru bir değişim gözlenmiştir.

[275] SEG XVII 381

ğer bölgelerinde, İonia'da görülen *eponymos* memurlardan daha farklı unvanlar da almışlardır. Karia bölgesinde yer alan Lagina'da Hekate tapınağının duvarında *eponymos* rahipler listelenmiştir[276]. Bu liste M.Ö. 38/37'den M.Ö.28/7'ye doğru kronolojik sıraya göre kaydedilmiştir. M.S.2.yüzyılın ortasında bu listede her rahibin adının ayrı ayrı kaydedildiği görülmektedir. Bu *eponymos* geleneğe dair örnekler, *polis*lerin kamu yapıları veya stellerine kronolojik olarak kazınan kayıtlarla belgelenmiştir. Başka bir Karia *polis*'i olan Halikarnassos'ta *eponymos* memurlar olarak *stephanephoros*[277] ve *prytanis*'in yanı sıra *neopoios* unvanı görülmektedir[278]. *Neopoios* unvanı, belgelerde M.S.3.yüzyıl ve sonrasında tek unvan olarak yer almıştır. Kilikia Bölgesi'nde yer alan Anazarbus[279], Kappadokia bölgesindeki Anisa[280], Pamphylia'da Aspendus[281] gibi yerleşimlerde *demirgous* unvanlı kişiler, *eponymos* memur olarak tespit edilmiştir. Çeşitli *polis*lerden gelen bazı kanıtlar, doğru ve yanlış *eponymos* geleneklerinin de olduğunu ortaya koymuştur[282]. Doğru kaydedilen *eponymos*, yıllık olarak seçilen bir memurun adının onun dönemi ve tüm yıl boyunca, *polis*'in belgelerinde yer alması şeklindedir. Diğer memurların isimleri belgelerde onun isminin yanı sıra görülebilirdi. Ancak bir *agonothetes*'in adının, oyunlarda galip gelen kişilerin sergilendiği listenin başında yer alması, yanlış bir *eponym* örneğidir. Aynı şekilde bir *gymnasiarkhos*'un adının gençlerin listesinin başında yer alması da öyledir. Bununla birlikte Anadolu'nun çoğu *polis*inde, isimlerin *eponymos* yönünün belirlenmesi güç olan sikke örneği bulunmaktadır [283]. Bir sikke üzerinde yer alan genitiv

[276] *I Stratonikeia* II.1, 601-741

[277] Newton 1862: 704

[278] Bean-Cook 1955: 107-108

[279] Sherk 1992: 229

[280] Sherk 1992: 231

[281] Sherk 1992: 233

[282] Sherk 1990: 256

[283] Harl 1987: 26

hal ile kullanılan *epi* kalıbı veya kişinin adının yalın hali, her zaman bir *eponymos* memuriyete işaret etmeyebilir[284]. Bu kişilerin *polis*'e faydalı olmuş yerli bir *leitourgos* ya da sikkelerden sorumlu birileri olma ihtimali yüksektir[285]. Başka bir yanlış *eponymos* örneği ise, *polis*'in hazinesinden sorumlu olan *tamias* ile ilgilidir. Bazı belgelerde *tamias, polis*in *eponymos* memuru gibi kaydedilmiştir. Özellikle Smyrna yazıtlarında bu örnek sıklıkla belgelenmiştir[286].

2.3.1. *Prytanis*

En yüksek gücü veya resmi bir makamı üstlenen kişileri tanımlayan *Prytanis*, "Büyük" Hellen kolonizasyonu sürecinde yönetimle ilgili bir memur haline gelmiştir[287]. Bu dönemin ardından yönetici olarak görevi bir yıl ile sınırlandırılmıştır . Bu unvan, bir *polis*ten diğerine farklılık göstermiştir[288]. Bazı yerlerde *arkhiproboulos, boularkhos, epistates* gibi unvanlarla da anılmakta olan bu yöneticiler, Klasik Dönem Atinası'nda *epistates ton prytaneon* olarak bilinmekteydi. Bu kişiler, günlük toplantıların başında *prytanis*ler arasından seçilmiştir. Başkan, *prytaneion* ya da *tholos*'ta tüm gün boyuca onun tarafından seçilen *prytanis*lerin üçte biri ile birlikte memuriyet görevini yerine getirmiştir. M.Ö.4.yüzyılın başlarında Atina'da *boule* ve *demos* toplantılarına başkanlık etmek, *prytanis*lerin sorumlulukları arasında yer almıştır[289]. *Polis*'in erken dönemlerinde mahkeme

[284] Sherk 1990: 256

[285] Harl 1987: 26

[286] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 715; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 713; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 714; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 653 ; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 600

[287] Welwei 2008: 95-96

[288] McLean 2002: 307; M.Ö.4.yüzyılda onun sorumlulukları memurların başkanı anlamına gelen *proedroi*'ye devredildi.

[289] Welwei 2008: 95-96

otoriteleri arasında bulunan bu memuriyet, Anadolu'nun batı ve güney batı kıyısında varlık gösteren birçok toplumda görülmüştür[290]. Aristoteles'in *Politeiası*nda *prytanis*'in, üst düzey bir memuriyet olarak geniş yetki alanına sahip olduğu ifade edilmiştir[291]. Ancak uzmanlaşmanın bir gereği olarak memuriyetle ilgili başlıca sorumluluklarını sonraki dönemlerde yitirdiği anlaşılmaktadır[292]. *Prytanis*'in kutsal ve seramonik açıdan, nadiren de adaletin dağıtılması ile ilgili roller üstlendiği de bilinmektedir. Bununla bağlantılı olarak Ephesos'ta *Prytanis*lerin görevlerine ilişkin önemli bir yasa bulunmuştur[293]. Burada görevleri arasında kült için sunak üzerinde ateş ve tütsü yakmak, belirlenen günlerde tanrılar onuruna kurban etmek üzere hayvan temin etmek, kurban töreni sırasında saygıdeğer senato, Ephesos halkı ve Romalılar için methiyeler sunmak ve dua etmek gelmektedir. Yazıtın diğer parçasında, kurban töreni sırasında flüt, trompet çalan müzisyenler, kuretler ve kahinleri kapsayan organizasyonu sağlamak ve kurban hayvanının kalp, dil ve kürk gibi kısımlarını ayırmak olduğu da sıralanmıştır. Bununla birlikte bu organizasyonda, *prytanis'*ten kaynaklı bir kural ihlali olursa onun çeşitli şekilllerde cezalandıracağı ifade edilmiştir

Smyrna'da *prytanis*lerin faaliyetlerine ilişkin en erken bilgi, Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir[294]. Yıla adını veren *Prytanis*ler, Hellenistik Dönem'de *Boule'*nin alt kurulu

290 Dmitriev 2005:20;27; 83-85

291 Aristot.*Pol*.1305,1322

292 Welwei 2008: 95-96

293 IK 11,I no.10

294 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

gibi çalışarak *polis*'in günlük işlerini yürütmüşlerdir[295]. Bu döneme ait bir yazıtta, bu memurların görev sürelerinin bir ay süre ile sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır[296]. Nümismatik verilerden M.Ö.88-84 yılları arasındaki Mithridates savaşı sırasında, Smyrnalı *Prytanis*'lerin bu savaşın giderlerini karşılamak amacıyla altın sikkeler bastırdıkları belirlenmiştir[297]. Roma İmparatorluk Döneminde Aristeides'in aktarımlarına göre bu memur, kurulun kendi içinde iki ya da üç üyesinin önerisiyle gösterilen aday adayları arasından *Demos* tarafından seçilmiştir[298]. Smyrna yazıtlarında tespit edilen Roma İmparatorluk Dönemi *prytanis*i'nin yetkilerinin azaldığı anlaşılmaktadır[299]. Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen Smyrna yazıtlarında memurların *prytanis*'lik görevinin yanı sıra üstlendiği başka görevlerden de sıklıkla bahsedilmektedir. Bir zeytinyağı tüccarı oğlunun diktirdiği mezar yazıtında, *Bouleutes* ve *Prytanis* olan birinin statüsünün getirdiği gücü vurgulayarak, başkalarını mezarı satma yetkisinden alıkoyduğu görülmektedir [300]: "*Gaius'un Gaius olarak adlandırılan zeytinyağı tüccarı? (elemporos) oğlu Attalos, bu sade mezarı satın alıp kendisi ve kendi hane üyeleri için yeniden yaptırdı. Benim mirasçılarımdan başka hiç kimsenin sözü edilen bu mezarı satma yetkisi yoktur. Bunun prytanis ve bouleutes olan bir kişinin mezarı olmasından dolayı"* . M.S.80'den kalma bir yazıtta,

---

[295] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

[296] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573; M.Ö.243/245 tarihinde yapılan *Sympoliteia* anlaşmasında, Smyrna'daki *Prytanis*lerden *"...Boule'nin aylıklı çalışanları, elçilere ve Magnesia'dan gelen misafirleri prytaneion'da ağırladı"* şeklinde bahsedilmektedir.

[297] Head, Hist.Num.593; Üzerinde Aphrodite Stratonikis kabartması ve ΖΜΥΡΝΑΙΩΝ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ yazısı bulunan Mithridates döneminden kalma bir altın sikke (stater) bulunmaktadır.

[298] Arist. *Or*. XXVI 528

[299] IK 23, *IvSmyrna* I, 245; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 641; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 758; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 644; IK 23, *IvSmyrna* I, 425; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 699 ; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 758; IK 24, *IvSmyrna* II,1, 595; IK 23, *IvSmyrna*, 244

[300] IK 23, *IvSmyrna* I, 245; CIG 3288

prytanis'liğin yanı sıra birçok memuriyeti yerine getirmiş olan birinden söz edilmektedir[301]: "*Ben Tanrıların anası Sipylene'nin rahibesi, kendi kocası Tiberius Flavius Onesimos Paternianos'un babası olan Flavius Paternianus ve Strategos Epi ton Hoplon ve Büyük Çifte Tanrıça Nemesislerin Neokoros'u, Hipparkhes, Grammatafylaks, Prytanis, önde gelen Agoranomos, polis'in Tamias'ı ve geri kalan görevleri şöhretli bir şekilde tamamlayan, aynı zamanda işlerin organizasyonunu (düzenleyen) ve elçilik görevlerinin ... ve Tiberius Flavius Onesimos Paternianus için ve [onlarla beraber]kendim için ....diktim".* M.S.2.yüzyıldan kalma Smyrna *Demos*'u ve *Boule*'sinin Claudia Paulina için diktirdiği onurlandırma yazıtında, Paulinus'un *prytanis*liğin yanı sıra çoğu memuriyeti üstlendiği görülmektedir[302] : "*Boule* ve *Demos, Hipparkhos, Prytanis, Agoranomos, Tamias, Boularkhos, Gymnasiarkhos, Strategos Epi Ton Hoplon, Neokoros, Grammatophylaks, Dekaprotos, Grammateus Olympion görevlerini üstlenmiş olan Cl(audius) Paulinus'un kızı Cl(audia) Paulina'yı onurlandırdı. Cl(audia) Paulina'nın gümüş ve altından yapılmış iki ikonası da tapınağın içinde dikildi. Onurlandırmanın gerçekleşmesi için Gerousia'nın ilahi okuyanları (hymnidler) ve kardeşi Cl(audius) Paulinianus ilgilendiler."* Claudius Marcianus tarafından babası için yaptırılan İmparatorluk Dönem'i onurlandırma yazıtında *"Şöhretli bir şekilde Eirenarkhosluk ve Prytanislik ve Tamiaslık ve Agoranomosluk yapmış olan Cl. Marcianus, kendi manevi babasını onurlandırdı"* demektedir[303]. Olasılıkla babasının ölümünden sonra saygı sunmak amacıyla adanmıştır. Yazıtlar bu kişilerin söz konusu memuriyetleri aynı zamanda veya bir arada olarak üstlenip üstlenmedikleri konusunda kesin bilgiler sunmamaktadır

[301] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 641; CIG 3193

[302] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 644

[303] IK 23, *IvSmyrna* I, 425

M.S.124/138'den kalma bir yazıtta çeşitli yapıları süslemek ve inşa etmek konusunda söz veren kişi listesinde, bazı "*prytanis* isimleri geçmektedir[304]. Smyrna'da bulunmuş olan ve bir *Tykhe* Tapınağı'nın inşa planını gösteren yazıt, Hadrianus Dönemi'nin imar faaliyetlerini yansıtmaktadır:*"...,Prytanis Smaragdos Palmiye Koruluğu'nda bir Tykhe Tapınağı inşa ettirmeye,..,..., söz verdi"*. Burada adı geçen *Prytanis* Smaragdos, bir tapınak inşa ettirmeye söz vermiştir [305]. Petzl, Smyrna'daki *Tykhe* tapınağının bu durumu kanıtladığını söylemektedir. Klose'a göre bu tapınak Palmiye koruluğunda adı geçen *Prytanis* tarafından inşa ettirilmiştir[306]. M.S.3.yüzyıla ait olan bir Smyrna sikkesinde bir tapınak ve bir *Thyke* kült heykeli görülmektedir[307]. Bahsi geçen yazıtın devamında Claudianus adında bir *Prytanis*'in gerçekleştirdiği varsayılan icraatlarından bahsedilmektedir[308]: "(…) *Prytanis Claudianus, Gerousia Gymnaison'undaki vestiyerin çatısının yaldızlanması…"*.Anlaşıldığı kadarıyla bu memur, *Gerousia'*ya ait olan *gymnasion* binasının çatısını donatma görevini üstlenmiştir. İsim listesi içeren tarihi belirsiz olan bir yazıtta *prytanis*'lik yapan memurlar görülmektedir[309].*"Qu(intus) Valerius Trophimas, Lucius Deicius Saturninus, Doroteus oğlu Dionysios oğlu Dionysodoros, Hermippos oğlu Hermippos, Attalos oğlu Attalos, Dionysios oğlu Dion, Dionysios oğlu Kallistos, Prytanis M.Flaminius Rufus, Prytanis M. Tuccius Murismus, Hermokratos oğlu Pankarpos oğlu Trophimion"*. M.S.2.yüzyıldan kalma olan, Hadrianus'a G. Cl. Pompeius'un (adı bilinmeyen) oğlu ve onun *hymnodoi* tarafından yaptırılan bir adak yazıtı bulunmaktadır. Bu

[304] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697

[305] IK 24, *IvSmyrna* II-1,697, satır 14-16

[306] Klose 1987: 34

[307] BMC İonia*:* no.159

[308] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697, satır 16-20

[309] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 699

yazıtta G. Cl. Pompeius'un oğlunun meclis üyeliğinin yanı sıra *Prytanis*'lik yapmış olduğu görülmektedir[310]: "*Bouleutes, Prytanis G. Cl(audianus) Pompeius'un oğlu, Asklepios rahibi ve Pisa'daki olimpiyat oyunlarının başkanı G. Cl(audianus) Valerius Licinnianus'un soyundan gelen…, merhum Hadrian'ın symhmnodoslarına (birlikte ilahi söyleyenler derneğinin soylu üyelerine) bu sunağını kutsayarak (adadı)…"* Ayrıca hiçbir Romalı adının geçmediği iki yazıt tespit edilmiştir[311]. Bunlardan birinde *"Antalkides oğlu Herodotos tarafından kendisinin 2.kez prytanis olduğu dönemde, kendisi ile birlikte prytanis olanlar tarafından diktirilmiştir"*demektedir[312]. Yazıttan *prytanis*lerin birkaç kişiden oluşan bir kurul olduğu da anlaşılmaktadır[313]. İmparatorluk Döneminden kalma diğer yazıtta ise, Dionysios Breseus'a adanan bir yazıtta Theodotos oğlu Oinomaos Neikerotos adlı birinin *prytanis*'lik ve *hymnodos*'luk yapmış olduğu tespit edilmiştir [314]. "*Prytanis ve Hymnodos olan Theodotos'un oğlu Oinomaos Neikerotos, Dionysos Breseus için (bu yazıtı diktirdi)"*. Chapot, *prytanis*lerin yetkilerinin azalması açısından Augustus Dönemi'nden sonra kötüye doğru bir değişim gözlendiğini savunmuştur[315].

2.3.2.*Grammateus*

Anadolu *polis*lerinde *grammateus*lar, *arkhon* adı verilen memurlardan ayrılmışlardır; ancak onlar gibi belli bir dönem için, seçim yoluyla *demos* tarafından atamaları

[310] IK 24, *IvSmyrna* II,1, 595

[311] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 758; CIG 3160; CIG 3168; Cadoux 1938: 192

[312] CIG 3168

[313] Magie 1950:58,135,650

[314] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 758; CIG 3160

[315] Chapot 1904: 209,239

yapılmıştır[316]. Yazman olarak ifade edebileceğimiz *Grammateus*, özellikle *Demos* ve *Boule*'de yürütülecek kamusal işlerin denetlenmesi açısından önemli yetkiye sahip bir memur olmuştur[317]. Aristoteles'in aktarımlarına göre, Atina'da *polis*'in baş *grammateus'*u, *boule'*nin veya *prytanis'*in *grammateus'*u olarak bilinmekteydi[318]. Dolayısıyla *demos* veya *boule*'nin faaliyetleri ile ilgili kamu belgelerinden sorumlu olmuştur. Aristoteles'in *Atinalıların Politikası* adlı eserinde, kanunlarla (*nomoi*) ilgili konulardan sorumlu olduğundan bahsedilmektedir[319]. Smyrna belgelerinde bu memur, "*Demos'un Grammateus'u*" ya da "*Boule'nin ve Demos'un Grammateus'u*" olarak da geçmektedir. Bu ifade "*Boule ve Demos'un grammateus'u Tiberius Claudius…tos* […][320], *"Boule ve Demos'un grammateus'u Andronicos*][321] , "*… demos'un grammateus'u imparatorsever M(arcus) A(urelius?) Bion zamanında"*[322] şeklinde geçmektedir. Aynı zamanda Herakles Hoplophylaks'a adında birine adanan ve M.S.125/138 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta *Boule (ve) Demos'un Grammateusu* ifadesi yer almaktadır[323]: "*Boule (ve) Demos'un Grammateus'u genç Beibius(=Vibius) Meiletus, kahya (malikane yöneticisi) genç Pamphilos, Evarestus'un …"*

316 Rhodes 2004: 985

317 Cadoux 1938:150

318 Aristot. *Ath.Pol*.54,3

319 Aristot. *Ath.Pol*.54,5 "*Başka bir görevi de demos ve boule'ye belgeleri yüksek sesle okumak idi".*

320 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 772

321 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 773; M.S.121/138 arasına tarihlenen memur listesidir.

322 IK 24, *IvSmyrna* II-1 678

323 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 771; BMC İonia:no.256; Chapot 1904: 244

*Grammateus*ların görevinin kapsamı ve sınırları çok açık değildir. Epigrafik verilerden anlaşıldığı kadarıyla, genellikle kamusal belgelerin taslağının hazırlanması ve kısmen de alınan kararların yürütülmesiyle yükümlü olmuştur[324]. Smyrna yazıtlarında *grammateus* görevini üstlenen kişilerin adlarına rastlanmıştır: "*Sa]rapionun oğlu Hermeia[s, (duaları) işiten (Epekoos) Herakles için Herakles heykelini dikti. Grammateuslar Aimilius Isos ve Aimilius Homoios* [325]*, "Grammateus Hero...*" [326]*, "Genç Grammateus Hero[-]foros" [327]*. Smyrna'nın *grammateus*ları olarak tespit edilmiştir. Birçok yazıtta *Grammateus* ifadesi yerine *Grammatophylaks* (Tutanak saklayıcısı) ifadesi yer almaktadır [328]. Bu yazıtlardan *Grammateus* ile *Grammatophylaks* unvanlarının birbirinin yerine kullanılabildiği ya da *Grammatophylaks'*ın, *Grammateus'*a bağlı görevlilerden biri olduğu varsayılabilir. Smyrna yazıtlarından birinde, bir Kybele rahibesinin diktiği mezar yazıtında *grammatophylaks* görevini üstlenen bir memur görülmektedir[329]: *"Ben Tanrıların anası Syplene'nin rahibesi,..., Grammatafylaks,...,..., ve Tiberius Flavius Onesimos Paternianus için ve [onlarla beraber]kendim için…diktim"*. Smyrna *Boule*si ve *Demos*'u tarafından dikilen ve yaklaşık olarak M.S.2.yüzyıla tarihlenen onurlandırma yazıtında *Grammatefylaks* ve *Grammateus Olympion* ifadeleri geçmektedir[330]: *"Boule* ve *Demos*, *...Gram-*

[324] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 84; Cadoux 1938: 150

[325] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 768

[326] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 774

[327] CIG 3153; İmparatorluk Dönemine ait bir yazıt

[328] Cadoux 1938: 150

[329] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 641; CIG 3193

[330] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 644

matophylaks,…, Grammateus Olympion görevlerini üstlenmiş olan Cl(audius) Paulinus'un kızı Cl(audia) Paulina'yı onurlandırdı"[331]. Bu kişi Smyrna'da tertiplenen Olympia oyunlarının *grammateus*luğunu yapmıştır[332].

Yazıtlardan görüldüğü gibi Roma Döneminde *Grammateus*lar, *Grammatefylaks*ların yanında belgelenmiştir[333]. Söz konusu farklılık, olasılıkla memuriyetin bu dönemdeki işlevinin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Belgelerde çeşitli sosyal organizasyonlar veya festivaller kapsamında kendisinden bahsedilen bu memurlar, önceden "*demos'*un" veya "*boule* ve *demos'*un" şeklinde unvanların yanında sıralanırken, sonraki yüzyıllarda tek olarak görülmüştür. Bu durum aynı zamanda Roma Döneminde Smyrna meclislerinin politik öneminin sona erdiğini göstermektedir.

2.3.3.*Stephanephoros*

*Stephanephoros*lar yıllık seçilen *eponymos* memurlardı[334]. Kurban törenleri yapan bir rahip durumunda olan *stephanephoros*, yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla aynı zamanda sivil bir memur idi[335]. Sikkeler ve yazıtlar üzerinde tarih belirtme amacıyla sıklıkla anılan ama aslında yarı-dinsel türde olan bir makam olan *stephanephoros*'luk, Suidas'a göre, *stephanos* ve *phero* öğelerinden türetilmiş bir memuriyet adı idi[336]. *Stephanephoros* unvanını alan kişi, kamusal törenlere başkanlık eden yüksek rütbeli rahipleri ifade ediyordu[337]. Bu kişiler defne dalından veya bazen altından bir çelenk-taç taşırlardı.

---

[331] Boatwright 2000: 138,157-162 M.S.129 yılında Hadrianus'a Anadolu *polis*leri tarafından *Olympos* unvanı verilmiştir.

[332] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 644

[333] Dmitriev 2005: 254

[334] Klose 1987: 64

[335] Welwei 2008: 820

[336] Suidas 976

[337] Welwei 2008: 820

Bu unvandan söz eden, günümüze ulaşmış belgelerde kronolojik bilgi ya da onurlandırma ifadeleri bulunmaktadır[338]. Anadolu *polis*leri'nin birçoğunda var olan bu dinsel makamın getirdiği saygınlığı Smyrna *stephanephoros*ları, M.Ö.3.yüzyılın ortasından Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar sürdürmüştür[339]. Bu görev, *polis*'in memuriyet listelerinde, mezar yazıtlarında görülmektedir. Bir *leitourgia* olarak *stephanephoria* bir kezden daha fazla olmak üzere yapılabiliyordu[340]. Bu açıdan *Stephanephoros*luk, bu unvanın sahibini önemli ölçüde masrafa sokan bir memuriyetti[341]. Smyrna "*Stephanophoros"*lar'ı hakkında çok az şey bilinmesine rağmen bazı yazıtlar ve kısmen de olsa antik ve nümismatik kaynaklar bir ölçüde bu eksikliği gidermektedir[342]. *Stephanephoros*lar hakkındaki en erken kanıt, M.Ö.241 yılına tarihlenmektedir[343]. Bu belgede *stephanephoros*'tan *eponymos* bir memuriyet olarak bahsedilmiştir: "*Hegesios'un rahipliği döneminde, Pythodoros'un stephanephorosluğu döneminde, Lenaion (*Ocak / Şubat*) ayında*". Seçkin bir sofist olan Herakleides, M.S.2.yüzyılın sonlarında Smyrna'da *stephanephoros*'luk yapmıştır. Philostratos, eserinde bu sofistten bahsetmiştir[344]: "*Herakleides, başka bazı görevlerinin yanı sıra Stephanophoros'luk görevini de üstlenmiş bulunuyordu*". Bununla birlikte *eponymos* görevini "*Smyrnalılar, bu memurlardan sonra yılları isimlendirdiler*" şeklinde vurgulamıştır[345]. Bu *eponymos* memuriyet, İmparatorluk Dönemi'ne ait bir mezar yazıtında da

[338] Cadoux 1938: 195

[339] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 772; "*Neikias'ın stephanephorosluğu döneminde*" IK 24, *IvSmyrna* II-1,731 (MS.83), IK 24, *IvSmyrna* II-1,771, IK 24, *IvSmyrna* II-1, 775 (yaklaşık MS.118), IK 24, *IvSmyrna* II-1,776, IK 24, *IvSmyrna* II-1, 777, IK 24, *IvSmyrna* II-1,778, IK 24, *IvSmyrna* II-1,779 (MÖ.1.yy.ın 2.yarısı), IK 24, *IvSmyrna* II-1,.586 ; Dmitriev 2005: 256

[340] Dmitriev 2005: 256

[341] Dmitriev 2005: 256

[342] Philostr.*vit.soph*. II 26; BMC İonia: 250; RPC I

[343] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

[344] Philostr. *vit.soph*. II 26

[345] Philostr. *vit.soph*. II 26

belgelenmiştir[346]: "*Proconnesias'ın parapet'in üzerinde duran mezarı ile beraber. Ve ne tamamı ne de bir bölümü ayrılmasın. Eğer birisi bunlara karşı herhangi bir şey yapmaya yeltenirse, en kutsal hazineye …denarius ödeyecek. Bunun bir kopyası arşivde durmaktadır. Flavia Diogeneia'nın üçüncü kez Stephanephorosluğu zamanında. Antiokheonos ayının yirminci günü*". M.S.151 ya da 168 yılına ait olan başka bir mezar yazıtında bu *eponymos* memurdan söz edilmiştir: *"Hayırlı uğurlu olsun! Dionysios'un oğlu Politonios oğlu Albeidos phylesi'nden Smyrnalı Dionysios. Dionysios hayattayken bu mezarı kendisi ve karısı Calpurnia Secunda ve çocukları ve torunları için yaptırdı. Ve kendi kayınvalidesi Calpurnia Secunda'ya (gömülme hakkı için izin verdi. Başka hiç kimsenin Dionysios ve onun mirasçıları ve ardıllarından başka hiçbir kimsenin bu mezara girme ve defnetme yetkisi yoktur. Eğer birisi girerse ya da mezar hukukunu ihlal ederse imparatorun kutsal hazinesine 2.500 denarius ödemek zorunda kalacak. Dionysios hayattayken yazıldı. Claudia Philiaherois'in stephanephorosluğu zamanında. Pollio'nun proconsullüğünde, Artemisios ayının 20.günü"* [347]. Bu *eponymos* memur, Khios'un Lampsakos ve Parion arasında hakem olduğu bir kararı içeren yazıtta, *prytanis stephanephoros* olarak belgelenmiştir[348]. Bu sıradışı örnek, bazı araştırmacılara göre M.Ö.4.ve 3.yüzyıllarda *Prytanis*'e bağlı bir *eponymos* memur iken, Geç Hellenistik ve Erken Roma Dönemlerinde *eponymos*

[346] IK 23, *IvSmyrna*, 203

[347] IK 23, *IvSmyrna*, 201;Smyrna'daki diğer *eponymos stephanephoros*lar : IK 24, *IvSmyrna* II-1,776; *"Marcus'un stephanephorosluğu zamanında strategos Valerius Mgdius, Zeus Capitolinusun rahibi… ve onunla birlikte yönetenler…Rufus Philippos…Artemas Ksenostrat…",* IK 24, *IvSmyrna* II-1;778 "*Hayırlı uğurlu olsun. Komutanlık yapmış olan (Polemon oğlu) Marcus Antonius….Stephanophorosluğu zamanında",* IK 24, *IvSmyrna* II-1,731; *"…Cladius Bion Nunianus'un Stephanephorosluğu","Cosconias Myrton'un stephanephorosluğu zamanında",* IK 24, *IvSmyrna* II-1,771; "…*Stephanephoros Gaius Porcius Domitianus Cleodemus Flavianus"*

[348] Dmitriev 2005: 256

bir memur olarak görümüştür[349]. Dolayısıyla *Prytanis Stephanephoros* iki dönem arasında kombine olmuş *eponymos* bir unvan haline gelmiştir[350]. Çeşitli memuriyetleri üstlenen kişi isimlerinin yer aldığı M.S.125'e tarihlenen bir listede[351] "*Stephanephoros Gaius Porcius Domitianus Kleodemus Flavianus"* ve M.S.124 civarına tarihlenen başka bir listede[352] *"stephanephoros(2.) Theudianos"* adı okunmaktadır. İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen bir kararda, gizli ayinler derneği üyeleri bir *stephanephoros*'u onurlandırmıştır[353]*:"Büyük tanrıça yasa koyucu Demeter'in gizli ayinler derneği, Metrodoros oğlu Hermogenes oğlu (mysteria kabul töreninin tanıklığını yapmış olan stephanephoros Metrodoros Matreas'ı onurlandırdı)".* M.S.83 tarihinden kalma bir yazıt bu makama kadınların da getirildiğini kanıtlamaktadır. Smyrna'da bu tarihte Cosconia Myrton adlı bir kadın *stephanephoros*'luk yapmaktaydı[354]. Yazıtta geçen "*επιστεφανηφορου Κοσκωνιας Μυρτου" ifadesi,* Domitianus Dönemi'ne tarihlenmiştir[355]: "*Cosconia Myrton'un stephanephorosluğu zamanında".*M.S.84 yılına tarihlenen bir sikkede de *stephanephoros* olarak görülmektedir[356]. *Myrton*, M.S.118 yılında üçüncü kez olmak üzere aynı memuriyeti üstlenmiştir[357]:*"Strategos epi ton hoplon Tiberius Kladius A …, Cosconia Myrton 3. Yılında Stephanephorosluğu döneminde consul Tettienus Severus'a bu adağı ithaf etti".* Aynı kişinin M.S.2.yy.a tarihlenen memur listesinde M.S.115 yılından önce Klaros'ta

[349] Vanseveren 1937: 344-7

[350] Martzavau-Papazarkadas 2013:64

[351] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 771

[352] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697

[353] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 655

[354] BMC İonia: 250; Head, Hist. Num.594; Klose, 1987: 64; Julia adında birinin de Vespasianus döneminde bu görevi yaptığını öğrenmekteyiz

[355] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 731

[356] Klose 142: 53 ; *RPC* II, 158, 1014; SNG Cop. 1248

[357] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 775

eponymos prytanlık yaptığı görülmektedir[358]. Eğer Myrton'un kökeni bu *polis* ise, Smyrna'daki s*tephanephoria'*nın sadece kadınlara değil, Smyrna vatandaşlığını almış olmak şartı ile başka *polis*lerden gelen yabancılara da açık bir memuriyet olduğu söylenebilir[359]. Myrton, sikkeler üzerinde "επιστε. Μυρτου Θυγατρος του δημου" (*Demos'un kızı Myrton*) şeklinde görülmektedir[360]. Bu bağlamda *Myrton'*un, Smyrna'da önemli ve hayırseverlik anlamında önemli rol oynamış biri olduğu düşünülmektedir[361]. Roma egemenliği çağında pek tanınmayan Korre adında başka bir kadın da aynı görevi üstlenmişti[362]: *"Korre'nin stephanephorosluğu döneminde, epi ton hoplon Tiberius. Agnos Dikaios, Meideios'un oğlu Meidios, Capetolius oğlu Capetolios"*. M.S.1.yüzyılda Nero egemenliğine tarihlenen sikkelerden Asya *proconsul*lerinin de *stephanephoros'*luk yaptığını öğreniyoruz[363]. M.S.124/138'e tarihlendirilen inşa sözü veren isimlerin yer aldığı bir listede Theodoros adında bir *stephanephoros*'un da adı geçmektedir[364]. Aynı kişinin bu makama birkaç kez geldiğini ve *strategos*'luk gibi görevleri de yerine getirebildiğini yazıtlardan anlaşılmaktadır[365]. M.S.1.yy.sonu 2.yy.başına tarihlenen bir yazıtta, yapmış olduğu hizmetlerden dolayı Dionysos Breiseus'un *tekhnitai* ve *mystai* kurulu üyeleri tarafından onurlandırılan bir *stephanephoros* tespit edilmiştir[366]: "*Dionysos Breiseus için (hizmet veren) tekhnitai ve mystai kutsal derneği, iki kez Asiarkhes ve stephanephoros*

---

358 SEG 26.1288; Sherk 1992: 241.53'te Myrton'un Caria bölgesindeki Bargasa'dan bir yazıtta da görüldüğünü ifade etmiştir.

359 Dmitriev 2005: 256

360 BMC İonia: 250-52

361 Sherk 1992: 427

362 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 777

363 Klose,1987: 64

364 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697

365 BMC İonia: 248

366 IK 24, *IvSmyrna* II-1,639

olan ve Augustus'ların neokoros'u ve Tanrı'nın (Dionysos) bakhos'u, Tanrı'ya karşı dindarlığından ve vatana karşı tam bir erdem içinde olmasından dolayı ve vatan için yaptığı işler sayesinde (gösterdiği) yüceliğinden dolayı ve bu işlerin düzenlenmesini (sağladığı) için Kharidemos'un oğlu Marcus Aurelius Iulianus'u (onurlandırır)". Bir adak yazıtında da *stephanephoros* adı geçmektedir: *"Menandros'un oğlu Ankyrialı Glykon, oğlu hukukçu ve stephanephoros Menandros'a bunu (adadı)".* Yazıtların yanı sıra nümismatik veriler de *Stephanephoros*'lar hakkında bilgi vermektedir. M.S. 51 ve 54 yıllarında görev yapmış olan Philistos[367], 62 ve 65 yıllarında Hermogenes[368], Nero zamanında görev yapmış olan Ti.Claudius Hieronymos[369], Domitianus Dönemi'ne tarihlenen bir sikkede Lulia[370], yaklaşık 86-96 arasında Demostratos[371], yaklaşık 100-135 arası Claudius Proklos[372], Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen bir sikkede Pomponius Sextus[373], Antonius Pius Dönemi'ne tarihlenen bir sikkede Fuscus'un kızı Rufina[374], Severus Aleksander Dönemi'ne tarihlenen bir sikkede C.Claudius Diogenes'in[375] *stephanephoros*luk yaptığını göstermektedir. Yukarıdaki kanıtların da gösterdiği kadarıyla Smyrna *stephanephoros*ları ile ilgili son veriler M.S.2.yüzyıl sonuna kadar gitmektedir.

[367] RPC I 2476

[368] RPC I 2483

[369] Klose III A,Grup a

[370] Klose XXXVIII A, Grup a

[371] RPC 1022;Klose XXXIX, Seri B, Grup a,32

[372] Klose LXXI, Seri B,Grup a; *SNG* von Aulock 7999

[373] Klose XLIV, Seri A,Grup a

[374] Klose XLVII, Seri D,Grup a ; Ascough 2005: 23; Trebilco 1991: 125'te Smyrna'da *eponymosstephanephoros* olarak iyi bilinen üç kadın memurdan biri olarak tanımladığı Rufina'nın Yahudi kökenine işaret etmiştir.

[375] Klose XLV Seri C,Grup a

2.3.4.*Strategos*

Latinlerdeki *Praetor*ların Hellen dünyasındaki karşılığı olan *Strategos*lar, yargısal yetkilere sahip önemli yöneticilerdi[376]. Yaklaşık olarak M.Ö.501/500 civarında Atina'da 10 *phyle*'nin her birinden meclis tarafından yıllık olarak seçilen bir *strategos* kurulu atanıyordu[377]. Eşit güce sahip 10 kişiden oluşan *strategoi,* bir kurul olarak hareket etmiştir. M.Ö.5.yüzyılın ortasında *strategos*ların politik alandaki etkileri artmış; ancak *phyle*'den seçim geleneği önemini yitirmeye başlamıştır. Aristoteles, "*Athenaion Politeia*" adlı eserinde *strategos*ların o dönemde *phyle* gözetilmeksizin atandığından bahsetmiştir[378]. Teritoryal Hellenistik Devletler'de kralın yanında sefere katılmakla görevlendirilmiştir[379]. Büyük Hellenistik Devletlerin varlığı, dışarıda bu komutanlar tarafından sağlanmıştır. Sayısı ve görev süresi bir *polis*ten diğerine değişen *Strategos*lar[380], kanıtlara göre Aleksandros Döneminden itibaren sivil işlevi gittikçe daha çok ağır basan görevliler haline gelmiştir[381].

---

376 Cadoux 1938:194 ; Churchin 2014: 273; *"Roma İmparatorluğu'nun doğusundaki eyaletlerde baş memurlar, arkhon ya da strategos olarak bilinmekteydi*".

377 Rhodes 2008: 870-871

378 *Ath.Pol.*61,I

379 Magie 1950: 644

380 Cadoux 1938:194

381 Magie 1950: 644

Smyrna'daki *strategos*lar hakkında İmparatorluk Dönemi öncesi basılan sikkeler bilgi vermemektedir. İmparatorluk Döneminde görevde bulunan *Strategos*lar ise genellikle tarih belirtmek amacıyla, sikkelerde ve yazıtlarda kullanılmıştır[382]. İmparatorluk Dönemi'nde Smyrna'nın *neokoros* unvanına sahip olması ile *strategos*ların konumlarının da etkilendiği ve *polis* yaşamındaki rollerinin arttığı görülmektedir[383]. M.S.1.yüzyıl sonları itibariyle *strategos*luk aileler tarafından yerine getirilen bir *leitourgia* olmuştur. M.S.2.ve 3.yüzyıllarda *strategos*lar, bir yangın sırasında duruma el koymuşlar ve *polis'*te yaşanan kıtlık dönemlerinde önlemler almışlardır[384]. Hadrianus, Smyrna'yı ziyaret ettiği zaman eyalet halkı tarafından bu dönemin *Proconsul'*u Q.Licinius Serennius Granianus'a Hıristiyanlara karşı yasal işlem başlatması için bir dilekçe sunulmuştur[385]. Bu dilekçeye yaklaşık olarak M.S.124/125 yıllarında, Granianus'un ardılı olan G.Minucius Fundanus zamanında cevap verilmiştir. Burada Hıristiyanlara yöneltilen asılsız suçlamaların cezalandırılmasına ilişkin bir karar alınmıştır. Ancak Smyrna'da yaşanan bazı olaylar, *polis'*te Hıristiyanlara olan hassasiyeti tetiklemiştir. Bu süreçteki toplumsal olayları anlatan "*Polykarpos'un Şehit Edilmesi*" adlı eser[386], M.S.3.yüzyılda Smyrna'da *Strategos*'un görev alanına ilişkin önemli bilgiler de sunmaktadır. Metne göre, dönemin *Strategos*u'nun

---

[382] IK 23, *IvSmyrna*, 500; *"Hymnodoslar ve theologoslar ve Claudius Melampos ve strategos Pompeius, oğlu Eutykhes ve Claudia Tryphosa'nın ortak heronu"* IK 24, *IvSmyrna* II-1,680 ; "*Proconsul Ulpius Traianus döneminde, ard arda Marcus Luliuslar baba ve oğulun strategoslukları zamanında Zeus Akraios'a su kemerinden…*" IK 24, *IvSmyrna* II-1,761 *Claudius Procles Cestianus'un strategosluğu sırasında Oikonomos olan genç kahya Diodoros, Agathe Tyche'yi (heykelini) kutsayarak adadı"* , IK 24, *IvSmyrna* II-1,752; " *Glukon'un strategosluğu zamanında: Rufus adağı*" IK 24, *IvSmyrna* II-1,776;*"Marcus'un stephanephorosluğu zamanında strategos Valerius Mgdius, Zeus Capitolinus'un rahibi… ve onunla birlikte yönetenler…Rufus Philippos…Artemas Ksenostrat…."*

[383] Dmitriev 2005: 260

[384] Mart.Polyc. XXVIII,XXIX 2

[385] Eusebius VIII,IX

[386] Mart.Polyc. XXVIII 3

emrinde çalışan bir görevlinin rahatsızlanması üzerine Smyrna piskoposu olan Polykarpos'tan yardım istenmiştir. *Strategos*'un hizmetkarının Polykarpos'un telkinleri ile kendine gelebildiği aktarılmaktadır. Metinde anlatılan başka bir durum ise, Smyrna'da gece vakti bir fırında yangın çıkması üzerine bir *Strategos'*un yangını söndürme çalışmalarını yürütmesine ilişkindir[387]. Daha geç bir tarihte yaşandığı belirtilen bir olayda, Smyrna'da yaşanan kuraklık üzerine *Strategos*ların başı *Boule*'yi toplantıya çağırmış ve tahıl ihtiyacının nasıl karşılanacağına dair endişelerini paylaşmıştır[388]. Bir *Boule* üyesi, bu durumu çözmek için Polykarpos'a başvurulmasını önermiştir. Diğer *Boule* üyeleri de tiyatro'da bir toplantı yapılmasını istemişler ve tiyatro'da yapılan meclis toplantısında *Strategos* ve üst düzey yöneticiler, Polykarpos'un Tanrı'dan yağmur yağdırması için dua etmesini rica etmişlerdir. M.S.3.yüzyılda *Strategos*lar hakkında bilgi veren başka bir kaynak ise "Pionios'un Şehit Edilmesi*"* metnidir[389]. Bu metinde aktarıldığına göre, M.S.250 yılında İmparator Decius'un emriyle Hıristiyanlar, Nemesis'ler tapınağına kurban sunmaya davet edilmiştir[390]. Smyrna'da Polykarpos gibi önde gelen bir din önderi olan Pionios ve bazı Hıristiyanlar, 22 Şubat tarihinde kurban sunusu yaptırmak üzere yetkililer tarafından alınmıştır[391]. Pionios'un bunun Hıristiyan inancında yasak olduğunu söylemesine rağmen halk, onun savunmasını yapmak üzere bir *Boule* toplantısı yapılmasını talep etmiştir[392]. Ancak dönemin *Strategos*'u ve onunla birlikte çalışan görevliler, *polis'*e tahıl getirilmesi konusunda kusurlu olduklarından ve de ekmek kıtlığı konusunun bu toplantıda dile geti-

[387] Mart.Polyc. XXVIII,XXIX 2'de Ters esen bir rüzgar sonucu yangın büyümesi ile hikmetleri olduğuna inanılan Polykarpos'tan yardım talep istendiği ve büyüyen yangının Polykarpos'un duaları sayesinde küçüldüğü aktarılmıştır.

[388] Mart.Polyc. XXVIII

[389] Mart.Pion.II,III,1,IX 3, X 5

[390] Mart.Pion. II 4

[391] Mart.Pion.II,III,1,IX 3, X 5

[392] Mart.Pion.VIII 1

rilmesinden endişe ettikleri için *Boule*'nin toplanmasını istememişlerdir. Pionios'un sorgulanması sırasında Smyrna sikkelerinde adı sıklıkla geçen bir *strategos* bulunmaktaydı[393]. M.S 198-209 yıllarına tarihlenen Sofist Claudius Rufinus'un Devlet Görevlerinden Muafiyeti Hakkındaki İmparator kararı[394], sofist ve *strategos* olan Claudius Rufinus'un kamusal görevlerden muafiyet hakkından yararlandığını göstermektedir[395]: "*Pek kutsal imparator ve Caesar'lar Severus ve Antoninus'dan Smyrnalılara: Hemşehriniz Claudius Rufinus, ki kendisi sürekli olarak gösterdiği kültür zevki ve durmaksızın hitabete adanmış yaşamından dolayı, atalarımızın tanrısal buyruklarına uygun şekilde, (yükümlü olduğu) devlet işlerini yerine getirme konusunda, sofistler için geçerli olan muafiyetten yararlanma hakkını kazanmıştır: (Öyle ki o) baba yurduna duyduğu sevgi nedeniyle, [(şüphesiz) kendisini sorumlu kılmayacak şekilde ısrarla rica edilen] komutanlığı kabul etmişse de, kendisinin diğer konularda takdir hakkının aynen korunması uygundur. Çünkü bu büyük adama, sizin için yaptığı fedakarlıktan zarar gelmesi uygun olmaz; öyle ki siz bunu onun için bizzat rica ettiniz. Hoşçakalın! Aurelius Antoninus ve Aelius Speratus elçilik ettiler*". İmparator Septimius Severus ve Caracalla'nın Smyrnalılara yazdığı bu mektupta, sofist Claudius Rufinus'un, kamusal işlerden muafiyet hakkını elde etmiş olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir[396]. Bu imtiyaza veya dokunulmazlığına rağmen Claudius Rufinus, daha önce *polis*'e *strategos* olarak hizmet etmiştir[397]. Severus ve Caracalla, bundan sonra onun halkı tarafından rahatsız edilmeyeceğini bildirmektedirler. Olasılıkla Smyrnalılar, onun *ateleia* hakkını gözardı ederek, Rufinus'dan faydalanmak istemişler ve o da Roma'dan bir yardım talebinde bulunmuştu. Smyrna sikkelerinde *strategos* unvanını

[393] BMC İonia:287; Mionnet,III 242,245

[394] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 602

[395] Özlem-Aytaçlar 2006: 118, 76

[396] Bowersock 1969: 41

[397] Özlem-Aytaçlar 2006: 54

almış olduğu kanıtlanan sofist Rufinus, Elagabalus Döneminde basılan sikkelerde de, bir *strategos* olarak görülmektedir[398]. Bununla birlikte Gordianus ve Tranquillina Dönemi sikkelerinde de *strategos* unvanı ile yer alan Rufinus'un yukarıda bahsedilen Claudius Rufinus'un oğlu ve Pionios'un Yaşamı" adlı metinde adı geçen söylev ustası olduğu varsayılmaktadır[399].Pionios'un Şehit Edilmesi" adlı eserde Rufinus, Pionios'u Nemesisler tapınağına kurban sunmadığı için onu saçma sapan şeylere inanmakla suçlamıştır [400]. Pionios ise "*Sokrates, Atinalılar karşısında çilesini çekmedi mi? Şimdi hepiniz Anytos ve Meletoslar oldunuz! Yaşamları boyunca bilgeliğe önem veren bu insanlar olan Sokrates, Aristeides, Anaxarkhos ve bu insanlara benzeyenler, saçma sapan şeylere inanan insanlar mı oldular*" diyerek cevap vermiştir.

Yazıtların yanı sıra nümismatik veriler de *Strategos*lar hakkında bilgi vermektedir. Gaius Caligula Dönemi'ne ait bir sikke üzerinde *Proconsul* Calpurnius Aviola ve *Strategos* Menophanes ismi okunmaktadır[401]. M.S.51 ve 54 yıllarında iki kez *Strategos*

[398] Klose 1967: 78

[399] Mart.Pion. XVIII

[400] Mart.Pion.XVII

[401] RPC I 2473

olan Eikadios adında birinin adı görülmektedir[402]. Nero Dönemi'ne ait bir sikkede *Strategos* Aulus Gessius Philopatris[403], M.S.62 ve 65 yıllarında *Strategos* Scribonius Klaros[404], yaklaşık olarak M.S.68/69 yıllarında *Strategos* Ti. Claudius Sosandros[405], Domitianus Dönemi'ne tarihlenen bir sikkede *Strategos* Agron Eusebos[406], M.S.84 yılında *Strategos* Reginus[407], M.S. 90 yılında *Strategos* Seius[408], Traianus Dönemi'ne ait bir sikkede *Strategos* Rufus[409], Traianus Dönemi'ne ait bir sikkede *Strategos* Cl.Bion[410] M.S.117 ve 130 yıllarında *Strategos* Claudius Charmos[411], M.S.134-5'te *Strategos* M.Antonius Polemon[412], M.S.138 yılında *Strategos* M. Labeo[413], yaklaşık olarak M.S.147'de *Strategos* Theudianos[414], M.S.161 ve 169 sofist *Strategos* Claudius Proklos[415], M.S.175 ve 177 tarihinde 2 kez *Strategos* olan P.Aelius Arizelos[416], M.S.177 ve 180'de *Strategos* M.Sellios[417], M.S.182 ve 185'te *Strategos* Aelius Herakleides[418], M.S.182 ve 185'te *Strategos*

402 RPC I 2476

403 RPC I 2480

404 RPC I 2483

405 RPC I 2489; SNG Cop 1233-1235; BMC 122; SNG von Aulock 798

406 Klose XXXVIII A, Grup a

407 RPC I 1014; SNG Cop.1248; Klose 142,53

408 RPC I 1022; Klose XXXIX B,Grup a,32

409 Klose XLIII A, Grup a

410 Klose LXXI B,Grup a; *SNG* von Aulock 7999

411 Klose XLIV B,Grup a

412 BMC Ionia: 278, 339; SNG Cop. 1367

413 Klose XLVII B,Grup a

414 Klose XLVII A,Grup a

415 Klose XIV B a 7

416 SNG Cop.1372

417 Klose LVI, A

418 Klose LV, E

Claudius Stratoneikianos[419], M.S.193 ve 195'te *Strategos* Claudius Aristophanes[420], Caracalla Dönemi'ne ait bir sikkede *Strategos* Claudius Rufinus[421], M.S.209 ve 211 yıllarında *Strategos* Claudius Stratoneikos[422], M.S.211 ve 214'de *Strategos* Aurelius Charidemos[423], M.S.212 ve 215'te *Strategos* Ti.Claudius Kretarios[424], M.S.213 ve 216'da *Strategos* M.Aurelius Geminus[425], M.S.214 ve 217'de *Strategos* Aelius Apollonios[426], M.S.218 ve 221'de *Strategos* C.Claudius Diogenes[427], M.S.219 ve 222'de *Strategos* Aelius Apollonios, M.S.222 ve 235'te *Strategos* M.Aurelius Mindius Antiokhos, M.S.222 ve 235'te *Strategos* M.Vinicius Poleites, M.S.222 ve 235'te *Strategos* C.Claudius Diogenes, Maximinus ve Maximus Dönemi'ne ait sikke üzerinde M.S.236 ve 238'de *Strategos'*luk yapmış olan M.Aurelius Publius Proclianos[428], III.Gordianus Dönemi'ne ait sikkede *Strategos* olan Pollianus[429], M.S.239 ve 241'de *Strategos'*luk yapmış olan C.Lulius Menekles[430] ve M.S.242 ve 244'te *Strategos'*luk ve *Asiarkhos'*luk yapmış olan M.Aurelius Tertius[431], Tranquilla Dönemi'ne ait bir sikkede *Strategos'*luk yapmış olan Claudius

[419] Klose LVIII D, Grup a; SNG von Aulock 2218; SNG Cop.1380

[420] Klose LV A,Grup a

[421] Klose LV B, Grup a

[422] Klose LVIII D, Grup a

[423] Klose LVIII E, Grup a

[424] Klose LVIII F, Grup a

[425] Klose LVIII G, Grup a

[426] Klose LVIII H, Grup a

[427] Klose LXIII A ,Grup a

[428] Klose LXVII A ,Grup a

[429] SNG Cop. 1315

[430] Klose LXX A

[431] Klose LXX H, Grup a

Rufinus[432], I.Philip Dönemi'ne ait bir sikkede *Strategos* Aph(…) Epiktatos[433], I.Valerianus Dönemi'ne ait bir sikkede görev yapmış olan *Strategos* M.Aurelius Philetos Hippikos[434] ve M.S.260 ve 268'de *Strategos'*luk yapmış olan M.Aurelius Sextus[435] görülmektedir.

Kaynakların bize sunduğu bilgilere göre *Strategos*lar'ın görevleri arasında *Demos*'u ve *Boule'*yi toplantıya çağırmak[436] ve kurulların önüne karar önerilerini hazırlayıp sunmak da[437] bulunmaktaydı. Bununla birlikte anayasal düzene uygun olan kararların yürürlüğünü sağlamak, başka devletlerin elçileriyle girişilen bütün görüşmelerde yer almak ve kamusal etkinliklerin çoğuna önde gelen bir katkıda bulunmak görevleri arasında yer almıştır[438]. Ekonomiyi kontrol etme gücüne sahip olan bu komutanlar, kaleleri komuta ediyorlardı. Bu bilgilerin dışında sayıları, atanma şekilleri, memuriyet dönemleri hakkındaki veriler sınırlıdır. Ancak görevlerinin önemli bir kısmının askeri gücü kontrol etmek olduğu açıktır[439]. Özel bazı görevler için ayrı *Strategos*lar belirlenebiliyordu[440]. Savaş

[432] Klose LXX G, Grup a

[433] Klose LXXII A, Grup a

[434] Klose LXXIV,A Grup a

[435] Klose LXXV A, Grup a

[436] Mart.Polyc. XXVIII; Mart.Pion.VIII 1

[437] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 582; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 581; Yaklaşık olarak M.Ö.105 yılında Thasos ve Astypalia ada devletçiklerine arabulucular göndererek Smyrna'ya ettikleri hizmet nedeniyle teşekkür sunma kararı çıkarılması, arabulucular ve onların soyundan gelenlere Smyrna *polis*'i vatandaşlığı haklarının tanınması için *Demos*'a öneride tasarı bulunmuşlardır.

[438] Cadoux 1938:194

[439] IK 24, *IvSmyrna* II-1,609;*"Metrofanes oğlu Metrodoros oğlu Gerys diye adlandırılan strategos Demetrios'u ve komutası altında ülkedeki tagentler ve muhafızları altın çelenkle taçlandırdılar*".IK24, *IvSmyrna* II-1,610; "*Menedotos'un oğlu Strategos E..inos, kalenin güvenliğini güzel ve iyi yüreklilikle sağladığı için kaledeki tagent ve katiokontesler altın taçla taçlandırdılar".*

[440] Cadoux 1938: 194

Komutanı, Barış Komutanı Geçit Törenleri Komutanı, Yönetim İşleri Komutanı ve Komutanlıklarla İlgili Kuralları Belirleme Yetkilisi bulunuyordu. Bununla birlikte "*Komutanlık Görevindeki Kişilerin Baş Rahibi*"nin ἀρχιερεύς στρατηγούντων varlığını öğreniyoruz. Bu komutanlardan bazılarına Smyrna yazıtlarında rastlanılmıştır[441]. *Strategoi* ile ilgili yazıtlarda στρατηγὸς ἐπὶ τῶν ὅπλων bazılarında ise sadece ἐπὶ τῶν ὅπλων ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Bu yazıtlarından biri, Smyrna *Boule*si ve *Demos*'u tarafından Claudia Paulina adında biri için dikilen onurlandırma yazıtıdır[442]. Bu yazıtta Paulinus στρατηγοῦ ἐπὶ τῶν ὅπλων görevini üstlenmiştir. Herakles Hoplophylaks'a adanan ve MS.125-138 tarihleri arasına tarihlenen bir yazıtta Gessius Flaccus adındaki kişinin στρατηγὸς ἐπὶ τῶν ὅπλων unvanı ile görev yaptığı anlaşılmaktadır[443]. "*Strategos epi ton hoplon Gessius…Flaccus, Herakles Hoplophylaks, Gaius Porcius Domitianus Kleodemus Flavianus, ……. strategia'nın kahyası Gaius Avidius Niger, Teimaosun oğlu Tamias Menophantos Markus ve demosun oylaması üzere onunla ortak yönetenler, Klaudius Rufeinus Kartorianus, Zosimus oğlu Hermogenes Hieronumos, Mustikos oğlu Aineas, genç Pu(blius) Ailius Metrobios, L(ukius) Tonnios Kartorianus, M.(arkus) Rha(birius?),Rufus, Boule (ve) Demos'un Grammateusu genç Beibius Meiletus, kahya genç Pamphilos, Evarestus'un ……"*.Başka bir yazıttan, *asiarkhes*lik ve imparator'un *neokoros*luğu gibi görevleri üstlenen Hieron adında birinin bu görevlerin yanı sıra στρατηγὸς ἐπὶ τῶν ὅπλων olduğu da görülmektedir: "*Hayırlı olsun! Güzellik ve büyüklük bakımından Asia'nın en önde gelen ve imparatorlar için üç tapınak inşa eden, görkemli, metropol ve İonia'nın süsü olan Smyrna polis'i, yüce meclisin verdiği kararlar uyarınca, efendilerimiz imparator Augustus ve pek asil Caesar …'nın dostu olan, pek yürekli ve adil vali Flavius Balbus Diogenianus'u onurlandırdı. Bu anıtı, imparator kültü rahibi ve imparator tapınağının*

[441] IK 24, *IvSmyrna* II-1,772: "*Epi tes eirenes (Strategos)Markus oğlu Menedorosun…*"

[442] IK 24, *IvSmyrna* II-1,644

[443] IK 24, *IvSmyrna* II-1,771 ; BMC İonia: 256

müdürü olarak atanan süvari komutanı M. Sellius Hiero yaptırdı". Onurlandırma yazıtlarından birinde T(itus) Flavius Pulchrianus adında bir komutanın tanrıyı onurlandırdığı görülmektedir: "*Strategos epi ton hoplon T(itus) Flavius Pulchrianus, tanrı Herakles Hoplopfylaksı (heykelini)* dikti [444]. Bir ithaf yazıtında *strategos epi ton hoplon* ifadesi görülmektedir: *"Strategos epi ton hoplon Tiberius Claudius A ..., Cosconia Myrton'un 3. Stephanephorosluğu döneminde Consul Tettienus Severusa bu adağı ithaf etti"*[445]. *Strategos epi ton hoplon* unvanının tarihleme amacıyla kullanıldığı da görülmektedir: *"Hayırlı uğurlu olsun! Gümüş ve altın kuyumcularının derneği, Athena (heykelini) yeniden–yaptırarak vatan için adadılar. Lucius Vicinius'un epi ton hoplon komutanlığı zamanında*" [446] . Başka bir yazıtta da *epi ton hoplon* unvanı ile tarihleme yapılmıştır: *"Smyrnalıların neokoros demosu, proconsul Marcus Atelius Braudua'yı onurlandırdı. Epi ton hoplon komutanı Marcus Aurelius Perperius'un Epimeletesliği zamanında"*[447]. "*Korre'nin stephanephorosluğu döneminde, epi ton hoplon Tiberius. Agnos Dikaios, Meideiosun oğlu Meidios, Capetolius oğlu Capetolios*"[448]. Smyrna yazıtlarında *strategos* adlı yöneticilerle ilgili yazıtlardan birinde *nomothetes tes strategios* unvanına rastlanmıştır*: "Kutsal köle Elpidianos, kendi efendisi nomothetes tes strategios ve yeni atanan M(arcus) Aur(elius) Soterichos'u onurlandırdı"*[449]. Anlaşıldığı kadarıyla bu unvan, komutanlık ile ilgili yasaların düzenlenmesi ile ilişkilidir. Smyrna'nın askeri örgütlenmesi-

[444] IK 24, *IvSmyrna* II-1,770

[445] IK 24, *IvSmyrna* II-1,775

[446] IK 24, *IvSmyrna* II-1,721

[447] IK 24, *IvSmyrna* II-1,634

[448] IK 24, *IvSmyrna* II-1,777

[449] IK 24, *IvSmyrna* II-1,645

nin imparatorluk döneminde kesin bir değişime uğradığını epigrafik kaynaklarda karşılaşılan "*epi tes eirenes*" olan eski *strategos*ların yerini M.S.2.yüzyılda *eirenarkhos*ların almış olmasından anlamaktayız[450].

2.3.5.*Dekaprotos*

Dekaprotos'luk, Anadolu, Suriye, Mısır, Kıbrıs ve Ege adaları, Peloponnesos, Makedonya ve Trakya bölgelerinde belgelenmiştir[451]. Çoğunlukla M.S.2.ve 3.yüzyıllara ait olan onurlandırma yazıtında, *dekaprotoi* yani "İlk On" adı verilen memurlardan söz edilmektedir[452]. Hadrianus Dönemi'ne ait bir vergi yasası'nda, *agoranomos* ve *dekaprotos*'un vergi topladığından bahsedilmektedir[453]. Bazı durumlarda bir askeri sefer ile ilgili olarak olağanüstü vergileri de toplamıştır[454]. Tüm bunlara yağ temininin sağlanması görevi de eklenebilir[455]. Bazı *dekaprotos*ların çeşitli kamu binalarının yapımından ve kendi *polis*lerinin tahıl taleplerinden sorumlu olduğu belgelenmiştir[456].Bununla birlikte birincil görevi düzenli vergilerin toplanması ve yönetilmesi olmuştur[457].

[450] Liebenam 1900: 288, 2'de Smyrna'daki *strategos epi tes eirenes* ile *eirenarkhos*ları özdeşleştirmektedir.

[451] Samitz 2013: 32

[452] Samitz 2013:32

[453] OGIS II 629

[454] Sideris 2013: 59

[455] Dmitriev 2005:198

[456] Sideris 2013: 59

[457] Dmitriev 2005:198; Magie 1950: 648; Jones 1940:139

Dekaprotos'un *boule* üyesi olup olmadığı ya da Roma İmparatorluğu'nun batı bölgelerindeki *polis* yönetimlerinde var olan *decemprimi*'ye karşılık gelip gelmediği hakkında tartışmalar bulunmaktadır[458]. Roma'da M.Ö. 5.yüzyıl'ın ortalarına kadar devlet işleri, henüz yazılı hale getirilmemiş atalardan kalma sözlü yasalara uygun olarak, *patricii* kontrolünde yürütülmüştür[459]. Yasaları bilmeyen *pleb*lerin haklarını savunmakta yaşadığı zorlukların sonucu olarak, halkın talebi ile M.Ö.462 yılında *tribunus plebis* (halk hamisi) C.Terentilius Harsa, yasaların yazılı hale getirilmesi için bir önerge sunmuştur. Bu önergenin *patricii*ler tarafından geri çevrilmesi sonucu, bu talep ancak 10 yıl sonra tekrar gündeme geldi ve bu görevin gerçekleştirilmesi işi 10 kişiye (*decemviri)* verilmiştir. Bu sırada *consules, praetores, aediles, quaestores* ve *tribuni plebis* görevlerini bırakarak bu 10 kişiye devlet yönetimini teslim etmişlerdir. Ioannes Lydos'un "Makamlar Üzerine" adlı eserinde *Dekaprotoi* adlı yöneticiler, *Hipparkhos*[460], *Patricii*[461], *Quaestor*'dan[462] sonra erk bakımından dördüncü mevkiide yer almıştır. Cumhuriyet Dönemi'nden gelen bazı antik kaynaklar, "ilk on"a atıfta bulunmaktadır. Livius, M.Ö.204'te Romalılara asker temin etmeyi kabul etmeyen, 12 Latin kolonisinden Roma'ya çağrılan on kişiden söz

[458] *Dekaprotos* ile *Decemprimi*'yi aynı kabul eden araştırmacılar için bkz.Seek 1901: 152-153; Langhammer 1973: 254-255; MacMullen 1974: 166; Corsten 1985: 111; Dmitriev 2005: 197-200. *Dekaprotos* ile *Decemprimi*'nin aynı olmadığını ileri süren araştırmacılar için bkz. Brandis 1901: 2418-2419; Turner 1936:17-18; Magie 1950:1516-1517. Dedeoğlu- Malay 1986: 101-102.

[459] Lydos I.34,158

[460] Lydos I.14

[461] Lydos I.16

[462] Lydos I.24

etmiştir[463]. Cicero eserinde, Titus Roscius'un kötü davranışları hakkında Sulla'ya şikayette bulunan "ilk on" dan bahsetmiştir [464]. Mommsen'e göre Livius ve Cicero'nun eserlerinde adı geçen "ilk on " *polis*'in konsillerinin ilk on'u idi[465]. Aristides, *polis*'in consul listesindeki bu kişilerin valiye bağlı olduğunu ve sonradan onlardan birinin *eirenarkhia* görevine atandığını ifade etmiştir [466]. *Dekaprotos*lar, Anadolu'da M.S.2.yüzyıl'ın başından önceki belgelerde görülmemektedir[467]. Lykia'nın hemen hemen tüm *polis*lerinde bu kurulun sayısı yaklaşık olarak 20 kişiyi bulmaktadır[468]. Smyrna'da *dekaprotoi'*a ilişkin sadece iki yazıt bulunmaktadır[469]. M.S.2.yüzyıla tarihlenen yazıtta, Paulinus adında birinin *dekaprotos* görevini aldığı anlaşılmaktadır: *"Boule* ve *Demos,…Dekaprotos,…, görevlerini üstlenmiş olan Cl(audius) Paulinus'un kızı Cl(audia) Paulina'yı onurlandırdı".* Smyrna meclisleri tarafından dikilen bu onurlandırma yazıtında memuriyetin görev tanımına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. İmparatorluk Dönemi'ne ait bir mezar yazıtı'nda ilk on'un yöneticisi anlamına gelen *dekatarkhes*lik yapan birinden bahsedilmektedir : "*Aelia Lasciva bu mezarı kendisi, dekatarkheslik yapan kocası Aelius Evfemos ve evlatlıkları ve azatlıları ve azatlılarının çocukları için hatıraları vesilesiyle yaptırdı. Eğer bir kimse, bu mezarın yerini değiştirecek olursa tameion'a ….(denaria) ödeyecek"*[470]. M.S.2.yüzyıldan önce *dekaprotoi,* ayrı bir sosyal gruba işaret etmekteydi[471]. Anadolu'dan gelen yazıtların

[463] Liv.29.15.5

[464] Cic.S.Rosc. 25

[465] Mommsen 3:852

[466] Aristid.Sacr.Tales 4.72; M.S.409 civarında Honorius ve Theodosius'un mektuplarında Roma valisi ile yapılan bir anlaşmada *decuriones*'in *eirenarkhai*'ye atandığı belgelenmiştir. Bu konu ile ilgili aytrıntılı bilgi için *bk*.Mart.Poly.6.2.

[467] Jones 1940: 212

[468] Magie 1950: 648

[469] IK 24, *IvSmyrna* II-1,644

[470] IK 23, *IvSmyrna* I,233

[471] Dmitriev 2005: 199

gösterdiği kadarıyla bu kelime, daha sonraki dönemlerde seçilmiş bir sosyal statüyü ifade etmek için kullanılmıştır. *Polis*lerde bir mali kriz ortaya çıktığı zaman bu kişiler hızlı bir şekilde belirlenmiştir. Bu bakımdan *dekaprotoi*'ın finansal açıdan külfetli ve sosyal açıdan prestijli olan bir *leitourgia*[472] görevi olduğu da varsayılmaktadır. Ancak, bu memurların görevlerinden birinin ve en önemlisinin Roma merkezi yönetiminin taşra *polis*leri için koyduğu vergileri toplayıp Roma'ya göndermek olduğu varsayılmaktadır. Roma'ya ödenen vergilerin toplanması işi, önde gelen vatandaşların oluşturduğu 10 kişiden oluşan bu kurula verilmişti[473]. Kurul, Roma yönetimi tarafından bir *polis* üzerindeki verginin ödenmesinden sorumlu tutulmuştu. Aynı zamanda üyelerin harcamalarındaki bir açığı kapama yükümlülükleri de bulunmaktaydı. Bununla birlikte M.S.2.yüzyılda adına sıklıkla rastlanan *Dekaprotos*ların kamu ekonomisi üzerinde bir denetim kurduğunu veya vergi toplamaktan sorumlu olduğunu söylemek güçtür[474].*Demos*'un düzenli memurları olduğu bilinen bu görevliler[475], genellikle bir yıllığına seçilmelerine rağmen görev süreleri ile ilgili 3 ile 10 yıllık zaman dilimine dair göstergeler de bulunmaktadır[476]. Bu memurların görevleri, görev süreleri, seçim şekilleri ve diğer ayrıntılar üzerinde birçok araştırmalar yapılmış olmakla birlikte *dekaprotos*'luk memuriyeti hakkında tam bir bilgi elde edilmiş değildir.

[472] Samitz 2013: 32'te Ephesos ve Smyrna gibi Hellen polislerindeki zengin vatandaşların gelirlerinin *leitourgia* üstlenmek için yeterli olduğunu ve ayrıca Lykia'dan gelen belgelerin 20 *leitourgia'*dan 10'unun *dekaprotos* olduğunu kanıtladığını aktarmıştır.

[473] Magie 1950: 648

[474] Burton 2001:209

[475] Churchin 2014: 279

[476] Magie 1950: 648

2.4.Eğitim İle İlgili Memuriyetler

2.4.1.*Gymnasiarkhos*

Bir *polis*'in toplumsal yaşamını önemli ölçüde etkileyen kurumlardan biri *gymnasion*'du[477]. Hem fiziki hem de düşünsel gelişime hizmet eden bu yapı, toplumun sosyal yaşamının merkezi olmuştu. Bu kurumun korunması ve bakımı ise *gymnasiarkhos*'a verilmişti. *Gymnasion*'un yönetiminden sorumlu olan *Gymnasiarkhos*lar, halkın seçimi ile iş başına gelen, toplumda önemli bir yere sahip seçkin kişileri ifade etmiştir[478]. *Gymnasiarkhos*'un görevleri, zamana ve yere göre amaç ve önem bakımından çeşitlilik göstermiştir[479]. Temel görevleri *gymnasion*'un bakımı, ısıtılması ve tamiri ile her türlü işi içinde barındırmıştır[480]. Bu ihtiyaçlar için *polis*'in bütçesinden belli miktarda kaynak ayrılmıştır. Ancak bu kaynağın yeterli olmadığı zamanlarda *gymnasiarkhos*lar, bu görevi bir *leitourgia* olarak üstüne alarak, kendi servetinden karşılamıştır[481].Atina'da bu memur, M.Ö.5.ve 4.yüzyıllarda bir yıllığına göreve gelmiştir[482]. Bir *leitourgos* olarak görevi, Büyük *Panathenaea*, *Hephaistia*, *Promethia* ve *Pan* festivalinde meşale yarışmaları için belirli sayıda koşucu yetiştirmek ve onların gereksinimlerini karşılamak idi. Atina dışında olanların görev süreleri ise, *gymnasium*'un değişen görevleri ve çeşitlilikleri ile birlikte bir yılı kapsamıştır. Klasik Dönem'de daha geniş çevrelere yayılmış, Hellenistik ve Roma Dönem-

[477] Magie 1950:257

[478] Oehler 1970: 1969

[479] Welwei 2004: 1050

[480] Magie 1950:257

[481] Magie 1950:257 *Gymnasion*'un ve onun donanımının bakımı, banyoların ısıtılması, zeytinyağı temini *gymnasiarkhos*'un kendisi tarafından ödenebiliyordu. Bazı durumlarda karşılaşmaları organize etmek ve ödüller vermek, *agonothetes*'in görevini üstlenmek de sorumlulukları arasında yer almıştır.

[482] Welwei 2004: 1050

leri'nde sadece atlet eğitimi değil, aynı zamanda özellikle Orta Doğu ve Mısır'daki *diaspora*'nın Hellenleri için kütürün ve sosyal yaşamın merkezi olmuştur. Smyrna'da yerel memuriyetler ile ilgili en az kanıt, *gymnasiarkos*lara aittir. Smyrna'daki *gymnasiarkhos*luk ile ilgili en erken veri ise, M.S.2.yüzyıldan gelmektedir[483]. *Boule ve Demos* tarafından dikilen bir onurlandırma yazıtında Paulinus'un *gymnasiarhos*luk görevini üstlendiği anlaşılmaktadır[484]. Athenedoros yazıtında *Paidon*'un *Paidonomos* ve *gymasiarkhos* altından bir taçla onurlandırılmıştır[485]. Başka bir mezar yazıtında ise sadece "*Gymnasiarkhos* Bassos" adı geçmektedir[486].

2.5.Güvenlik İle İlgili Memuriyetler

Antikçağda bizim bildiğimiz anlamda *polis* teşkilatı benzeri asayiş kuvvetleri yoktu ve bunların görevini üstlenen yerel kuvvetler ise profesyonel ekipler değillerdi[487]. M.S.1.yüzyıldan sonra küçük birliklerin ya da bireysel askerlerin *polis* memuru gibi görev yaptıklarını, bazen de yerel güçlerle beraber hareket ettiklerini görürüz. Roma askeri politikası, Asia eyaletinde bölgeden bölgeye çeşitlilik göstermiştir[488]. Roma'da devletin düzenini sağlama ve cezalandırma yetkilerini temsil eden *lictor*ların bu ünvanları bir sembolden öteye geçmiyordu. Çeşitli isimlerle anılan yerel asayiş kuvvetlerinin ne kendi aralarında ne de merkezi otorite ve orduyla düzenli bir ilişkisi söz konusuydu. İmparatorlar öncelikle Roma için kalıcı çözümlere yönelmişlerdir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu *polis*lerine baktığımızda üç farklı güvenlik biriminin olduğunu görüyoruz. Özellikle güvenlik ve düzenden sorumlu olan kadrolu memurlar, *eirenarkhos*lar

[483] IK 24, *IvSmyrna* II-1,470; IK 24, *IvSmyrna* II-1,644; IK 24, *IvSmyrna* II-1,730

[484] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 644

[485] CIG 3185

[486] IK 23, *IvSmyrna* I 470

[487] Ergin 2013:436

[488] Herrmann 1990:38-39

gibi geçici görevliler ve acil durumlarda silah başına çağrılabilen gençler ve vatandaşlar bulunmaktaydı[489]. Bunlardan bazılarının niteliklerine ve alınan önlemlere bakılırsa, yerel otoriteler asayişi sağlamak için belirli bir plandan yoksundu. Sadece gerek görüldüğü zaman güvenlik zaaflarını iyileştirmek üzere harekete geçiyorlardı. Diğer taraftan *polis*lerin sorunlarla başa çıkma yöntemleri Roma'nın işe karışmadığını ve *polis*lerin özekliklerinin koruduğunu gösterir. Bu, aynı zamanda Anadolu'da tutarlı bir asayiş politikasının gözetilmemiş olmasının nedenidir, zira her *polis* kendi sınırları içinde düzeni sürdürmekle yükümlüydü ve bunu da kendi gelenekleri ve tecrübeleri doğrultusunda yapıyordu. Asayiş ve güvenlik önce *polis*, ardından eyalet ve imparatorluğun sorumluluğundaydı.Bunlar belirli bir sorunun ciddiyetine göre birbirlerini tanımlıyorlardı; ancak görev dağılımı devlet planlamasının değil, tarihi gelişimin sonucuydu. Anadolu'nun Suriye, Filistin ve Mısır'dan farkı *polis*'lerin üzerine daha az yük binmesiydi. Bunun sebebi de Anadolu'daki iç eyaletlerin sınırdan uzaklıkları ve söz konusu yerlere göre daha etkili bir şekilde pasifize edilmiş, ve Hellenleşmiş olmalarıydı. Bu nedenlerden ötürü Roma Anadolu'da daha esnek önlemler almakla yetinmiştir.

2.5.1.*Eirenarkhes*

Eirenarkhes'lik, Anadolu'da Roma Döneminde belgelenen yerel güvenlik ile ilgili bir memuriyettir[490]. Bu memurlar, *polis* kolluk güçlerinin başında yer alarak *polis*lere ait toprakları korumak ve kollamakla görevlendirilmiştir[491]. Bir Roma uygulaması olan

[489] Ergin 2013:437

[490] Dmitriev 2005,206

[491] Mitchell 1993,195

bu memuriyet, ilk kez Asia ve Galatia eyaletleri tarafından M.S.1.yüzyılın sonlarında kullanılmıştır[492]. Bu kişiler *Boule*'nin belirlediği on kişilik bir liste içinden[493] eyalet *polis*lerince seçilmiş ve *proconsul* tarafından atanmıştır[494]. Sosyal açıdan prestijli bir görev durumunda olan *eirenarhos*luk, Mysia'daki Hadrianoutherae halkı tarafından Aelius Aristeides'e teklif edilmiştir[495]. Ancak Aristides, finansal açıdan külfetli bir *leitourgia* olan bu görevi üstlenmek istememiştir. Erken dönemlerde Smyrna'nın kendi ordusu bulunuyordu[496]. Roma Cumhuriyeti Dönemi'nde eyaletlerdeki *Strategos*'ların kontrolü altında bir ordu bulundurmasına izin verilmemesine rağmen Smyrna bazı durumlarda kendi asker güçleri ile Romalılara destek olmuştur. Augustus'un devletin başına geçmesi ile Smyrna'da başlayan yeni dönemde Asia eyaleti, bir yıl süreyle görev yapmak üzere atanan bir *proconsul* tarafından yönetilmiştir. Onun komutası altında, gerçek anlamda bir ordu değil *Eirenarkhos adı verilen* kolluk gücü işlevinde bulunacak küçük bir birlik bulunmuştur. Bu görevlilerin Smyrna'daki varlığını belgeleyen İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen iki yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtlardan biri, *eirenarkhos'*luğun yanı sıra birçok görevi üstlenen Cladius Marcianus tarafından babası için dikilen bir onurlandırmayı içermektedir[497]. Diğer yazıtta ise memur adının tarihleme yapmak amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır[498].*Proconsul*'ün Smyrna'da adalet sağlama görevinin nasıl yerine getirdiğini Eusebios'un Kilise Tarihi adlı eserinde Smyrna piskoposu olan Aziz Polykarpos'un

[492] Dmitriev 2005,206

[493] Cadoux 1938,254-260

[494] Mitchell 1993,196

[495] Aristid. *Sacr*. *Tales* 4.72-73, 88, 96

[496] Cadoux 1938, 254-260

[497] IK 23, *IvSmyrna* I,425; *"Şöhretli bir şekilde Eirenarkhos'luk ve Prytanis'lik ve Tamias'lık ve Agoranomos'luk yapmış olan Claudius Marcianos, kendi manevi babasını onurlandırdı"*

[498] IK 23, *IvSmyrna* I, 469*; "Perpereneli Andreos'un oğlu Dionysios eirenarkhos'luk yaptığı zaman"*

şehit edilmesine ilişkin mektubunu içeren bir metinden öğrenmekteyiz[499]. M.S.155 yılında Hıristiyanlara karşı başlayan kovuşturmalar, bu dönemde Smyrna'da gerçekleşen Asia Eyaleti Şenliklerinde de kendini göstermiştir.[500] Bu dönemde L.Statius Quadratus adında bir *proconsul* görevde bulunuyordu. Bu süreçte yapılan kovuşturmaların Smyrna piskoposu Polykarpos'un ölümüyle sona erdiği bilinmektedir[501].Kamu düzenini ve ahlakını düzenlemekten sorumlu olan bu memurdan[502] metinde şöyle bahsedilmektedir[503]: "*Polykarpos'un hizmetinde çalışan iki genç çocuğu yakaladılar; bunlardan biri işkenceye dayanamayarak ermiş ihtiyarın gittiği yeri açıklamak zorunda kaldı. Eirenarkhos Herodes, onu amphitheatron'a orada herkesin gözü önünde ve halkı eğlendirmek için öldürülmek üzere çıkarmayı kafasına koymuştu.…günlerden Büyük Cumartesi yani kutsal Cumartesi günüydü. Sözünü ettiğimiz yüksek yönetici, Herodes, yanında babası Niketas ile, bir arabaya binmiş olarak, onu karşılamaya çıktı. Polykarpos'u da aynı arabaya bindirdiler". "..Aziz Polykarpos Mart'ın 26'sında, Büyük Cumartesi günü, 8.saatte şehitliğe ulaştı. Onu tutuklayan Eirenarkhos Herodes idi; Tralleisli Philippos o sırada Asiarkhos idi; Proconsul makamında Statius Quadratus bulunuyordu…".* Metinden de anlaşıldığı üzere suçlu bulunanları tutuklama, sorgulama ve onları yargılanmak üzere mahkemeye sevketme yetkileri bulunuyordu[504]. Bu memuriyet, M.S.409'da Honorius ve Theodosius'un bir kararnamesi ile kaldırılmıştır[505].

[499] Euseb. II XV,XIX,XXIII

[500] Mart.Poly.VI 2 ; VIII 2

[501] Euseb. II XV,XIX,XXIII

[502] Macro 1980: 679

[503] Euseb. II XV,XIX,XXIII

[504] Macro 1980: 679; Macro, *eirenarkhos*'ları "yürütme memurları" kategorisinde ele almıştır.

[505] Churchin 2014: 278

2.5.2.*Hipparkhos*

Hipparkhos yani Atlılar Başı adı verilen yönetici Klasik ve Hellenistik Dönemlerde Atina'da varlık göstermiş bir yöneticidir[506]. Smyrna'da 2.yüzyılda prestij sahibi bir yönetici olarak görülmüştür. Yazıtlarda *Hiparkhos* adı verilen görünmektedir[507]. Smyrna belgelerinde içeriği belli olmayan kırık bir yazıtta Marcus Aurelius adında bir *Hipparkhos'*tan söz edilmiştir[508]. Ayrıca Claudius Paulinus kızı Claudia Paulina'yı onurlandırma yazıtı[509] ve Tanrıların anası *Syplene*'nin rahibesi tarafından dikilen mezar yazıtında[510] bu görevi üstlenenlerin adı geçmektedir. Pionios'un Şehit Edilmesi metninde adı geçen *Hipparkhos*'un ordu içinde görevli bir komutan olmaktan çok, *polis* örgütünün asayişi sağlayan bir görevlisi olma ihtimali yüksektir[511]. Bu metninde, Pionios ve Theopsilos adındaki *Hipparkhos* arasında geçen konuşma, süvari komutanı'nın 2.yüzyıldaki yetkilerine ışık tutmaktadır. Metinden anlaşıldığına göre, Theopsilos, yanındaki *neokoros* Polemon, bir grup asker ve büyük bir kalabalık eşliğinde Pionios'u zindana götürmek istemiştir[512]. Theopsilos *proconsul*'ün emri üzere kendisini Ephesos'a götüreceğini söylemesi üzerine Pionios, bu durumu gerçekçi bulmayarak ancak kendisine bu haberi getiren kişiyle bunu gerçekleştirebileceğini söylemiştir. Theopsilos ise, yargıçlık görevini üstlendiğini söyleyerek, Pionios'u *diogmites*lere teslim emiştir[513]. Pionios'un *Hipparkhos* Theopsilos'un *Proconsul* yetkilerini üstlenerek iş yaptığını ima etmesi, bu süvari komutanının yetkilerini

---

[506] Dmitriev 2005: 264

[507] IK 24, *IvSmyrna* II-1,641,644,791

[508] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 791

[509] IK 24, *IvSmyrna* II-1,644

[510] IK 24, *IvSmyrna* II-1,641

[511] Mart.Pion. XV 4-6

[512] Mart.Pion. XV 4-6

[513] Mart.Pion. XV 4-6; Theopsilos,"*Bir komutanın emrini kabul etmiyorsanız, yargıçlık görevini üstleniyorum*" demektedir.

aştığını göstermektedir. *Eirenarkhos* ve *Hipparkhos*'un yazıtlarda birlikte bahsedilmediği görülmektedir[514]. Bu durum bu iki görevlinin sonraki bir tarihte yer değiştirmiş olabileceğini akla getirmektedir.

2.5.2.1.*Diogmites*

Eirenarkhos ve *Hipparkhos*'un emri altında olduğu anlaşılan bir asayiş kuvveti *diogmitai*'dır[515]. Bunlar yaya ya da atlı güvenlik güçleriydi. Yunanca *diogmos*[516], yani "takip" kelimesinden türetilen bu birliğin adı, zamanla Hıristiyanların devletin zulmüne uğradıklarını belirten bir anlam kazanmıştır[517]. Yaklaşık 155 yılında Smyrnalı piskopos Polykarpos'u Şehit Edilmesi metni, İncil'i model alan bir anlatımdır. Aynı zamanda M.S.2.yüzyılda bir Asia *polis'*indeki standart düzenlemeleri ortaya koymaktadır. Bu metinde Polykarpos'u tutuklayanlar arasında bulunan *diogmitai* ise *Eirenarkhos'*un komutasındaki yerel asayiş kuvvetleri olarak görev yapmaktaydı[518]. 3.yüzyılın ortasında Pionios'un Şehit Edimesi metninde de adı geçen *Diogmitai*[519] suçlular hakkındaki kovuşturmaları yürütüyordu[520]. Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla sorumlulukları arasında tutuklama işlerini yapmak, hükümlülerin kaçmasını engellemek gibi işler yer alıyordu.

[514] Dmitriev 2005: 264

[515] Dmitriev 2005: 263

[516] Dmitriev 2005: 212

[517] Mitchell 1993: 196

[518] Mart.Poly. VII 1

[519] Mart.Pion. XV 4,6; XVIII 10

[520] Macro 1980: 679

2.6.Ekonomi İle İlgili Memuriyetler

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu *polis*lerinin gelirleri, ekonomi ile ilgili memuriyetlerin fonksiyonlarını işler hale getirmiştir[521]. Bu gelirler ise çoğunlukla *polis*'i süslemek ve siyasi sadakati sergilemek için kullanılmıştır. Hellenistik Dönem'de Asia Eyaleti'ndeki memurlar doğrudan harcama yapmamışlardır[522]. Genellikle bu eylemi gerçekleştirenler "*arkhai*" gibi bir otoriteye sahip olmayan yargıç, elçi veya kamuya açık hizmetlerle ilgili görevliler olmuştur. *Polis*'in memurları, kendi memuriyet dönemlerinde çeşitli hayırseverlikler yapmışlardır[523]. Bu faaliyetler, bazı zamanlarda memuriyetleri ile ilgili sorumlulukları ile ilişkili olmuştur. Bazıları, memurun kendi gelirinden yaptığı resmi harcamaları oluşturmuştur. Anadolu *polis*lerindeki memurlar tarafından yapılan bu hayırseverlikler, Roma *summa honoraria*[524]sı'na benzemektedir[525]. M.S.1. yüzyılda bu tür hayırseverliklerin, İmparatorluğun doğusunda oldukça yaygınlaştığı izlenmiştir[526]. Roma'nın Anadolu'daki *polis*lerin yönetim yapısı üzerindeki etkisi, bu hayırseverliklerin gerçekleşmesinde önemli bir role sahip olmuştur [527]. Bununla birlikte İmparatorluğun doğusunda görülen *summa honoraria* ile batı eyaletlerinde görülen sistem arasında farklılıklar bulunmaktadır[528]. *Polis*ler, ne Roma egemenliği altında ne de öncesinde bu hayırseverliklerin türü ve kapsamı konusunda herhangi bir düzenleme yapmamıştır.Memurlar,

---

[521] Robert 1940–1965: 6.70

[522] Dignas 2002: 237'de *Neoi* ve *Gerousia* gibi derneklerin kendi fonlarına sahip olduğunu belirtmiştir.

[523] Quass 1993: 263

[524] Garnsey 1971: 309; "*Summa honoraria, Summa legitima ya da Honorarium decurionatus, yerel meclis üyelerinin meclise girmek için yaptıkları ödemelerdir*".

[525] Liebenam 1900: 57

[526] Sartre 1995: 223

[527] Quass 1993: 328; Macro 1980: 223

[528] Crawford 1996: 403

*polis*lerini heykeller, çeşmeler, çeşitli yapılarla donatmışlar, çeşitli organizasyonlar düzenlemişler, değişen miktarlarda paralar bağışlamışlardır[529]. Doğudaki ve batıdaki uygulamaların benzerlik göstermelerine rağmen, Anadolu'daki memurlar tarafından yapılan bağışlar, alışılagelen Roma *summa honoraria*sı'nı tam anlamıyla yansıtmamaktadır[530].

2.6.1.*Agoranomos*

*Agoronomos, Hellen polis*lerinde agora'yı düzenleyen/denetleyen görevliye denilmekteydi[531]. Bu isim Latin diline *aedilis* olarak geçmiştir[532]. *Agoranomoi,* M.Ö.5.yüzyıl *polis*lerinin yazıt ve literatüründe bu dönemden, M.S.3.yüzyıla kadar belgelenmeye devam etmiştir[533]. Bu görevli ile ilgili belge, hem genel olarak hem de Smyrna'da en çok Roma Dönemi'nden gelmiştir[534]. *Agoranomos*'un görev alanı, çeşitli *polis*lerde farklı şekillerde belgelenmiştir. Aristoles eserinde, Atinalıların, beşi Atina'da, diğerleri Piraeus'tan olmak üzere on *Agoranomos* seçtiğinden bahsetmiştir[535]. Ona göre bu kişiler, malların kalitesini ve gerçekliğini kontrol ediyordu. *Agoranomos*lar, pazar trafiğini kontrol etmişler ve *eukosmia*'yı göz önünde tutarak, yasal ticaret (*symbolaia*) ile ilgilenmişlerdir[536]. Bu görevliler, pazarın düzenini kanunlara (*nomos*) dayandırmıştır. Belgelerden, *Agoranomos*ların görev alanına ilişkin farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir [537]. Bazıları ağırlıklar ve ölçülerin denetiminden veya Atina'daki tahıl satışlarından sorumlu iken, ba-

529 Quass 1993: 330-331

530 Quass 1993: 328–334; Chapot 1904: 232; Curchin 1990: 107–112

531 Jones 1940: 215-219

532 Howgego-Heuchert-Burnett 2007: 67

533 Reden 2002: 356

534 IK 24, *IvSmyrna* II-1,784,785,786,787,788,789,790,791,792

535 Aristot.*Ath.Pol.*51,I

536 Reden 2002: 356

537 Reden 2002: 356

zılarının da bu sözü edilen görevlerle birlikte tapınakla ilgili sorumlulukları da olabiliyordu. Örneğin bazı *agoranomos*ların Andania tapınağındaki ölçü ve ağırlıkların denetiminden sorumlu olduğu belgelenmiştir[538]. Roma Dönemi yazıtlarında bu kişiler, Hermes onuruna adak adamışlardır. Paros'ta iş sözleşmelerinden[539], Piraeus'ta ise, agora'nın temizliğinden sorumlu olmuşlardır[540].Antik yazarların eserlerinde *Agoranomos*lar hakkında bilgiler mevcuttur. Bunlardan M.Ö.5.yüzyıl komedi yazarlarından Aristophanes'in eserinde, bu kişiler agora'nın düzeni ve işleyişini sembolize etmişlerdir[541]. Platon'un Yasalar adlı eserinde bazı bölümler, *agoronomos*'un görev alanına ilişkin bilgiler içermektedir[542]. Metinde *agoranomos*ların bazı durumlarda köleleri, kavgaya ve suça karışan yabacıları ve vatandaşları 100 drakhme'ye kadar cezalandırabileceği belirtilmiştir[543]. Strabon ise, Ptolemaios ve Roma Mısırı *agoronomos*larından bahsederken onların arazi mülkiyeti ve sulama ile ilgili mali düzenlemelerden sorumlu olduğunu belirtmiştir[544]. Smyrna yazıtları değerlendirildiğinde *agoranomos*ların sorumluluklarına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır. Belgelenen yazıtlarda sadece *agoranomos* isimleri geçmektedir[545].

---

538 Syll.[3] 736, 99

539 Reden 2002: 356

540 Syll.[3] 313

541 Aristoph.*Ach*.724;824

542 Pl. *Plt*.764 ; 849; 917

543 Pl.*Plt*.764

544 Str.15.I,50

545 IK 24, *IvSmyrna* II-1,784; "*Agoranomos* Crispus Didimus", IK 24, *IvS* II-1, 785; "*Agoranomos* Lucius", IK 24, *IvSmyrna* II-1,786; "*Agoranomos* Fruntonianus'un", IK 24, *IvSmyrna* II-1,787; "*Agoranomos* Lulius Celcus'un", IK 24, *IvSmyrna* II-1,788; "*Agoranomos* Marcus Avidius Prokles'in" , IK 24, *IvSmyrna* II-1,789; "*Agoranomos* Claudius Paulinius'un" , IK 24, *IvSmyrna* II-1,790; "*Agoranomos* Marcus Aurelius Libius Pollianos" , IK 24, *IvSmyrna* II-1,792; "*Agoranomos* Marcus Aurelius Metiokhos'un", IK 24, *IvSmyrna* II-1, 793; "*Agoranomos* Aurelius Dionysios'un", IK 24, *IvS* II-1, 794; "*Agoranomos* Agrelius Perperus'un…", IK 24, *IvS* II-1, 795; "*Agoranomos* Aurelius Flavius Erasimus" , IK 24, *IvS* II-1, 796; "Smyrnalıların *polis* hazinesi'nin *Agoranomos*ları", IK 24, *IvS* II-1,798 a;

2.6.2.*Tamias*

Devlet ve tapınak hazinesinin yöneticisi olan *Tamias*'lar Atina'da en önemli hazine memurluğu görevini üstlenmişlerdir[546]. Burada her bir *phyle*'den, *pentakosimedimnoi* adı verilen varlıklı sınıftan 10 *tamias* kura yoluyla atanmıştır. *Boule*'nin *tamias*ları, memuriyet yıllarının başında Nike'nin bronz'dan, Athena'nın fildişi heykelini sunmuşlardır; ayrıca adak sunuları ve *opisthodomos*'ta (*Parthenon* Tapınağı *opisthodomos*'u) tutulan paradan sorumlu olmuştur. Bununla birlikte *Demos*'un aldığı kararlara göre ve *Boule'*nin kontrolü altında tapınak hazinesi için belirlenen parayı toplamışlardır. M.Ö.4.yüzyılda devlet hazinesi ve harcamaları ile ilgili sistem Atina'da değişime uğramıştır. *Kolakretai* ve *Hellenotamiai* yönetimi altında bulunan hazine, Peleponnessos Savaşı'nda Atinaların savunmasının ardından kapatılmıştır. Ekonomi ile ilgili memurlar (*apodektai*=alıcılar), bağımsız kurumlara doğrudan özel meblağlar tahsis etmiştir. Bu tahsilatlar, bağımsız kurumlarda özel hazine yöneticileri tarafından kontrol edildi. *Demos'*un ve *Boule*'nin *tamias*ları, kurbanlar sunulması, onurlandırmalar ve kararların yayınlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Bunlara ek olarak savaş gemilerinin yapımı, askerlerin erzaklarının temini gibi konularla ilgilenen *tamiai* bulunuyordu. Bu *Tamias*lar, kura ile seçilmişler ve *logistai* tarafından kontrol edilmişlerdir. *Polis*lerin birçoğunda *tamias*lar, üst düzey otoriteler olan *boule*'nin emriyle ödeme yapan veya tahsil eden hazine müdürleri, kamu maliyesinin başındaki kişiler olmuşlardır[547]. Bu yerleşimlerdeki tapınak hazinesi, bu memurlar tarafından yönetilmiştir. Smyrna yazıtlarında sık sık *eponymos tamias*lardan bahsedilmiştir. Smyrna belgelerinde genellikle dernek yazıtlarında *tamias* adı geçmektedir: Bu

"Smyrnalıların *Agoranomos*'u Nikomakhos", IK 24, *IvS* II-1,798 b; "*Agoranomos* Aurelius Onesifonos'un" ; IK 24, *IvS* II-1,641; IK 23, *IvS* I, 425; IK 24 *IvS* II-1, 644; IK 24, *IvS II-1*, 646.

[546] Schmitz 2009: 125; *Tamiai*, M.Ö.434/3'te, *Parthenon*'un *cella*'sında kutsal eşyaları saklamaktan ve değerli eserlerin envanterini çıkarmaktan da sorumluydu.

[547] Schmitz 2009:126

yazıtlardan birinde Anadolu'daki dini derneklerinden birisi olan *Ganymedites* Derneği'ne ait yazıtın kazındığı M.S.2.yüzyılın ortasına tarihlenen blokta, bir inşaa faaliyetinden bahsedilmiştir[548]: "*Marcus Sestorius Aristolycos, Caius Appius Julianus'un tamiaslığı yönetiminde, kendi hesabına Ganymedites'in derneği için bu duvarı inşa etti*". Bu yazıt gibi başka bir yazıtta da Menophilos Amerimnos adlı bir *tamias* tarihleme yapmıştır[549].*Metrophanes'in oğlu Menophilos Amerimnos'un tamiaslığı (ve) Phoibion oğlu Aphrodisios Paulus'un ergepistatesliği (müfettişliği) zamanında"*. Bir başka dernek kararı şöyledir[550]:*"Boule'nin kararı gereği kyrtoboloi synergasiası (balıkçılar derneği): Severus ve Onesimos'un Tamiaslık yaptıkları zaman".* Bir *boule* kararında da *eponymos* memur gibi vurgulanmıştır[551]:*"Hayırlı olsun! Boule'nin kaydı ve karar ve ışık saçan proconsul Lollianus Avitus[552]'un onayı ile* Asklepiastai *deniz tüccarlarına emporiondan (deniz ticareti yapılan yer) 4 sıra verildi. Aurelius Aphrodeisios'un Tamiaslığı (döneminde)*. İçeriği tam anlaşılamayan başka bir yazıtta da bir *tamias* ile tarihleme yapılmıştır[553]: *"Stephanos'un tamiaslığı yaptığı zaman ksystoplateitai'nin synbiosisi.(sütunlu caddelerin? derneğinin (adağı)".* Bir tanrıçanın *theologos*'ları olan Claudia Antonia Sabina Procliane ve Claudia Antonia Iuliane kardeşleri onurlandırma yazıtında, *Tamias* Tiberius Claudius Zenonos ve

[548] Ramsay 1885:138

[549] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 639

[550] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 715

[551] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 713

[552] PIR [2] H 39

[553] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 714

Marcus Beibios Theodoros, *eponymos* memurlar gibi görülmektedir[554]. Smyrna yazıtlarında çeşitli sosyal organizyonlarla ilgilenen *tamias*lardan da bahsedilmektedir[555]. *"Hayırlı Olsun! Philistes ve Apollodoros'un emir ve kararlarına uygun olarak polis'in tamias'ı, M.V[…] us Herakleides […] oturma aralıklarında 33 adet oturma basamağını, yazıtın her iki yanında yer alan oturma aralıkları (?) ile birlikte yaptırmıştır. Aynı zamanda her iki merdivenle [tüm] ilave binayı ve doldurma olan yerleri de yaptırmıştır"*. Herakleides yazıtında olduğu gibi başka bir yazıtta daha "*polis'in tamias'*ı" ifadesi ile karşılaşılmıştır[556]: *"Ben Tanrıların anası Syplene'nin rahibesi, kendi kocası Tiberius Flavius Onesimos Paternianos'un babası olan Flavius Paternianus ve Strategos epi ton hoplon ve büyük Çifte Tanrıça Nemesislerin neokorosu, Hipparkhes, Grammatafylaks, Prytanis, önde gelen Agoranomos, polis'in tamias'ı ve geri kalan görevleri ün sever bir şekilde tamamlayan, aynı zamanda işler*in organizasyonunu *(düzenleyen) ve elçilik görevlerinin… ve Tiberius Flavius Onesimos Paternianus için ve [onlarla beraber]kendim için …diktim"*. Aynı zamanda *polis*'in inşaat işleri ile ilgili faaliyetleri denetleme görevini de üstlenmiştir[557]: "*Kurucu, kurtarıcı, Olympios, hükümdar İmparator Traianus Hadrianus'un bu heykeli Büyük Dionysos Büyük Dionysos Breiseus Pro Poleos'un müritleri tarafından ithaf edilmiş olup inşaata Tamias Aleksandros oğlu Dikaios Heliodoros nezaret*

[554] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 653;IK 24, *IvSmyrna* II-1, 600; *M.Aurelius Caesar, İmparator T.Aelius Hadrianus Antoninus Augustus'un oğlu, Pater Patriae, Tribunica Potestas, ikinci kez consul, Dionysos Breseus derneğinin üyelerine selam etmektedir: Bana karşı duyduğunuz ve oğlumun doğumu sebebiyle tebriklerinizle göstermiş olduğunuz sevgi- her ne kadar bu talihsiz bir sonuç aldı ise de- her şeyden daha açık hale gelmiştir. Proconsul, arkadaşımız Statilius Maximus (sizin tebriklerinizi) kararı göndermişti. Sizin iyi olmanızı istiyorum. Lorium'dan, 28 Mart 158. Kitabeyi, M. Antonius Artemas, tamias Sculicius Rufinus döneminde parasız olarak yaptırmıştır".*

[555] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 682; Kılıç, 2011:141

[556] IK 24, *IvSmyrna* II-1,641

[557] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 622

etmiştir". Smyrna'da *tamias*'ın bazı sosyal organizasyonların denetimini de yaptığı anlaşılmaktadır[558]: *"Panathenai oyunlarına ve polis tarafından halkla ilgili-kamusal bayram kutlamalarına dair alınan kararlara ve polis ve dinsel birlik hazinesinden alınan yeniden belirlenecek olan şeylere tamias'ın denetimi altında[…]"* Bazı *tamias*ların *leitourgia* görevini de üstlendiği görülmektedir[559]*: "Tamiaslık yapan Nikomedes oğlu genç Nikomedes, Apollodoros'un stoalarından üç parapeti(ön duvar) 6 basamakla birlikte yaptırdı ve Kyathos'un önündeki diğer 7 basamağı yaptırdı".* Bununla birlikte belgelerde *polis*'in diğer önemli memuriyetlerin yanı sıra *tamias*lığı da üstlenen kişiler izlenebilmektedir[560]: *"Boule* ve *Demos, Hipparkhos, Prytanis, Agoranomos, Tamias, Boularkhos, Gymnasiarkhos, Strategos Epi Ton Hoplon, Neokoros, Grammatophylaks, Dekaprotos, Grammateus Olympion görevlerini üstlenmiş olan Cl(audius) Paulinus'un kızı Cl(audia) Paulina'yı onurlandırdı.* Nümismatik belgelerde yaklaşık 100-105 arası dönemde, Traianus Dönemi'nde C.Claudius Bion adlı bir *Tamias*'ın görev yaptığı belgelenmiştir[561].

2.6.3.*Logistes*

Bir Roma memuriyeti ve belirli işleri yürütmek üzere kendisine temsilci yetkileri verilmiş kimseyi ifade eden *logistai, curator rei publicae*'nin karşılığı olarak kullanılmıştır[562]. Bununla birlikte bu görevlinin Klasik Dönem Atinası'nda *Boule* üyeleri tarafın-

[558] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 598

[559] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 683

[560] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 644 ; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 771; *Teimaosun oğlu Tamias Menophantos Markus ve demosun oylaması üzere onunla ortak yönetenler*", IK 24, *IvSmyrna* II-1, 647*; "Boule ve Demos'un kararı uyarınca, Artemidosoros'un…..tamias",* IK 23, *IvSmyrna* , 425.

[561] Klose 4 (V1/R4); BMC 151

[562] Dmitriev 2005:189; Boatwright 2000: 73-77;Ertekin 2013: 498-519

dan her *prytan*lığın hesaplarını denetlemek üzere, kura ile kendi aralarından on kişi seçerek bir kurul oluşturdukları da bilinmektedir[563].Domitianus Dönemi'nde Smyrna, İmparator'un *curator*'u olan Rufus adında bir *consul'*ün yönetimi altındaydı[564]. Philostratos'un metninde, bu kişinin bu yetkilerle kamu işlerinin birçok alanına karışma olağının olduğu ve yönetimi hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir[565]. Bununla birlikte *logistes*'lik görevinin Anadolu'da ilk ortaya çıkış tarihi tartışmalıdır. Philostratos'un metninde geçen Roma atamalarına ilk örnek teşkil eden Smyrna *logistes*'i Rufus'un kimliği bu tartışmaların temelini oluşturmuştur[566]. Magie, Rufus'un durumuna ilişkin değerlendirmesinde, Philostratos'un metninde geçen τοὺς Σμυναίους ἐλογίστευε ibaresinin kuşkulu olduğunu, metnin restorasyonu sırasında yanlışlık yapılmış olabileceğini ve yazarın *λογιστεύειν* fiilini teknik anlamda kullandığına dair bir kesinliğin olmadığını belirterek Rufus'un *logistes*'liğine şüpheyle yaklaşmaktadır[567]. Bazı araştırmacılar Rufus'un *curator rei publicae'*lik görevini, *curator*'luğu sırasında yönetimi sert ve adaletsiz olduğu için onunla tartışmaya giren Smyrnalı Sofist Nicetes'in Nero dönemindeki faaliyetlerine dayanarak, Nero dönemine tarihlemektedir[568]. Ulpianus'un Digesta'daki atıflarına dayanarak görevi Nerva dönemine tarihlenmek de mümkündür[569]. Dimitriev Anadolu'daki varlığının Nero Dönemi'ne kadar indirilmesinin zor olacağını belirtmektedir[570]. Ancak hemen arkasından Rufus'un *logistes*'liğinin *ad hoc* bir atama olabileceğini, görevin Traianus'dan itibaren daha düzenli hale gelmiş olduğunu ifade etmiştir.

563 *Arist.Ath.Pol*.48.3

564 Cadoux 1938, 252

565 Philost, Soph.,I 19

566 Liebenam 1897: 291-293

567 Philostr.*vit.soph*.1.19 ; Magie 1950: 1454

568 Burton 1979: 482-483

569 Ulpian Dig. 43.24.3.4

570 Dmitriev 2005: 192

2.7. Smyrna'daki *Asia Koinon* Memuriyetleri

2.7.1.*Asia Koinon*

Asia Koinon'u, Roma Dönemi'nde Augustus'un Principatusluğu sırasında yeniden faaliyet gösteren bir birliktir[571]. Bu dönemde *Koinon*'un en önemli görevi, imparatorluk kültüne hizmet etmek olmuştur. Augustus, Asia *polis*leri ve Roma arasındaki bağ olması için *koinon*'un faaliyetlerine izin vermiştir [572]. *Polis*lerin kült kurma teklifini kabul ederek, denetim hakkını *koinon*'a bırakmıştır[573]. *Asia Koinon*'u, bu dönemde *polis*lerin Roma İmparatorluğu'na duyduğu güveni ve bağlılığı gösteren bir yapı haline gelmiştir[574]. Bu yapı içinde kamu tepkisini ortaya koyacak kuruluş kimliği de öne çıkmıştır. *Koinon*, her baharda bir kurultay ile imparatoru onurlandıran ve masraflı bir şenlik düzenlemiştir[575]. *Koinon* toplantıları, ilk önce Pergamon, Smyrna ve Ephesos'ta, daha sonra Sardeis, Kyzikos, Philadelphia, Laodikeia, Miletos ve Tralleis'te yapılmıştır[576]. M.S.1.yüzyıl boyunca Pergamon, Smyrna ve Ephesos tapınak bekçisi anlamına gelen *Neokoros* unvanını almıştır[577]. *Koinon*, imparatorluk kültüne ek olarak yıllık bir festival düzenlemiştir[578]. Roma'nın baş rahibi olan *Asiarkhos* bu organizasyonun baş memuru olmuştur[579]. Ayrıca imparatorun doğum günü kutlamaları için bir ilahi korosu oluşturulmuştur. *Hymnodos*'lar

[571] Cadoux 1938: 275

[572] Macro 1980: 681

[573] Larsen 1955: 122

[574] Cadoux 1938: 275

[575] Campanile 1994: 13-18,32; *Asia Koinon* toplantısı M.Ö.3 yılında 23 Eylül ve takip eden Şubat ayı içinde yapılmıştır.

[576] Burrell 2004: 340

[577] IK 24.1, *IvSmyrna* 657; *IvPergamon* no.461; *IvEphesos* 2034

[578] Campanile 1994: 32

[579] Deininger 1965: 41;65

ve *Theologos'*lar bu kutlamalarda görev almışlardır[580]. Smyrna, yıllık şenliklerin düzenlendiği bir yer durumuna sıklıkla gelmesinin yanı sıra, Birliğin etkinliklerini yürüten kişilerin sağlanmasına ve etkinlik giderlerine katkıda bulunmuştur[581].

2.7.1.1.*Neokoros*

Hellence *neos* (tapınak) ve *koreo* (özen göstermek, bakmak) kelimelerinden türetilen *neokoros*, tapınağı temiz tutmak ve oradaki kutsal eşyaları korumakla görevli kişiye denilmiştir [582]. Roma'da kutsanmış bir binanın (*aedes sacra*) bekçisi anlamına gelen bu görevliyi Romalılar, *Aedituus* veya *Aeditumnus* olarak adlandırmıştır[583]. En eski anlamına göre, bu sözcük tapınakla ilgili belli yükümlülükleri olan, *polis*'in dini yapısının örgütlenmesinde görevli bir devlet memurunu belirtmiştir[584]. Sonraki dönemlerde daha yaygın kullanılan şekliyle ise, Roma Senatus'u ya da Roma İmparatorları tarafından Hellas veya Anadolu'daki *polis*lere bağışlanan bir unvana karşılık gelmiştir. Anadolu'da otuz beş *polis*te yaklaşık olarak elli iki imparatorluk *neokrat'*ı tespit edilmiştir[585].Veriler-

---

[580] IK 24.1, *IvSmyrna* , 594; " *Neokoros, Theologosları,..., 24 Hymnodos aşağıda yazılan mektupla consuller, Manius Acilius Glabrio, Gaius Bellicius Torquatus Tebanianusa ....ın ilk dokuzunda Smyrna'da: efendimiz imparatorun epitroposları (komutanlar) Atilius Cognitus, ..., Lucius'un oğlu Fabia Anthos...., en uygun zamanlarda gözde imparator Traianus Hadrianus Caesar Sebastos'un, onun sonsuzluğu için ve Romalıların yenilmez üstünlüğü için bütün dünya kurban kesiyor ve dua ediyor".*Hermann-Malay 2003,8: *"İmparator kültü rahibi ve Tanrı imparator Hadrianus'un tapınagında koro üyesi (hymnodos) olarak görev yapan birinin oglu olan, süvari komutanı Marcus Claudius Apellas, kendisinin ve polis'in hamisi, müstesna vali Attius Rufinus'un oglu, pek seçkin komutan vekili Attius Rufinus Metillianus'u (onurlandırdı)*"

[581] Cadoux 1938: 275

[582] Oikonomos-Slaars 2001: 46

[583] Wissowa 1996: 476–7; Cassell 1892: 17

[584] Baz 2012: 31

[585] Price 1984: 64-65

den anlaşıldığı kadarıyla bazı önemli *polis*ler imparatorlardan iki veya daha fazla *neokoros* unvanı almıştır[586]. Bu unvan genellikle eyaletlerin baş lerine ya da önemli *metropolis*lere bağışlanmıştır[587]. Bu bağlamda birinci yüzyılın sonunda ortaya çıkan *Neokoros* unvanı[588] ile bu unvanın bağışlandığı *polis*lerde *neokoros* tapınakları inşa edilmiştir[589]. İmparatorları dinsel anlamda yücelten bu tapınaklarla birlikte Roma'dan izin alınarak gerçekleştirilen bu *neokoros* kültleri resmi karaktere sahip olmuştur[590]. Roma imparatorları ve Senato, *polis*lerin geçmişte Roma ile olan ilişkilerine ve *polis*'in kökenine bakarak imparatorluk kültü kurma izni vermiştir[591]. Bu açıdan Smyrna, M.Ö. 195 yılında Asia'da ilk kez Roma adına bir tapınak inşa ederek onunla olan ilişkilerini sağlam temellere dayandırmıştır[592]. *Polis*, Roma imparatorları Tiberius, Hadrianus ve Caracalla tarafından üç kez *neokoros* unvanıyla onurlandırılmıştır[593]. Smyrna'da imparatorluk kültü ilk olarak MS.26 yılında Tiberius, Livia ve Senato onuruna kurulmuştur[594]. Hadrianus ve Caracalla kültleri ise yaklaşık olarak bir yüzyıl sonra onları izlemiştir. Smyrna *neokoros* unvanını aldıktan sonra kültürel ve entelektüel bir merkez olarak yükselmeye başlamıştır[595]. Bu

[586] Dmıtriev 2005: 251,266,267 ; Smyrna, Ephesos ve Pergamon'un birden fazla olmak üzere imparatorlar tarafından *neokoros* unvanı bağışlandığı bilinmektedir.

[587] Baz 2012: 31

[588] Price 1984: 64-65

[589] Campanıle 1994: 25-27

[590] Baz 2012: 31

[591] Tac.*ann.*IV 55-56

[592] Remijsen 2010: 428

[593] IK 24 *IvSmyrna* II-1, *IvSmyrna* 657; IK 24 *IvSmyrna* II-1,634; IK 24 *IvSmyrna* II-1,696; IK 24 *IvSmyrna* II-1,697; IK 24 *IvSmyrna* II-1,596

[594] Burrell 2004: 41

[595] Dmitriev 2005: 263

dönemde Smyrna, "Asia'nın Birincisi" unvanını elde edebilmek için Ephesos ve Pergamon gibi *polis*lerle rekabet emiştir[596]. Bu mücadelede imparator için inşa edilen *neokoros* tapınakları ve büyük oyunları düzenleyebilme önceliği ön planda yer almıştır [597]. Augustus'un saltanatından itibaren eyalet kültlerinin kurulma izni için Roma'ya başvurulmuş, Senato'nun ve imparatorun karar sürecinde yer alması bir gelenek haline gelmiştir[598]. Smyrna'da Tiberius'un, Livia'nın ve Senato'nun onuruna bir tapınak kurulmasına ilişkin izin, Tiberius'un onayıyla Senato tarafından verilmiştir. *Polis*ler arasındaki tapınak kurma yarışı, ayrıcalıklar ve unvan bağışları üzerindeki rekabeti de göstermektedir[599]. Bir *polis*te imparatorluk tapınağının varlığı, imparatorluk festivalleri boyunca birçok insanın seyahatini ve onların beraberinde getirdiği kurban sunumu için hayvan ve çeşitli meteryalleri içeren avantajları da sağlamıştır.

Smyrna, Tiberius, Julia ve Senato onuruna kurduğu tapınakla *neokoros* alan *polis*ler arasına girmesine rağmen, bu unvanı 1.yüzyılın sonlarına kadar olasılıkla Domitianus'ın egemenliği dönemine değin kullanmamıştır[600]. Bu unvan Caracalla'nın egemenliğinden önce sikkeler üzerinde de görülmemektedir[601]. Smyrna bu onura atıfta bulunan bir sikke tipi çıkarma konusunda bilinen ilk *polis*tir. Bu sikke tapınak taşıyan, *neokoros*

---

[596] Oikonomos-Slaars 2001: 46

[597] Smyrna yazıtlarında "*Asia'nın güzellik ve büyüklükte birincisi", "en seçkin polis ve metropolisi*","*Ionia'nın incisi Smyrna polisi","Güzellik ve büyüklük yönünden Asia'nın birincisi ve en parlak polisi ve metropolisi*" vurgusu ile sıklıkla karşılaşmaktayız. bkz. IK 24, *IvSmyrna* II-1, 628,637, 646, 674, 665, 666, 815, 817,814I, 640

[598] Tac.*ann.*IV 55-56

[599] Rogers 1991: 10-11

[600] Oikonomos-Slaars 2001: 46; Tiberius dönemine ait bir sikkenin ön yüzünde *Σεβαστή Σὺνκλητος Ζμυρναίων Ἱερώνυμος*" (Yüce Augustus ve Senato; Smyrnalıların sikkesi), arka yüzünde ise "*Σεβαστός Τιβέριος, ἐπὶ Πετρωνίου"(* Yüce Tiberius, Petronius zamanında) yazısı ve bir tapınak tasviri yer almaktadır. Sikkede sağ tarafta Livia'nın ve solda da senatoyu sembolize eden genç birinin tasvirinin yer aldığı iki baş görülmektedir.

[601] Burrell 2004: 48

olarak *polis*i temsil eden *polis* tanrı figürüdür[602]. Bu tasvir, ilk olarak yaklaşık olarak 87/88'e Domitianus döneminde *proconsul* olan L.Mestrius Florus'dan bahseden sikke üzerinde görülmektedir[603]. *Neokoros* unvanına sahip olmanın kurallarını *polis*lerin unvan bağışı alma sürecinden öğrenmekteyiz[604]. Bu örnekler süreçteki son kararın Senato'nun elinde olduğu ve unvanların Senato'nun emriyle verildiğini göstermektedir. Tacitus, bu unvana sahip olma yolunda Smyrna'da Tiberius onuruna İmparatorluk tapınağının kurulmasını ve 26 yılındaki bu yarış hakkında Tiberius'un 56 *polis* karşısında Smyrna'ya bu onurun verilmesi şöyle aktarmıştır [605]: *"Tiberius içlerinden hangisinde Tiberius tapınağının yapılacağı konusunda birbiriyle çekişen Asia eyaleti polislerinin temsilcilerini günler boyunca dinledi. Aralarında düzey eşitliği bulunmayan 11 polisin her biri kendi iddiasını diğerleri kadar ateşlilikle savunuyordu. Smyrna ise, geçmişinin çok eskilere uzandığını yani kurucusunun Zeus oğlu Tantalos ya da yine tanrı soyundan gelmiş Theseus veya Amazonlardan biri olduğunu anımsattıktan sonra hemen daha sağlam dayanaklara sahip gerekçeler öne sürmeye girişti; yalnız dış savaşlar zamanında değil aynı zamanda İtalya'da yapılan savaşlar sırasında da, gemiler vererek Roma halkına ettiği hizmeti anlattı. Arkasından şunu ekledi: Roma için ilk kez tapınak diken o olmuştu ve bu işi Marcus Porcius'un Consul olduğu dönemde yapmıştı. Smyrna, bu söylediklerine kanıt olarak Diktatör Sulla'nın ifadesine dayandı; onun ordusunu çok sert geçen bir kış dolayısıyla düştüğü korkunç açlıktan ve giyecek eksikliğinden kurtarmak üzere yardım sağlamıştı. Bizim ordunun gereksinimleri, tam da bir halk kurultayının yapılmakta olduğu sırada Smyrna'ya bildirilmiş ve polis sakinleri hemen kendi üstlerindeki giysileri çıkarıp legio'larımıza göndermişlerdi. Senatus üyeleri oylamaya geçtiler ve Smyrna yeğlendi.*

602 *SNG Cop* 1369

603 *SNGvA* 7998; *RPC* 2 no.1018

604 Price 1984: 64-65

605 Tac.*ann.*IV 55-56.

Vibius Marsus, Asia Eyaleti valiliğine atanmış bulunan Lepidus'un yanına, tapınağın yapımı çalışmalarını denetlemek göreviyle olağanüstü yetkili bir yardımcı komutan verilmesini önerdi. Lepidus, alçakgönüllülük göstererek bu yardımcıyı kendisi seçmekten geri durdu; kura çekimine başvuruldu ve kuradan eski Praetor Valerius Naso çıktı. Sonunda Smyrna seçilir seçilmez, Senato yeni tapınak için Asia proconsullerinden oluşan bir heyeti bu görev için atadı. Roma İmparatorlarının kendileri için tapkı yürütülmesi amacıyla bir *polis*te tapınak yapılmasına izin vermesi, o *polis* için büyük bir gurur kaynağı olmuştur [606]. Bu nedenle Augustus'un ölümünün üzerinden geçen on yıldan daha az bir zamandan sonra, Tiberius tapınağı için istenen bu izinde olduğu gibi, bir imparator için tekrar tapınak inşa etme izni istemişlerdir. Hadrianus'un 123/124 yılında hem Ephesos'u hem de Smyrna'yı ziyaret ettiği dönemde Smyrnalılar, Hadrianus'a *Soter*, *Ktistes* ve Zeus unvanlarını vererek tapınımda bulunmuşlardır[607]. Hadrianus da onlara kendi adına bir tapınak inşa etme izni vermiştir [608]. Smyrna böylece ikinci kez *neokoros* unvanını elde etmiştir[609]. Bu unvan Smyrna yazıtlarından birinde şöyle belgelenmiştir[610]: "*Hermos Irmağına ve İmparator Caesar T.Aurelius Hadrianus Antoninus Augustus Piscus'a, Smyrnalıların Neokoros (tapınak koruyucu) polisine…, …ceği umuduyla*". Aynı zamanda Hadrianus *polis'*in düzenleyeceği festival kapsamında, büyük bir para bağışlamıştır[611]. Bu para ile

606 Burrell 2004: 38-39

607 Philostr. *vit.soph.* I.25

608 Ferguson 1988: 93

609 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 767; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 672; IK 24, *IvSmyrna* II-2, 815; IK 24, *IvSmyrna* II-2, 814

610 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 767

611 IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697; Bowersock 1969: 43-58; İmparatorun Smyrna'ya ilgisi, Polemon ile dostluğu ile de ilişkilidir. Hadrianus, seyahatlerinde en iyi konuşmacıları olan "ikinci sofistike"nin ünlü oratorlarını işitmiş olmalıdır; bir isteğin kabul edilip edilmemesi konusunda bir konuşmacının yeteneğinin önemli olduğu bir dönemde, *orator*lar'ın ikna becerileri onların *polis*leri için çok değerli olmuştur. Bu bağlamda, M. Antonius Polemon, Hadrianus'tan Smyrna

bir Hadrianus Tapınağı, bir tahıl silosu, *Gymnasion* vb. binalar inşa edilmiştir. Ayrıca *polis*i hediyelerle donatmıştır. Hadrianus Smyrna'ya bu bağışıyla, *neokoria* verilen koşullara bir başkasını ekleyerek genişletmiştir [612]. *Polis,* sikkeleri üzerine *Hadriana Smyrne* (Hadrianus'un Smyrna'sı) unvanı yazdırmıştır[613]. *Proconsul* Lollianus Gentianus[614] döneminde yaptırılan Smyrna-Sardes yolu üzerinde Hacılar mevkiinde bulunan ve M.S. 201/202'ye tarihlenen mil taşı üzerinde şöyle yazmaktadır[615]: "(*Bu yazıt) Asia'nın en parlak polisi ve birincisi ve Augustus'un iki kez neokorosu olan Smyrna polisine proconsul Hedius Rufus Lollianus Gentianus zamanında dikildi*". Smyrna-Sardes yolu üzreninde, Pınarbaşı'nın batısında bulunan bir mil taşı üzerinde unvan vurgulanmıştır[616]: "*Asia'nın birincisi ve en parlak polis'i Augustus'un iki kez neokorosu olan Smyrna'nın Asia proconsul'ü Lollianus Gentianus zamanında 4.miltaşı dikildi"* . Smyrna üçüncü *neokoros* unvanını olasılıkla Caracalla'nın bağışı ile kazanmıştır[617]. Smyrna'nın üç kez *neokoros* unvanına sahip olması sikkeler üzerinde genellikle CMYPNAIΩN Γ NEΩKOPΩN şeklinde yer almıştır[618]. Yazıtlarda bu unvan şöyle geçmektedir[619]: τρις νεωκορω των Σεβαστῶν "*Augustus'un üç kez neokoros unvanına sahip olan Smyrna"* . Smyrna bu unvanını Lulia Maesa, Severus Aleksander, Lulia Mammoea, Gordianus Pius,

için ikinci bir '*neokoros*' unvanı almasını sağlamış ve senato'nun emriyle Smyrna'ya ritüel düzenleme, para basma ve sütun inşa etme izni verilmiştir.

[612] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 697'de bu hediyelerin Bronz kaplı bir bazilika, yaldızlı bir çatıyla yağlanma odası, bir Thyke tapınağı, bahçeler ve palmiyelerle kaplı sütunlu bir mahkeme, bir güneşlenme odasını içerdiği okunmaktadır. Hadrianus'un Smyrna'ya sunduğu bağışlar arasında vergiden muafiyet de bulunmaktadır

[613] Head 1911, 594

[614] PIR^2 H 42

[615] IK 24, *IvSmyrna* II-2, 815

[616] IK 24, *IvSmyrna* II-2, 814I

[617] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 667; 640; 665; 666; 674; 638; 673; 646; 603; Remijsen 2010:428

[618] BMC İonia :263,227; *SNG* 1960, 2230; Klose 1987:198, 309, 311

[619] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 628

Otacilla, Gallienus ve Salonina dönemlerinde de korumuştur[620]. Bu unvana dair örneklerden biri Smyrna'da bulunan yazıtta şöyle geçmektedir[621] : *"Hayırlı olsun! Asia'nın güzellik ve büyüklükte birincisi, en seçkin (polis) ve metropolis ve en kutsal senatonun kararları gereğince üç kez imparatorların neokoros'u olan, İonia'nın incisi Smyrnalıların polisi, vatanın en tatlısı; beş gün boyunca hassas işlerde ünlü bir şekilde hizmet eden asiarkhes Iulius Menekles Diophantos'u[622] (onurlandırdı)".* Başka bir yazıtta ise [623] "*Hayırlı olsun. Güzellik ve büyüklük yönünden Asia'nın birincisi ve en parlak polisi ve metropolisi ve en kutsal senatonun kararı uyarınca, Augustus'un üç kez neokorosu (unvanına sahip) olan Smyrna, T(itus) Fl(avius)'un oğlu Fla[...*) şeklindedir. Bu döneme ait bir yazıtta bu unvan şöyle vurgulanmıştır[624]: "*Hayırlı olsun! En parlak ve ana polis olan Smyrna'nın Çok Saygıdeğer Kurulu'nun kararnameleri gereğince üç kez İmparator tapınağı kurucusu olan (polise, Smyrna'ya)* 214/215 yıllarına tarihlendirilen, Aurelia Fausta Luperciana adında bir *arkhiereus*'u onurlandırma yazıtında Smyrna'nın üçüncü kez *neokoros* unvanı aldığı kaydedilmiştir[625]: *"Hayırlı olsun! Asia'nın büyüklük ve güzellikte yönünden birincisi ve Asia'nın en parlak polisi ve metropolisi ve kutsal kurulun birlikte aldığı karar gereğince Augustus'un üç kez neokorosu olan ve İonia'nın incisi Smyrna, arkhiereus Aurelia Fausta Luperciana'yı[626] cömert büyük annesinin hayırseverliğinden ötürü onurlandırdı"* 3.*neokoros* unvanı ile ilgili sikke örnekleri, Aurelius Kharidemos ve Tiberius Klaudius Kretarios adlı *strategos*ların egemenliği altında veya hiçbir magistra

[620] Burrell 2004: 51

[621] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637

[622] Zuiderhoek 2009: 9

[623] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 646

[624] Oikonomos-Slaars 2001:49

[625] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 640

[626] Rıchter- Francke 1830: 383

adı olmaksızın basılmıştır.[627] Klose, Caracalla'nın ölümünden önce ve *neokoros* bağışının ardından, yıllık olarak seçilen iki magistra'nın görev yaptığına inanmaktadır; onların sikkelerinin olmasına rağmen unvanları ilan edilmemiştir. Klose, bu nedenle unvan bağışlarını 212 Şubatı ile 214 yılının ortalarına tarihlendirmektedir. Şimdiye kadar bilinmeyen bir *proconsul*ü onurlandıran bir yazıtta, Hieron adında birinin imparator *neokoros*luğu yaptığından bahsedilmektedir[628]: "*Hayırlı olsun! Güzellik ve büyüklük bakımından Asia'nın en önde gelen ve imparatorlar için üç tapınak inşa eden, görkemli, metropol ve İonia'nın süsü olan Smyrna, yüce meclisin verdiği kararlar uyarınca, efendilerimiz imparator Augustus ve pek asil Caesar …'nın dostu olan, pek yürekli ve adil vali Flavius Balbus Diogenianus'u onurlandırdı. Bu anıtı, asiarkhes (imparator kültü rahibi) ve imparator tapınağının neokoros'u (müdürü) olarak atanan epi ton hoplon strategos (süvari komutanı) M. Sellius Hiero yaptırdı"*. 3.yüzyıla ait bu adağın sadece bir birey tarafından değil, *polis* tarafından yapıldığı söylenebilir[629]. M.Aurelius ve Commodus Dönemi Smyrna sikkelerinde *strategos* olarak görülen M.Sellius adlı kişinin İmparator'un *neokoros*luğunu yapan Hiero'nun atası olduğu varsayılabilir[630].

2.7.1.2. *Asiarkhes*

Köken olarak yerel seçkinler sınıfına ait olan *Arkhiereus* ya da *Asiarkhes* adı verilen rahipler, imparatorluk kültü içinde önemli bir yere sahipti[631]. Anadolu'daki ilk eyalet kültü, "*İmparator Caesar Augustus ve Tanrıça Roma kültünün baş rahibi*" tarafından

[627] Burrell 2004: 49

[628] Hermann-Malay 2003: 6

[629] Hermann-Malay 2003:7

[630] Klose 1987: 331-333

[631] Price 1984:62-63

ortaya çıkarılmıştı[632]. M.S.1.yüzyılın ilk yarısı boyunca Anadolu'da ikinci bir eyalet kültünün kurulması ile "*Asia'nın baş rahibi*" gibi standart bir unvan ortaya çıkarıldı. *Asiarkhes,* Asia Eyaleti kurulmadan önce festivalleri organize eden yüksek statüdeki bir memur olarak biliniyordu[633]. Bu aşamadan sonra ise, Roma İmparatoruna tapınımın yürütülmesi, en önde gelen görevi haline geldi[634]. Asia *Koinonu*'nun başkanlığını yürüten *Asiarkhes*, eyalet toplantılarının yöneticisi olduğu gibi, eyalet oyunlarının kurucusu ve idarecisi olarak da görülüyordu[635]. *Asiarkhes*liğin, İmparatorluk Dönem'i sikkeleri üstüne yazılan "*Asia Eyaletinin Baş Rahibi*" unvanı ile aynı olup olmadığı konusunda tartışmalar meydana gelmiş[636], daha sonra yapılan araştırmaların sonucunda ise bu unvanların aynı olduğu kabul görmüştür[637].

Roma Döneminde bir kişi veya aile hayırseverlik yaparak, ömür boyu süren veya verasete dayanan rahiplik görevine getirilebilirdi[638]. Soylular arasında başrahiplik görevini sürdürürken cömert davranmak, söz konusu üyelerden beklenen bir tutumdu. *Polis*lerde bu konudaki baskıların boyutunu gösteren örnekler bulunmaktadır[639]. Bu örneklerden birinde, Smyrnalılar tarafından eyalet kültü başrahiplik görevine aday olarak Aristeides önerilmiş, fakat o bu görevi geri çevirmiştir[640]. Ancak Smyrnalılar iki ay sonra Aristeides'i, onun karşı yöndeki çabalarına rağmen seçtirmeyi başarmıştır. Aristeides, bozulmuş olan sağlığını gerekçe göstererek validen seçimden muaf tutulmasıyla sonuçlanan

[632] Brandis 1896: 1572-75

[633] Brandis 1896: 1572

[634] Campanile 1994: 22-25

[635] Carter 2004: 169

[636] Deininger 1965: 41,154; Kearsley 1987:183-192; Friesen 1993: 92; Friesen 1999: 275-282

[637] Deininger 1965: 41,154

[638] Price 1984:64

[639] Price 1984:64

[640] Behr 1982:61-86

bir ricada bulunmak durumunda kalmıştır. Kendisinin başka kamu görevlerini kabule zorlayan iki girişime karşı daha mücadele vermesi, halkın hizmetle ilgili beklentisinin kuvvetini gösterir.

İlgili kaynak ve literatürün taranması sonucunda Smyrna'da görev yapan *Asiarkhes* unvanına sahip kişiler tespit edilmiştir. Bu görevlilerden kısa görev süresine ilişkin dikkat çekici bir yazıt bulunmaktadır[641]. Smyrna'nın *Asiarkhes* Iulius Menekles Diophantos için diktiği bu onurlandırma yazıtında, Diophantus beş günlüğüne görevlendirilmiştir. Bu yazıt şöyledir[642]: "*İyi talihle. Asia'nın güzellik ve büyüklükte birincisi ve metropolisi ve senatonun kararı ile üç kez Augustus'un neokoros'u olan, İonia'nın incisi Smyrna; Lulius Menekles Diophantos'u, en tatlı vatana 5 gün boyunca hizmet etti(ği için onurlandırdı)*". Nadir olarak rastlanan beş günlük görev süresine ilişkin bu yazıt, gladyatör oyunlarının organizasyonun yapıldığı ve masraflarının karşılandığı bu gösterinin imparatordan alınan özel bir izinle gerçekleştiği şeklinde değerlendirilmiştir[643]. Smyrna yazıtları arasında gladyatör aileleri için dikilen ve gladyatör mücadelesi veya hayvanlarla, özellikle boğalarla dövüş sahnesini ve rölyefleri içeren yazıtlar bulunmaktadır[644]. Bu epigrafik verilerden *Asiarkhes* ve gladyatörler arasında güçlü bir bağın olduğu anlaşılmıştır. Bu konuya ilişkin bir yazıt, genç bir *Asiarkhes'*in gladyatör ailelerin koruyuculuğunu yaptığına işaret etmektedir[645].Bu yazıt şöyledir: "*Genç Asiarkhes [C]l[audius] Timon (tarafından kurulan) gladyatörler okulu*". Yazıttan anlaşıldığı kadarıyla *Asiarkhes* Timon, gladyatör ailesinin hamisi ve destekçisi olmuştur[646].

[641] Engelmann 2000:174

[642] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637

[643] Carter 2004:169

[644] Tataki 2009:639

[645] IK 24, *IvSmyrna* II-1,842

[646] Carter 2004:169; Bu tür yazıtlar genellikle bir haminin adıyla devam etmektedir.

Gladyatörler genellikle *familiae* içinde organize olmuşlardır[647]. Bu konu ile bağlantılı olarak Anadolu'dan en az 25 yazıt, gladyatör ailelerine atıfta bulunmaktadır. Bunlardan 23'ü, Asia'daki imparatorluk kültü memuriyetleri ile ilişkili bir hamiliği onaylamaktadır. Ayrıca *Asiarkhes'in* oyunlar ve hayvan mücadeleleri ile ilişkisini gösteren ve Smyrna piskopos'u Polykarpos'un öldürülmesi ile ilgili M.S.155 yılına tarihlendirilen bir metin bulunmaktadır[648]. Polykarpos'un Şehit Edilmesi metninde adı geçen[649] *Asiarkhes* Philippos'un yüksek statüdeki makamlara sıklıkla getirilmesinden dolayı eli açık, zengin ve adil biri olduğu düşünülmektedir[650]. Metinde *Asiarkhes*'ten şöyle bahsedilmiştir: "…*Bu şeyleri söyledikten sonra Asiarkhes Philippos'tan aslanları Polykarpos'a karşı serbest bırakması için bağırdılar. O da, vahşi hayvan mücadelerinin sona ermiş olmasından dolayı, buna yetkili olmadığını söyledi*". Yazıttan anlaşıldığı üzere, Philippos'tan bir *Asiarkhes* olarak aç bir aslan temin etmesi ve Polykarpos'un üzerine salması istenmektedir[651]. Büyük olasılıkla bu tür gösterileri bir *Asiarkhes* düzenlediği için insanlar ona başvurmuşlardı. Ancak o, hayvan mücadelelerinin süresinin bittiğini ileri sürerek bu isteği reddetmiştir. Bu olay bir *Asiarkhes*'in şenlik kapsamında bu tür mücadeleleri organize ettiği göstermektedir.

M.S.3.yüzyıl ortalarına ait olan diğer yazıtlar, Roma İmparatorluğu ve Smyrna tarihi açısından çok önemli prosopografik veriler içermektedir[652]. Bunlardan *Asiarkhes*

---

[647] Carter 2004:169

[648] Brandis 1896: 1572

[649] Mart. Poly.12.2

[650] Cadoux 1938: 356,361; Olasılıkla kendisinin (Asia eyaleti kapsamında yürüttüğü) adaletli yönetiminden dolayı Philadelphia/Alaşehir halkınca Smyrna'da diktirilmiş heykeline, hangi zamanda yaşadığını tam bilemediğimiz, Bizans çağının dilbilimcilerinden Theodoretos tarafından yazılmış bir çift dizenin kazındığı, "Smyrna'da yönetici Philippos"ile aynı kişidir. Orada "Εις την εικονα Φιλιππου αρχοντος εν Σμυρνη : Εκ Φιλαδελφειης ξεινηια ταυτα Φιλιπποω/ Φραζεοπως μνημων η πολις ευνομιης" şeklinde geçmektedir.

[651] Carter 2004: 169

[652] Hermann-Malay 2003: 1,1-11

Quintilius Eumenes'in *Proconsul* L. Egnatius Victor Lollianus'u onurlandırma yazıtında, Eumenes'in bir senatör torunu olduğu ve sözü edilen atası ile birlikte agon yöneticiliği de yaptığı anlaşılmaktadır[653]: "*Hayırlı olsun! Bir senatör torunu olan ve kendisi ile birlikte agon yöneticiligi yapan, asiarkhes (imparator kültü rahibi) Quintilius Eumenes, Asia valiligi görevini defalarca, dürüst ve adil bir sekilde yürüten, hatiplerin en mükemmeli ve ilki ve Birinci Asia Oyunları'nın yöneticisi olan L. Egnatius Victor Lollianus'u, Eyalet Meclisi toplantısında pek onurlu Smyrna Meclisi'ne verdigi söz üzerine (onurlandırdı)*". Adı geçen *Proconsul*'ü onurlandıran yazıt, *Asiarkhes*lerin başka görevleri de üstlendiğini göstermektedir[654]. *Asiarkhes* Quintilius Eumenes'in, komutanlık yapmış ve Gallia eyaletinin valiliğini üstlenmiş olan Appius Aleksander[655] adlı kişi için diktiği onurlandırma yazıtında, Aleksander'in εὐεργέτης'i olduğu görülmektedir[656]: "*Bir senatör torunu ve asiarkhes (imparator kültü rahibi) olan Quintilius Eumenes, çok kereler komutan (ducenarius) olarak görev yapan ve (Gallia) Lugdunensis eyaleti valiliğini yürüten ve kendisine hamilik eden büyük filozof Appius Alexander'i, kendisinin Birinci Asia Oyunları'nda 5. kez agon yöneticiliği yaparken söz verdiği üzere (onurlandırdı). Bu yazıyı ben Alphokration yazdım*". Şimdiye kadar bilinmeyen bir *proconsul*'ü onurlandıran başka bir yazıtta, Hieron adında bir *asiarkhes*'ten şöyle bahsedilmiştir[657]: "*Hayırlı olsun! Güzellik ve büyüklük bakımından Asia'nın en önde gelen ve imparatorlar için üç tapınak inşa eden, görkemli, metropol ve İonia'nın süsü olan Smyrna, yüce meclisin verdiği kararlar uyarınca, efendilerimiz imparator Augustus ve pek asil Caesar …'nın dostu olan, pek yürekli*

[653] Hermann-Malay 2003: 1,1-11

[654] IK 24, *IvSmyrna* II-1,639

[655]Christol, Drew-Bear, 1982: 39

[656] Herrmann-Malay 2003:10

[657] Hermann-Malay 2003:6,1-11

ve adil vali Flavius Balbus Diogenianus[658]*'u onurlandırdı. Bu anıtı, imparator kültü rahibi ve imparator tapınağının müdürü olarak atanan süvari komutanı M. Sellius Hiero yaptırdı*". Yazıttan, Hieron'un *asiarkhes*liğin yanı sıra στρτηγος επι των ὁπλων, imparator'un *neokoros*'luğu gibi görevleri de üstlendiği görülmektedir. Philistes adında başka bir *asiarkhes* ise, *Asia Koinonu'*nda görevli olan Isidorus'un oğlu Menogenes'i onurlandırma yazıtında bahsi geçmektedir[659]. M.S.2.yüzyıla tarihlendirilen bir yazıtta Aurelia Melite isimli kişi, Smyrna tapınağında Asia'nın kadın başrahibidir. *Asiarkhes*'lik yaptığı düşünülen, ancak kesin bilgiye ulaşamadığımız bazı kişilere dair sikke ve yazıtlar bulunmaktadır. Bunlardan III.Gordianus Dönemi'ne denk gelen bir sikkenin lejandında görülen Pollianus adlı kişinin durumu şüphelidir [660]. Tarihi belirsiz olan bir cenaze epigramında Roma'da ölen Smyrnalı genç Lucius'un erdemleri övülmüştür. Bu kişi olasılıkla *polis'*i için elçilik yaptığı bir dönemde yaşamını yitirmiştir[661]. Lucius'un baş rahip Mithras'ın oğlu olduğu ileri sürülmüştür. *Tekhnitai* ve *mystai* kutsal derneği'nin Marcus Aurelius Iulianus'u onurlandırma yazıtında *Asiarkhes*'in sivil ve dini görevleri üstlendiği görülmektedir[662]. Bu yazıt şöyledir: "*Dionysos Breiseus için tekhnitai ve mystai kutsal derneği, iki kez asiarkhes ve stephanephoros olan ve Augustus'ların neokoros'u ve Tanrı'nın bakhos'u, Tanrı'ya kaşı dindarlığından ve vatana karşı tam bir erdem içinde olmasından dolayı ve vatan için yaptığı işler sayesinde (gösterdiği) yüceliğinden dolayı ve bu işlerin düzenlenmesini (sağladığı) için Kharidemos'un oğlu Marcus Aurelius Iulianus'u (onurlandırır). Metrophanes'in oğlu Menophilos Amerimnos'un hazinedarlığı (tamias) (ve) Phoibion oğlu Aphrodisios Paulus'un müfettişliği zamanında"*. *Asiarkhes*lik yapmış ve

[658] Thomasson 1984: 336; Leunissen 1989:268

[659] Campanıle 1994: 32

[660] Campanile 1994:157

[661] Campanile 1994:151

[662] Brandis 1896: 1565

yüksek dereceli bir bürokratın oğlu olan süvari komutanı Marcus Claudius Apellas'ın Attius Rufinus Metillianus'u onurlandırma yazıtında, Smyrna'daki Hadrianus tapınağından ve burada görev yapan 24 ilahi okuyucusundan (*hymnodos*) birinden şöyle bahsedilmektedir[663]: *"İmparator kültü rahibi ve Tanrı imparator Hadrianus'un tapınagında koro üyesi (hymnodos) olarak görev yapan birinin oglu olan, süvari komutanı Marcus Claudius Apellas, kendisinin ve polis'in hamisi, müstesna vali Attius Rufinus'un[664] oglu, pek seçkin komutan vekili Attius Rufinus Metillianus'u (onurlandırdı*)". Smyrna'da bu memurların atamalarının yaklaşık olarak M.S.193-244 tarihleri arasında olduğu belgelenmiştir[665].Yazıtlar *Asiarkhes*liğin yüksek finansal harcamaları gerektirdiğini, hayvan mücadeleleri ve gladyatör oyunlarının da sorumlulukları içine girdiğini göstermektedir[666].

[663] Hermann-Malay 2003:8

[664] *PIR*^{2} I, 274

[665] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637 ; IK 24, *IvSmyrna* II-1,842; Mart. Poly.12.2; IK 24, *IvSmyrna* II-1,639; Campanile 1994: 32;Campanile 1994: 63; Hermann-Malay 2003: 1,1-11; Herrmann-Malay 2003:10; Hermann-Malay 2003:6,1-11

[666] IK 23, *IvSmyrna*, s.167

2.7.1.3. *Agonothetes*

Agonothetes, oyunlar ve festivaller sırasında gerçekleştirilecek her türlü organizasyondan sorumlu kişiye denilmekteydi[667]. *Agonothetes*'lik yazıtlarda *arkhai* olarak görülmesine rağmen[668], bazı araştırmacılara göre daha çok *leitourgia* ile ilgili olan bir görevdi[669]. *Agonothetes* diğer memurlar gibi seçimle göreve gelirdi[670]. İmparatorluk Dönemi'nde imparatorluk kültü ile bağlantılı olarak gösterişli etkinlikler, gladyatör ve vahşi hayvan dövüşlerini de görev alanını kapsamıştır[671]. Hem masraf hem de statü açısından önemli bir görev haline gelen *Agonothetes*'lik, onu yerine getiren kişi için bir prestij kaynağına dönüşmüştür[672]. Bazı yazıtlarda bu görevi üstlenen kişilerin vergiden ve *polis*'in diğer memuriyetlerinden de muaf tutuldukları belgelenmiştir[673].

Agonothetes'lik Smyrna'da M.S.1.yüzyılda belgelenmeye başlamıştır[674]. Bu görevlilerden bir kısmı eyalet organizasyonu ile meşgulken bir kısmı da Mystai festivallerinden sorumlu olmuştur. Yazıtlardan birinde Asya agonlarının ilk *agonothetes*'inden şöyle bahsedilmektedir[675]: "*İyi talihle. Bölgesinin arka arkaya üç yıl proconsullüğünü yapmış olan ışık saçan L.Egnatius Victor Lollianus, hatipler arasında birinci ve tek-Smyrna'daki Asia agonları birliğinin ilk agonothetes'i, üç kez Asiarkhes olmuş olan, L(ucius) Pescennius Gessius tarafından onurlandırıldı*." Breseis kutsal kurulunun bir

667 Jones 1940: 234; Magie 1950: 653

668 Chapot 1904: 51; Asboeck 1913:76-77

669 Macro 1980: 678–680; Jones ve Rhodes 2016: 875

670 Magie 1950: 653; Dmitriev 2005:24

671 I.Magnesia 54.32–33; I.Priene 8.30–32; I.Erythrai 21.14–16; I.Iasos 51.31–33; I.Ephesos IV 1440.10–11

672 Quass 1993: 282–284

673 SEG 38 1462

674 Dmitriev 2005: 258

675 IK 24, *IvSmyrna* II-1,635

onurlandırma yazıtında ise *agonothetes*lik yapmış olan bir görevlinin adı şöyle geçmektedir[676] : "*Hayırlı olsun! Breiseis'in kutsal synod'u, agonotheteslik…yapmış olan…Gaius Loulius Mousonius'un oğlu Gaius Loulius Kheirsofron'u onurlandırdı"*.

[676] IK 24, *IvSmyrna* II-1, 652

SONUÇ

Roma İmparatorluk Döneminde Anadolu *polis*lerinde yaşanan idari gelişmelerden birçoğu, Hellenistik Dönem'de ortaya çıkan gelenekleri takip etmiştir[677]. Bu gelişmeler, yerli soylular ile Roma yetkilileri arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak hızlandırılmış ve genişletilmiştir. İktidardaki soyluların *polis* nüfusunun geri kalanından kademeli olarak ayrılması ve bunların imparatorluk üst sınıfına dahil olmaları ile yaşanan idari değişiklikleri, imparatorluk nüfusunun çeşitli kesimlerinin değişen sosyal rolleri izlemiştir. Bu toplumsal dönüşümler, *polis*lerin idari yapısı, gelenek ve ilkelerinde radikal bir kopuşa yol açmamıştır.

İmparatorluk Döneminde yerel aristokrasiyi temsil eden soylular, İmparatorluk idaresi ile eyalet *polis*leri arasında köprü görevi görmüşlerdir. Bu bağlamda *polis*lerin yönetim düzeninde bazı değişimler meydana gelmiştir. Ancak bu değişim ve uyum süreci, Anadolu *polis*lerinin geçmişten gelen idari yapısını topyekün bir şekilde değiştirmemiş, yerleşimlerdeki Hellenistik uygulamalar varlığını korumaya devam etmiştir.

Yazıtlar, Roma egemenliğinin bir sonucu olarak yerel yönetimde tek tip düzenin var olup olmadığı hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Kaynaklar, Roma İmparatorluğunda *polis* yönetiminin M.S.3.yüzyıla gelindiğinde dahi coğrafi değişikliklere tabi kaldığını kanıtlamaktadır. Memurların statüsünde, özelliklerinde ve sorumluluklarında olduğu gibi *polis*lerin yönetim ilkeleri, uygulamaları ve terminolojisindeki farklılıklar da Anadolu *polis*lerine yönelik herhangi bir Roma müdahalesinin olmadığını göstermektedir.

[677] Dmitriev 2005: 3; Chaniotis 2007: 29

Anadolu'nun önemli *polis*lerinden biri olan Smyrna, ticari bir merkez olmasına olanak sağlayan konumu sayesinde, Roma İmparatorluk Döneminde en parlak dönemini yaşamıştır. Bu dönemde gerçekleşen imar faaliyetleri ve projeler ile görkemli bir *polis* haline gelen Smyrna, "*Asia'nın birincisi, süsü, incisi*" gibi unvanlar alarak diğer *polis*ler arasında sivrilmiştir. Yönetim düzeni ve bürokratik yapısının mükemmelliği sayesinde idari yapı boyutunda da öne çıkmıştır.

Hellenistik Dönem belgeleri ile Roma İmparatorluk Dönemi belgeleri karşılaştırıldığında Smyrna'nın idari düzeninde ne gibi değişiklik veya gelişmelerin olduğu belli oranda saptanabilmektedir. Bu belgelerden Hellenistik Dönem'e ait *demos* yazıtları incelenmiş ve çoğunun onursal mezar yazıtı niteliğinde olduğu anlaşılmıştır. Onurlandırmayı içeren *demos* yazıtlarından onurlandırılan kişilerin mesleklerine dair bilgiye nadiren rastlanmıştır. Ele geçen yazıtların birçoğu Smyrna ve çevresinden, Halkapınar, Vezir, Buca, Görece'den gelmektedir. Söz konusu yazıtlar Helllenistik - Geç Hellenistik ve İmparatorluk Dönemine tarihlenmektedir. Smyrna'da ele geçirilen oldukça kısa formda olan, onurlandırılan kişiye ve *demos*'a gönderme yapan birçok onurlandırma ve mezar yazıtı, *demos*'un bu dönemdeki politik gücünü sergilemektedir. Bu yazıtlar değerlendirildiğinde, Hellenistik Dönem'de Smyrna *demos'*unun, *polis'*in önemli sorunları üzerinde tartışma yapıp karar verdiği anlaşılmaktadır. Belgelerin gösterdiği kadarıyla *polis* yönetiminin düzgün bir şekilde işlemesini sağlayan kurullara ve memur kadrosuna da sahip olmuştur. Hellenistik Dönem'e ait henüz sınırlı sayıdaki belge ve meclis üyeleri'nin statülerindeki farklılıkları gösteren örnekler, Hellenistik ve İmparatorluk Dönemi arasındaki süreçte meclislerin gücü ve yapısındaki değişimi göstermektedir. Roma'nın Anadolu'da başlayan egemenlik süreci ile birlikte Smyrna'nın yerel yönetiminin ve sosyal yapısının Roma politikasına uyum sürecinin hız kazandığı anlaşılmaktadır. Bu değişimlerden ilki, Smyrna meclislerinde gözlemlenmiştir. Roma Dönemi Anadolusu'nun temel unsurlarından birini oluşturan yerli soylular, İmparatorluk hizmetinde bulunma sorumluluğunu taşımışlardır.

Böylece *leitourgia* ve *arkhai'*ye ilişkin görevler soylu aileler tarafından nesiller boyu üstlenilmiş ve prestijli memuriyetleri satın alma gibi uygulamaları içeren değişimler başlamıştır. *Boule'*nin gücü, Anadolu'da Roma egemenliği döneminde zamanla genişlemiş ve *Demos*'un gücünü gölgede bırakmıştır. İmparatorluk Dönemi belgelerine göre Smyrna *demos*u bu dönemde çoğunlukla onurlandırma kararları almıştır.

Roma İmparatorluk Döneminde, önemli sosyal dönüşümler yaşanmıştır. Miras statüler hakkındaki yasal uygulamaların yanı sıra yerli meclis üyeleri üzerinde finansal baskının arttığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde zenginliğe bağlı olarak yeni bir yönetici sınıfının ortaya çıkması ile yerli ve imparatorluk soylularının konumlarında değişim gerçekleşmiştir. *Polis*lerdeki büyük aileler, *euergesia*=hayırseverlik sayesinde zenginliğe, saygın bir konuma ve statüye kavuşmuşlardır. *Polis* için önemli bir mali kaynak olan bu sistemde *polis'*in önde gelen üyeleri, toplum içinde önemli bir yer edinmek, meclise katılmak ve imparatorluk memuriyetlerinde daha üst bir konuma gelmek için çalışmışlardır. Bu kitle, kamu yaşamını etkileyen kararların içinde yer alarak *polis'*in politik yaşamında söz sahibi olmuştur. *Polis*lerde varlıkları büyük ölçüde topraktan kaynaklanan bu üst sınıfın üyelerinin üstlendikleri *arkhe*'nin yükümlülüklerini yerine getirmek ve ayrıcalıklar elde etmek için harcamalar yaptığı anlaşılmaktadır. Bu seçkin tabaka, gittikçe politik kurumları ve üst düzey kamu görevlerini tekellerine almak; büyük bir güç ve saygınlık elde etme amacıyla servetlerini sadece bu amaç için kullanır hale gelmiştir. M.S.3.yüzyılda yazıtlarda kullanılan "*Boule* ve *Demos*" ifadesinin ortadan kalktığı, *Boule* kararlarının *polis'*te yükselişe geçtiği ve yönetim işlerinin çoğunu *Boule*'nin yerine getirdiği, bazı durumlarda ise *Demos*'un biçimsel onayına başvurulduğu anlaşılmaktadır.

Boule üyelerinin atanma şekillerinde de bu süreçte önemli değişiklikler yaşanmıştır. Eskiden halkın seçimi ile görev başına gelen *Bouleutes*ler, bu dönemde bir yıl ile sınırlı olan görev süreleri göz önüne alınmayarak, önemli aileler arasından "*hayat boyu*" olarak atanmışlardır. Bu dönemde *Boule* üyeliğininin soya dayalı ve ayrıcalıklı bir özellik kazandığını gösteren örneklerin çokluğu, yerli soylular ile halkın geri kalanı arasındaki farkın da arttığını göstermektedir. Belgelerden, Smyrna'nın idari yapısının temel taşlarını oluşturan memuriyet kadrosunda da bazı değişimler saptanmıştır. Smyrna yazıtlarında yönetici memurlardan biri olarak görülen yıla adını veren *prytanis*lerin Hellenistik Dönem'de *Boule'*nin alt kurulu gibi çalışarak *polis*'in günlük işlerini yürüttükleri ve bu memurların görev sürelerinin bir ay süre ile sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. Roma İmparatorluk Döneminde ise Smyrna yazıtlarında tespit edilen *Prytanis'*in yetkilerinin azaldığı görülmektedir. *Grammateus*luk, *Stephanephoros*luk, *Strategos*luk ve *Dekaprotos*luk Smyrna'da belirlenen diğer *eponymos* memuriyetlerdir. Bu memurlardan *Stephanephoros*lar ile ilgili son veriler M.S.2.yüzyıl sonuna kadar gitmektedir. Belgelere göre Aleksandros Döneminden itibaren sivil işlevi daha ağır basan ve İmparatorluk Döneminde Smyrna'nın *neokoros* unvanına sahip olması ile *polis* yaşamındaki rolleri artan *strategos*luğun, M.S.1.yüzyıl sonları itibariyle aileler tarafından yerine getirilen bir *leitourgia* olduğu izlenmektedir. Bununla birlikte Smyrna'nın askeri örgütlenmesinin bir değişime uğradığı, epigrafik kaynaklarda karşılaşılan "*Epi tes eirenes*" olan eski *Strategos*ların yerini *Eirenarkhos*ların almış olduğu anlaşılmaktadır. Roma egemenliği ile Smyrna idari yapısına tanıtılan memuriyetlerden biri olan *Eirenarkhos*luk, Anadolu'da Roma Döneminde belgelenen yerel güvenlik ile ilgili bir memuriyettir. Roma uygulaması olarak Smyrna idari yaşamına kazandırılan diğer memuriyetler ise *Dekapratos*luk ve *Logistes*lik olarak tespit edilmiştir. Smyrna'da yerel memuriyetler ile ilgili en az kanıt, sosyal yaşamın düzenlemesi ve eğitim ile ilgili önemli bir memuriyet olan *Gymnasiarkos*lara aittir. Smyrna'nın Roma İmparatorluk Döneminde yıllık şenliklerin düzenlendiği gözde bir yer

haline gelmesinde almış olduğu *neokoros* unvanının ve *Asia Koinon* memurlarının *Koinon*'un etkinliklerini yürütmesinin önemli rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda Smyrna'da görev yapan imparatorluk kültü ile meşgul olan çok sayıda *Asiarkhes* tespit edilmiştir. İmparatorlar'dan üç kez *neokoros* unvanı almış olan Smyrna, belgelerde sıklıkla "*Asia'nın incisi, en parlağı, birincisi*" gibi sıfatları vurgulayarak, Anadolu'da önemli bir metropol olduğunu vurgulamıştır.

ÖZET

Smyrna'nın yönetim düzeninin ve onun tarihi süreçteki gelişiminin konu edildiği bu çalışmada öncelikle *polis*'in Hellenistik Dönem'deki idari yapısı ele alınmıştır. Bu dönemdeki kaynakların imkan tanıdığı ölçüde yazıtlar temelinde Smyrna meclislerinin (*Boule* ve *Demos*) faaliyetleri ve diğer yönetim organları ile olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Bununla birlikte idari yapının ayrıntılı olarak incelenmesi bakımından yeterli kaynağa sahip olan Smyrna'da bürokratik düzen, Roma İmparatorluk Döneminde en ileri seviyeye ulaşmıştır. Söz konusu kaynaklar, *polis'*in kurumlarının örgütlenme şekilleri ve işleyişlerini, memur kadrosunun gelişimini ve bu memur kadrosunda dönemlere göre oluşan değişimleri anlamaya imkan tanımıştır. Bu bağlamda "Roma İmparatorluk Dönemi'nde Smyrna Memuriyetleri ve Yönetim Düzeni" adlı tez çalışmamızda bölgenin genel tarihi içinde *polis*'in Romalılaşma sürecinde yönetim yapısında gözlenen değişimler ve bu değişimlerin nedenleri tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalar, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Smyrna'nın idari yapısını ana hatlarıyla ortaya çıkarmıştır. Bunlar " Yönetim", "Güvenlik", "Eğitim", "Ekonomi" ve "*Asia Koinon* Memuriyetleri" başlıkları altında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Smyrna, Smyrna Meclisleri, Smyrna Memurları, Roma, İonia

ABSTRACT

In this study, dealing with the administrative regime of Smyrna and its historical development, the subject that is primarily handled is the administrative structure of the *Polis* in the Hellenistic period. To the extent that the accessible inscriptions regarding the period allowed, the activities of the Smyrna assemblies (*Boule* and *Demos*) and their relationship with other governing bodies was assessed. The bureaucratic order in Smyrna, for which we had sufficient resources to examine the administrative structure in detail, reached the highest level in the Roman Imperial Period. These sources allow to understand the organization and functioning of the institutions of the police, the development of the civil servants and periodical changes of them. From this framework, in my dissertation titled "Smyrna Civil Service and Administrative Order in the Roman Imperial Period", the changes observed in the administration of the police during the Romanization process in the general history of the region and the reasons for these changes have been identified.

The studies provided the determination of the general characteristics of Smyrna's administrative structure in the Roman Imperial Period. These are discussed under the titles of "Management", "Security", "Economy", “Education” and "Asia Coordination Offices".

Key words**:** Smyrna, Smyrna Councils, Smyrna Officers, Roman, İonia

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

A.Antik Kaynaklar

App.*hist*. Appianus, Historia Romana, (çev.H.White)Loeb Classical Library, London, 1955.

Aristot. *pol*. Aristoteles, *Politeia, (*çev.Mete Tunçay), İstanbul, 2002.

Aristot. Ath.*pol* Aristoteles *Athenaion Politeia* (çev. H.Rackham). London, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1932.

Arr.*anab*. Arrianos, *Anabasis of Alexander* (çev. P.A. Brunt) Loeb Classical Library, London, Cambridge, Massachusetts, 1976-1983

Cic.*Flacc.* M.Tullius Cicero, *Pro Flacco (çev.Cool Mcdonald*), Loeb Classical Library, London 2007

Cic.*Phil.* M.Tullius Cicero, *Philippics (çev.* by W.C.A.Ker), Loeb Classical Library, London 1926

Cic.Rosc.Amer. M.Tullius Cicero, *Pro Sexto Roscio Amerino* (çev.J.H.Freese) Loeb Classical Library London, 1967

Dio Cass. Cassius Dio, Historia Romana, (çev. E. Cary), Loeb Classical Library, London, 1954

Dion Chr. Dion Chrysostomus, *Orationes*, (çev.H.L.Crosby) I-IV,London, 1962.

Euseb. Eusebius. *Ecclesiastical History*, (çev.Kirsopp Lake), Loeb Classical Library,Cambridge,1926.

Hdt. Herodotos, *Historiai*, (çev. M. Ökmen), İstanbul, 2006.

Liv. Titus Livius, Ab Urbe Condita (çev. E.T.Page), Loeb Classical Library, London, 1954 -1957.

Lyd.*mag*. Ioannes Lydos, *De Magistratibus Rei Publicae Romanae*, c.1, (çev.Fatih Onur),Akron, Eskiçağ Araştırmaları, İstanbul, 2013.

Malal. Johannes Malalas, *Chronicon* (çev. M. Jeffreys- Roger Scott) Melbourne, 1986.

Paus. Pausanias, *Descriptio Graeciae*, (çev.W.H.S.Jones), Loeb Classical Library, London,1964.

Philostr.*vit.soph*. Philostratus, *Vitae Sophistarum* (çev.W.C.Wright), Loeb Classical Library, London, 1998.

Plin.*nat*. Plinius, *Historia Naturalis*, (çev. H.R.Racham) Loeb Classical Library, London, 1947.

Plut. Plutarkhos, *Bioi Parallelloi* (çev.B.Perrin), Loeb Classical Library,London, 1959

Polyb. Polybius. *Historiai* (çev.W.R.Paton) Loeb Classical Library, London,1960.

Strab. Strabon, *Geographika*,(çev.Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları 2012.

Suet.*Aug*. C.Suetonius Tranquillus, *Divus Augustus*, (çev.J.C.Rolfe)Loeb Classical Library, London, 1956

Tac.*ann*. Cornelius Tacitus, *Annales* (çev.C.H.Moore-J.Jackson) Loeb Classical Library, London ,1962.

Vitr. Vitrivius, *De Architectura* (çev.M. H.Morgan) Cambrıdge Harward University Press. London: Humphrey Mılford. Oxford University Press 1914.

B.Modern Kaynaklar

Abbott- Johnson 1926 F.F.Abbott, -A.C.Johnson, *Municipal Administration in the Roman Empire*. Princeton: Princeton University Press, 1926.

AJA *American Journal of Archaeology*

Akalın 2005 A.Akalın, Antik Grek Yerleşim Tipleri, Kavramlar ve Tartışmalar *OLBA***,** XII, 2005, s. 69-85

Akalın 2003 A.Akalın, "Troas Synoikisis'i" *A.Ü-DTCF TAD,* XXI, 33, 2003, s.1-16

Akurgal 1993 E.Akurgal, *Eski İzmir I: Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı,* Ankara, 1993.

Allen 1983 R.E.Allen, *The Attalid Kingdom. A Constitutional History*. Clarendon Press.Oxford,1983.

ANRW *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*

Arnaoutoglou 2012 I.N.Arnaoutoglou,I.N., "Cult and Craft.Variations on a (neglected) theme…" *Associations in context:rethinking associations and religion in the post-classical polis.Inter national symposium,Copenhagen Associations Project,* 2012, s.1-24

Asboeck 1913	A.Asboeck, "Das Staatswesen von Priene in hellenistisc her Zeit." Diss. University of Munich, 1913.
Ascough 2005	R.S.Ascough, *Religious Rivalries and the Struggle for Success in Sardis and Smyrna*, Canada, 2005.
AST	*Araştırma Sonuçları Toplantısı*
Austin 2006	M.Austin, *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest.A Selection of Ancient Sources in Trans lation*, Cambridge, 2006.
Bagnall-Derow 2004	R.S.Bagnall-P.Derow, *The Hellenistic Period Historical Sources in Translation*, Blackwell, 2004.
Baz 2012	F.Baz, "İ.S.1. ve 2.Yüzyıllarda Side ve Neokoros'luk", *Eskiçağ Yazıları 3*, 2012, s.31
BCH	*Bulletin de Correspondance Hellénique*
Bean 1997	G.E.Bean, Eski Çağ'da Ege Bölgesi, İstanbul,1997.
Bean-Duyuran 1947	G.E.Bean – R.Duyuran, Ada Tepe Again (Sancaklı Kalesi) *The JHS* 67, 1947, s.128-134.

Bean- Cook 1955 G.E.Bean –J.M.Cook, “The Halicarnassus Peninsula”, *BSA* 50, 1955, s.107-108

Behr 1968 C.A.Behr, Aelius Aristides and the Sacred Tales, 1968 .

Behr 1981 C.A.Behr, The Complete Works of P. Aelius Aristides, vol.2:Orations XVII-LIII, Brill, 1981.

BMC *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museums*

Boatwright 2000 M.T.Boatwright, *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Princeton, 2000.

Bochum 2001 W.Ed.Bochum, “Prytaneion”, *DNP*, 10, 2001, s.493-494

Bowersock 1965 G. W. Bowersock, *Augustus and the Greek World*.Oxford:Clarendon Press, 1965.

Bowersock 1969 G.Bowersock, *Greek Sophists in the Roman Empire*, Oxford, 1969.

Bowie 1970 E.Bowie,“Greeks and Their Past in the second Sop histic”, *Past & Present 46*, 1970, s.3-41

Bradeen 1963 D.W.Bradeen, “The Fifth-Century Archon List”, Hesperia 32 1963,s.187

Brandis 1896 G. G. Brandis, “Asiarchen”, *RE* II,2,1896, s.1564-1578

Brandis 1901 G. G. Brandis,“Dekaprotos” *RE* IV, 1901, s.2417-2422

Brunt 1976 P.A.Brunt,“The Romanization of the Local Ruling Classes in the Roman Empire”, Assimilation et Resis tance a la Culture Greco-Romaine Dans Le Monde Ancien. *Travaux du VI Congres In ternational d’Etu des Classiques*, Paris 1976, s.166

BSA *The Annual of the British School at Athens*

Burrell 2003 B.Burrell, “Temples of Hadrian, not Zeus”,*GRBS* 43, 2003,s. 31–50

Burrell 2004 B.Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Brill, 2004.

Burton 2001 G.P.Burton,“The Imperial State and Its Impact on the Role and Status of Local Magistrates and Councillors in the Provinces of the Empire”.In *Administration, Pro*

sopography and Appointment Policies in the Roman Empire: Proceedings of the first Workshop of the Inter national Network "*Impact of the Empire* (*Roman Em pire, 27 B.C.–A.D. 406*)," *Leiden, June 28–July 1,2000*, ed. Lukas de Blois, Amsterdam: J.C.Gieben 2001, s. 202–214.

Burton 1979 G.P.Burton, "The Curator Rei Publicae: Towards a Reappraisal." *Chiron* 9, 1979, s.465–487

Carter 2004 M. Carter, "Archiereis and Asiarchs", *GRBS* 44, 2004, s.169

Cadoux 1938 C.J. Cadoux,C., *Ancient Smyrna A History of The City from the Earliest Times to 324 A.D.*, Oxford, 1938.

Campanile 1994 D.Campanile, *I sacerdoti del Koinon d'Asia (Isec.a.C-III sec. d.C).Contributo alla studio della romanizzazi one delle elites provinciali nell'Oriente greco, Studi El lenistici*, Pisa, 1994.

Chaniotis 2007 Chaniotis,A., *Ritual Dynamics and Religious Change in the Roman Empire: Proceedings of the Eighth Workshop of the Internatıonal Network.Impact of Em pire*.(Ed.O.Hekster,S.Schmidt,H.veC.Witschel), Brill,2007

Chapot 1904 V.Chapot, *La Province romaine proconsualire d'Asie depuis ses origines jusqu'a la fin du Haut-Empire*, Paris, 1904.

Christol- Drew-Bear 1982 M. Christol, Th.Drew-Bear,*Travaux et Recherches en Turquie,* 1982.

Churchin 2014 L. A.Churchin,"The End of LocalMagistrates in the Roman Empire", *Gerión,* , vol. 32, 2014, s.271-287

CIG *Corpus Inscriptionum Graecarum*

Cohen 1978 G. M.Cohen, *The Seleukid Colonies. Studies in Founding, Administration and Organiza tion*,Wiesbaden, 1978.

Corsten 1985 T.Corsten, T., *Die Inschriften von Kios*,Bonn,1985.

Crawford 1996 M.H.Crawford, , *Roman Statutes*. 2 vols. Bulletin of the Institute of Classical Studies, Supplement 64 London: Institute of Classical Studies 1996.

Dedeoğlu - Malay H., Dedeoğlu- H.,Malay, "A Dekaprotos at Philadelphia in Lydia" *EA* 1986, s.101-102.

Derin 2012 — Z.Derin, İzmir'in Prehistorik Yerleşim Alanı Yeşilova Höyüğü, *KST* (33), Cilt 2, Ankara, 2012, s.39-57

Deininger 1965 — J.Deininger, *Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit*, Munich 1965.

Dignas, 2002 — B. Dignas, *Economy of the Sacred in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford 2002.

Dingil 2006 — Dingil,F., *Principatus Devri Karia'sında Leitourgia ve Arkhe Üstlenen Kadınlar*, Doktora Tezi, Ankara, 2006.

Dmitriev 2005 — S.Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford, 2005.

DNP — *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike*

Dönmez-Öztürk 2006 — F.Dönmez-Öztürk, *Roma Çağı Küçükasya Kentleri Arasında Homonoia Anlaşmaları*,İstanbul, 2006.

DTCFD — *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*

EA — *Epigraphica Anatolica*

Engelmann 2000 H.Engelmann, “Asiarchs”, *ZPE,* 2000, s.173-175

Ertekin 2013 E.Ertekin, “Principatus Döneminde Lycia Et Pamphylia Eyaleti’nde Görev Yapmış Olan Curatores Rei Publi cae ve Correctores”, *JASSS* vol.6. ,2013, s.498-519

Ersoy- Önder-Turan 2014 A.Ersoy,M.Önder,H.Turan, *Antik Smyrna Sikke leri(2008-2012),* İTO Yayınları, İzmir, 2014.

Ersoy-Önder 2011 A.Ersoy,M.Önder, *Antik Smyrna. Seçilmiş Eserler ve Sikkeler(2007-2009).* İTO Yayınları, İzmir, 2011.

Ersoy –Yolaçan- Şakar 2010 A.Ersoy, B.Yolaçan, G.Şakar, “ 2009 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı Raporu”, *KST* 32, Cilt 2, İstanbul,2010, s.136

Ersoy- Çelik -Yılmaz 2012 A.Ersoy, G.Çelik, S.Yılmaz,“ 2010 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı Raporu”, *KST* 33, Cilt 2, Ankara, 2012, s.179-195

Ergin 2013 G.Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

Ferguson 1988 J.Ferguson, *The Religions of the Roman Empire*, Newyork,1988.

Friesen 1993 — S.J.Friesen, *Twice Neokoros.Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family*, E.J.Brill, Leiden, New York, Köln 1993.

Garnsey 1971 — P.Garnsey, "Honorarium decurionatus", *Historia Zeitschrift für Alte Geschichte* Bd.20, H. 2/3, 1971, s.309-325

Gillihan 2012 — Y.M.Gillihan, *Civic Ideology, Organization, and Law in the Rule Scrolls: A Comparative A Study of the Covenanters' Sect and Contemporary Voluntary As sociations in Politic Context*, Brill, 2012.

Graf 2015 — F.Graf, *Roman Festivals in the Greek East From the Early Empire to the Middle Byzatine Era*, Camb ridge, 2015.

Golden 2004 — M.Golden,*Sport in the Ancient World From A to Z*, London, 2004.

GRBS — *Greek, Roman, and Byzantine Studies*

Gruen 1984 — E.S.Gruen, *The Hellenistic World and the Coming of Rome*. vol.2 . Berkeley &Los Angeles: Univer sity of California Press, 1984.

Gschnitzer 1973 F.Gschnitzer, “Prytanis” *RE* 13, 1973, s.730–816.

Hamilton 2013 W.J.Hamilton, (orj. adı: Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia). Küçük Asya,(çev.Kasım To raman)İstanbul,2013.

Hansen 2006 M.H.Hansen,*Polis An Introduction to the Ancient Greek City-State*, Oxford, 2006.

Harl 1987 K.W.Harl, *Civic Coins and Civic Politics* in the Roman East, A.D. 180-275 , Berkeley, 1987.

Harland 2006 P. Harland, The Declining Polis? Religious Rivalries in Ancient Civic Context in L.E.Vaage (ed.) Religious Rivalries in the Early Roman Em pire and the Rise of Christianity (Waterloo: Wilf red Laurier University Press, 2006, s.2149.

Harland 2014 P.A.Harland, *Greco-Roman Associations II: Texts, Translations, and Commentary, II. North Coast of the Black Sea, Asia Minor*, Berlin-Boston, 2014.

Hammond 1955 — N.G.L.Hammond," Studies in Greek Chronology of the Sixth and the Fifth Centuries B.C.," *Historia*, IV, 1955,s.381-389.

Herrmann-Malay 2003 — P.Herrmann, H.Malay,"Statue Bases of the Mid Third Century A.D. from Smyrna" *EA* 36, 2003, s.1–11.

Herrmann 1990 — P.Herrmann,*Hilferufe aus römischen Provinzen*. Hamburg: Joachim Jungius-Gesellschaft der Wis senschaften; Göttingen: in Kommission beim Ver lag Vandenhoeck & Ruprecht, 1990.

Head 1911 — B.V.Head, *Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press, 1911.

Hemelrijk 2003 — E.A.Hemelrijk, *Roman Rule and Civic Life: Local and Regional Perspectives* Leiden, 2003, s.415-427.

Howgego-Heuchert-Burnett 2007 — C.Howgego-V.Heuchert-A.Burnett, Coinage and Identity in the Roman Provinces,Oxford, 2007.

IK — *Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*

JASSS *Journal of Academic Social Science Studies*

JEA *Journal of Egyptian Archaeology*

JHS *The Journal of Hellenistic Studies*

Jones 1963 A.H.M. Jones, "The Greeks under the Roman Empire"Dum barton Oaks Papers, Vol.17 1963, s.3-19.

Jones 1940 A.H.M.Jones, *The Greek City from Alexander to Justinian*, Oxford, 1940.

Jones - Rhodes 2016 A.H.M . Jones,.- P.J. Rhodes. "Liturgy (Greek)." *OCD*, 2016, s.875.

Kaya 2005 M.A.Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *TAD 38*,2005, s.11-30.

Kaya 2016 E.A.Kaya, "Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'daki Sofistlerin-Retorların Sınıfsal Özellikleri ve Toplumsal Yaşamdaki Etkileri", *Cedrus* IV, 2016, s.261-285.

Kearsley 1986 R.Kearsley, "Asiarchs, Archiereis, and the Archiereia of Asia", *GRBS* 27, 1986, s.183- 192.

Kılıç 2011 M.Kılıç, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Smyrna'nın Kamu Yapıları, Doktora Tezi, İzmir, 2011.

Klose 1987 D.O.A.Klose, *Die Münzprägung von Smyrna in der römischen Kaiserzeit*. Walter de Gruyter, 1987.

Klose 1996 D.O.A.Klose, "Münzprägung und städtische Identität: Smyrna in der Römischen Kaiserzeit." In *Hellas und der Griechische Osten: Studien zur Geschichte und Numismatik der griechischen Welt; Festschrift für P.R. Franke zum 70. Geburtstag*, ed.Wolfgang Leschhorn, Auguste V. B. Miron, and Andrei Miron, 53–63. Saarbrücken: SDV Saarbrücker Druckerei und Verlag, 1996.

Kleijwegt 1994 M.Kleijwegt, "Voluntary, but under Pressure'': Voluntarity and Constraints in Greek Municipal Politics." *Mnemosyne* 47, 1994, s. 64–78.

Kraemer 2015 R.S.Kraemer, *Worship, Women, And War. Essays In Honor Of Susan Nıdıtch.*, (Ed. Collins. J. J., Lemos, T. M. Olyan, S.M.) Brown Unıversıty, 2015.

Kritsotakis 2008 D.Kritsotakis, *Hadrian and the Greek East:Imperial Policy and Communication*, Ohio, 2008.

KST *Kazı Sonuçları Toplantısı*

Larsen 1955 J.A.O Larsen, *Representative Government in Greek and Roman History*, Universıty of California Press Berkeley and Los Angeles, 1955.

Leunissen 1989 P.M.M.Leunissen, *Consul und Consulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander,* 1989, s.268.

Liebenam 1897 W.Liebenam, "Curator Rei Publice", *Philologus* 56, 1897, s.290–325.

Liebenam 1900 W.Liebenam, *Stadteverwaltung. RömischenKaiser reiche*. Leipzig, 1900.

Lund 1992 H.S.Lund, *Lysimachus: Study in Early Hellenistic Kingship*, New York, 1992.

Langhammer 1973 W.Langhammer, *Die rechtliche und soziale Stellung der Magistratus municipales und der Decuriones in der Übergangsphase der Städte von sich selbst verwaltenden Gemeinden zu Vollzugsorganen des spätantiken Zwaangsstaten*. Jahrhundert der römisc hen Kaiserzeit,Wiesbaden,1973.

Lleweyn- Harrison -Bridge 2012 S.R.Lleweyn,J.R.Harrison,E.J.Bridge, *New Documents Illustrating Early Christianity*,Volume 10: A Review of the Greek and Other Inscriptions and Papyri Published between 1988 and 1992, Macquarie, 2012.

Ma 1999 J. Ma, *Antiochos III and The Cities of Western Asia Minor*. Oxford, 1999.

Macro 1980 A.D.Macro, "The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium" *ANRW*, 1980, s.658–697.

Macmullen 1974 R.Macmullen, *Roman Social Relations 50 B.C. to A.D.284*, New Haven, 1974.

Magie 1950 D.Magie, *Roman Rule in Asia Minor.To the End of the Third Century After Christ*. Vol.1.Princeton,1950

Malay 1987 H.Malay,"Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması" *E.Ü.Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi III*, 1987, s.13-48.

Martzavau -Papazarkadas 2013 P.Martzavau –N.Papazarkadas, *Epigraphical Approaches to the Post-Classical Polis. Fourth Century BC to Second Century AD.*, Oxford, 2013.

Marchant - Charles 1892 J.R.V.Marchant, J.F.Charles, "Aedituus", Cassell's Latin Dictionary, London,1892.

McLean 2002 B.H.McLean, *An Introduction to Greek Epigraphy of the Hellenistic and Roman Period from Alexander the Great down to the Reign of Constantine* (323 B.C.-A.D.337), Michigen, 2002.

Mellor 1975 R.Mellor, *QEA ROMH: The Worship of the Goddess Roma in the Greek World*.Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1975.

Michel *Receuil d'Inscriptions Grecques*

Mıtchell 1993 S.Mıtchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor.Volume I: The Celts and the Impact of Roman Rule*, Clarendon Press, Oxford, 1993.

Mommsen 1887–1888 T. Mommsen, *Römisches Staatsrecht*. 3rd ed. 3 vols. Leipzig: S. Herzel,1887–1888.

Moretti 1954 L.Moretti, "Koina Asias"," *RFIC* 32 1954, s.276–289.

Musurillo 1972 H. Musurillo, *The Martyrdom of Pionius and his Companions*, Oxford 1972

Newton 1862 C.T. Newton, *A History of Discoveries at*

Halicarnassus, Cnidus, and Branchidae, London 1862.

OCD — *Oxford Classical Dictionary*

Oehler 1970 — J.Oehler, "Gymnasiarkhos", *RE* VII , 1970, s.1969.

OGIS — *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*

Oikonomos- Slaars 2001 — K.Oikonomos- B.F.Slaars, *Destanlar Çağından 19.Yüzyıla İzmir*, (çev. Bilge Umar), İstanbul, 2001.

Özlem-Aytaçlar 2006 — P.Özlem-Aytaçlar, *Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller*.İstanbul, 2006.

Petzl 1982 — G.Petzl, *Die Inschriften von Smyrna I*. Bonn, 1982.

Petzl 1987 — G.Petzl, *Die Inschriften von Smyrna II,1* Bonn, 1987.

Petzl 1990 — G.Petzl, *Die Inschriften von Smyrna III*, Bonn, 1990.

Price 1984 — S.R.F.Price, *Rıtuals and Power. The Roman imperial cult in Asia Minor*, Cambrıdge 1984

PIR[1] — Prosopographia imperii romani, saec I. III., Hrsg

v.E.Klebs, H.Dessau- P.von Rohden, Berlin 1897-98.

PIR^2 Prosopographia imperii romani, saec I. III., Hrsg v.E.Klebs,H.Dessau- P.von Rohden, Berlin 1993.

Quass 1993 F.Quass, *Die Honoratiorenschicht in den Städten des griechischen Ostens:Untersuchungen zur poli tischen und sozialen Entwicklung in hellenistischer und römischer Zeit*. Stuttgart: F. Steiner, 1993.

Radt 2002 W.Radt, *Pergamon: Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, İstanbul 2002

Ramsay 1885 W.M.Ramsay,Notes and Inscriptions from Asia Minor. The American Journal of Archaelogy and of the History of the Fine Arts, 1885, s.138- 151.

Ramsay 1909 W.M.Ramsay, *The Letters to the Seven Churches of Asia and their place in the plan of Apocalypse,* London, 1909.

RC *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*

RE *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*

Reden 2006 S.Reden, "Agoranomoi", *DNP*, Antiquity volumes edited by:Hubert Cancik and Helmuth Schneider, Bristol 2006

Rehm 1914 A.Rehm, *Das Delphinion Milet* , Berlin, 1914

Remijsen 2010 S.Remijsen, "The Introduction of the Antiochene Olympics: A Proposal for a New Date", Greek, Roman, and Byzantine Studies 50, 2010, s.411-436

Rhodes 2003 P.J.Rhodes,"Boule", *DNP* ,c.2, 2003, s.740-742.

Rhodes 2004 P.J.Rhodes, "Grammateis", *DNP*, c.15, 2004, s.985- 986.

Rhodes 2008 P.J.Rhodes, "Strategos", *DNP*,c.13, 2008, s.870-873.

Robert 1940 L.Robert, *Les gladiateurs dans l'Orient grec,* Limoges, 1940.

Robert 1940–1965 L.Robert, *Hellenica: Recueil d'épigraphie, de Numismatique et d'antiquitiés grecques*. 13 vols. Limoges: Impr. A. Bontemps, 1940–1965

Robert 1995 M. Robert, *Hegemony to Empire: The Development of the Roman* Imperium *in the East from 148 to 62 B.C.* Berkeley and Los Angeles: University of California Press,1995.

Roger 1991 G.M.Roger, *The Sacred Identity of Ephesos (Routledge Revivals): Foundation Myths of a Roman City*, New York, 1991.

Richter 1830 O.F.Richter, J.V.Francke, *Griechische und Lateinische Inschriften*, Berlin, 1830.

Rostovtzeff 1941 M.I.Rostovtzeff, Social and Economic History of the Hellenistic World I-III, Oxford,1941.

RPC *Roman Provincial Coinage*

Samitz 2013 C.Samitz,"Die Einführung der Dekaproten und Eikosaproten in den Städten Kleinasiens und Griechenlands" *Chiron.Mıtteılungen Der Kommıssıon Für Alte Geschıchte und Epıg raphık Des Deutschen Archäologıschen Instı tuts*. Band 43. Berlin/Boston, 2013, s.1-60

Sartre 1995 M. Sartre, *L'Asie Mineure et l'Anatolie d'Alexandre à Dioclétien (IVe s. av.J.-C./IIIe s. ap. J.-C.)*. Paris: Armand Colin Éditeur, 1995.

Schmitz 2009 W.Schmitz, "Tamias,Tamiai", *DNP*, vol.14, 2009, s.125-126

Sherk 1990	R.K.Sherk, “The Eponymous Officials of Greek Cities I”, *ZPE* 83, 1990, s.249-288
Sherk 1992	R.K.Sherk, “The Eponymous Officials of Greek Cities IV: The Register: Part III: Thrace, Black Sea Area, Asia Minor”, *ZPE 93*, 1992, s.223–272
Sherk 1993	R.K.Sherk, “The Eponymous Officials of Greek Cities, V: The Register,” *ZPE* 96,1993, s.283–285
Sideris 2013	A.Sideris, “A Dekaprotos in Antikyra of Phokis”, *Eirene* XLIX, 2013, s.53-74
SNG Danish Museum, Ionia	*Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum. Ionia. Copenhagen: Munksgaard,1946*
SNG von Aulock	*Sylloge Nummorum Graecorum.Deutschland. Sammlung von Aulock. 18 vols. Berlin: Gebr. Mann, 1957–1968.*
Syll	*Sylloge Inscriptionum Graecarum*
Tarn 1930	W.W.Tarn, *Hellenistic Civilisation*, London

1930

Tataki 2009 — A.B.Tataki, “Nemesis, Nemeseis, and the Gladiatorial Games at Smyrna”, *Mnemosyne* 62, Vol LXII, Boston, 2009.

Thomasson 1984 — B.E.Thomasson, *Laterculi Praesidum* I, Göteborg 1984.

Trebilco 1991 — P.R.Trebilco, *Jewish Communities in Asia Minor*, Society for New Testament Studies.Monograph Series., Cambridge, 1991.

TTK — *Türk Tarih Kurumu*

Turner 1936 — E.G.Turner, “Egypt and the Roman Empire: The Dekaprotoi”, *The JEA* 22,1936, s.7-19

Ungnad 1938 — A.Ungnad, “Datenlisted”, *Reallexicon der Assyriologie 2*, 1938, s.179

Vanseveren 1937 — J.Vanseveren,“Inscriptions d'Amorgos et de Chios.” REf 11 1937, s.313–347

Yakut 2015 — A.Yakut, “Smyrna’yı M.S. 177 Yılı Depreminden Kurtaran Aelius Aristeides’in 18.

19. ve 20. Söylevleri*"*, *TAD*, 34/ 58, 2015, s.489-506

Wallace 2013 — R.W.Wallace,"*Councils in Greek Oligarchies and Democracies*", A Companıon to Ancıent Greek Government, (Edited by Hans Beck) Blackwell, 2013.

Weiss 2002 — P. Weiss "Asiarchen sind Archiereis Asias: Eine Antwort auf S. J. Friesen," in N. Ehrhardt and L. M. Günther, edd., *Widerstand-Anpassung-Integ ration: die Staatenwelt in Rom: Festschrift für Jürgen Deininger* ,Stuttgart, 2002, s.241–254.

Welwei 2008 — K.W.Welwei, "Prytaneia", *DNP* vol.13, 2008, s.95-96

Welwei 2008 — K.W.Welwei, "Stephanephoria", *DNP* vol.13, 2008, s.820

Welles 1934 — C.B.Welles, Royal Correspondence in the Hellenistic Period, New Haven, Conn,1934

Wissowa 1996 — R.K.Wissowa, "Aedituus", *OCD,* Edited by Simon Hornblower and Antony Spawforth.

Third edition. Oxford; New York: Oxford University Press, 1996, s.476–7

ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*

Zuiderhoek 2009 A.Zuiderhoek, *The Politics of Munificence in the Roman Empire: Citizens, Elites and Bene factors in Asia Minor*, Cambridge, 2009.

ŞEKİLLER

Şekil 1:Pontos Kralı Mithradates, VI Eupator ve memur Hermogenes ve Phrixos'un sikkesi

Kaynak:SNG Cop.1206

Şekil 2:*Stephanephoros* Philistos ve *Strategos* Eikadios sikkesi

Kaynak:RPC I 2476

Şekil 3: *Strategos* Aulus Gessius Philopatris sikkesi

Kaynak:RPC I 2480

Şekil 4: *Stephanephoros* Hermogenes ve *Strategos* Scribonius Klaros sikkesi

Kaynak:RPC I 2483

Şekil 5:*Strategos* Ti.Claudius Sosandros sikkesi

Kaynak:RPC I 2489

Şekil 6: Sex.Lulius Frontinus, Myrton ve *Strategos* Reginus sikkesi

Kaynak:Klose 142,53; RPC II,158, 1014; SNG Cop.1248

Şekil 7: *Stephanephoros* Demostratus ve *Strategos* Seius sikkesi

Kaynak:RPC I 1022

Şekil 8*:Strategos* Claudius Rufinus sikkesi

Kaynak:Klose LVIII, Series B, 13 ; SNG Cop. 1378; BMC 377

Şekil 9*: Strategos* M.Aurelius Philetus Hippicus sikkesi

Kaynak:Klose XX,3

Şekil 10: *Strategos* P.Aelius Arizelos sikkesi

Kaynak:SNG Cop.1372

Şekil 11: *Tamias* Cl.Bion sikkesi

Kaynak:Klose 4 (V1/R4); BMC 151

Şekil 12: *Stephanephoros* Proclos ve *Strategos* Cl.Bion sikkesi

Kaynak:Klose LXXI, Seri B, Grup a ; cf. SNG von Aulock 7999

Şekil 13: *Strategos* Polemon sikkesi

Kaynak:BMC Ionia,s.278, 339; SNG Cop. 1367

Şekil 14: *Strategos* Cl. Stratoneikos sikkesi

Kaynak:Klose LVIII, Seri D, Grup a ; SNG von Aulock 2218 ;SNG Cop.1380

Şekil 15: Tiberius Dönemi'ne ait tapınak sikkesi

Kaynak:Klose 1987, 19 R 17

Şekil 16: Domitianus Dönemi tapınak sikkesi

Kaynak:Klose 1987, R 61-63

Şekil 17: Hadrianus Dönemi tapınak sikkesi

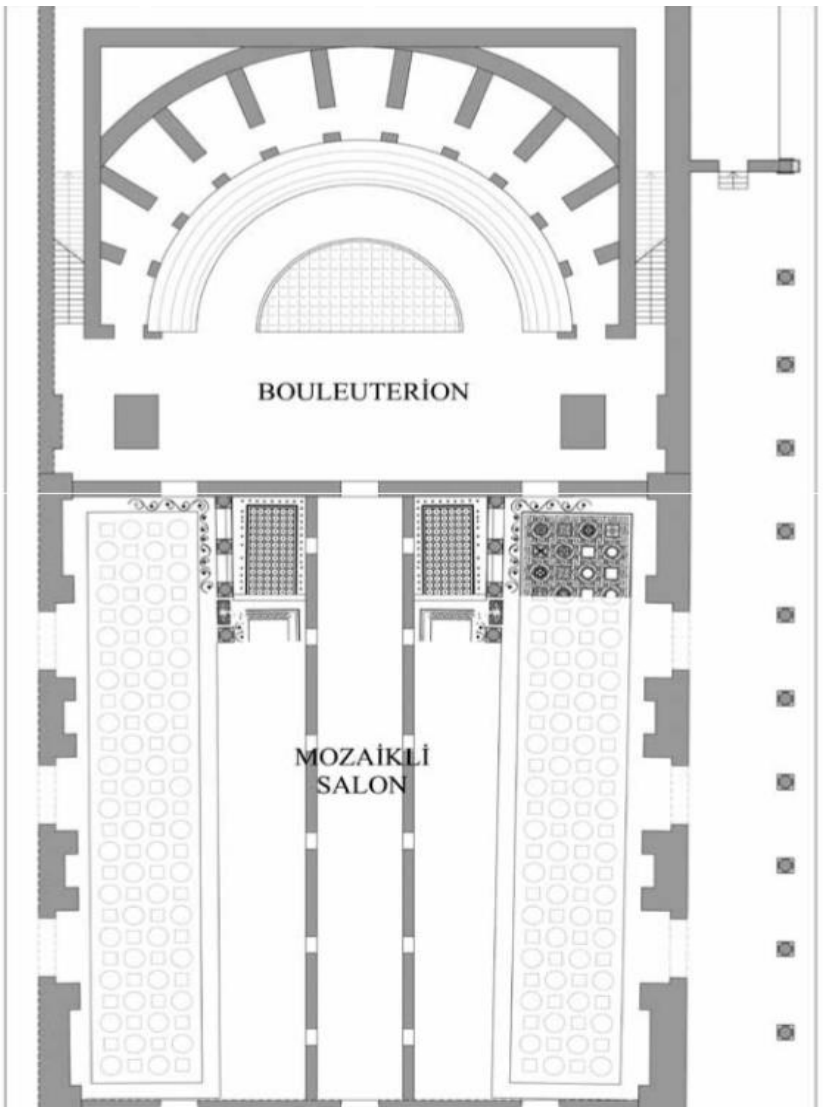
Kaynak:Klose 1987, 33 R 2-4

Şekil 18: Caracalla Dönemi'ne ait tapınak sikkesi

Kaynak: Klose 1987, 46, R 11

Şekil 19: *Bouleuterion* ve Mozaikli Yapı Planı

Kaynak: KST 2012:197

Şekil 20:*Bouleuterion*'un görünüşü

Kaynak: KST 2012:198

Şekil 21:*Bouleuterion*'un genel görünüşü

Kaynak: KST 2012:198